

Onsdagen den 18 Mars 1874.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 17 och protokollet för den 9 dennes.

Herr Hasselrot: Jag anhåller vördsamt om ledighet från riksdagen under tre veckor från och med den 21 i denna månad.

Denna anhållan bifölls.

Föredrogs ånyo och bifölls Konstitutions-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda utlåtande N:o 5, i anledning af väckta motioner om ändring i 9, 12, 14 och 23 §§ Riksdags-ordningen.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda utlåtande N:o 16, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Fjerde hufvudtitel.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Herr af Klint. Då detta betänkande, såsom vanligen är fallet, kommer att punktvis föredragas, så får jag vördsamt hemställa, att 32:dra punkten angående General-staben måtte flyttas efter 38:de punkten rörande värfvade arméns befäl. Orsaken till denna omflyttning är naturligtvis den, att General-stabens löneförmåner äro grundade på förhållandena vid värfvade armén, och att således en förändring uti värfvade arméns löneförmåner nödvändigt bör medföra en sådan äfven i fråga om General-staben.

Efter förmälan, att Herr af *Klint* hade föreslagit, att förevarande utlåtande skulle punktvis företagas till afgörande med iakttagande deraf, att den 32:dra punkten förekomme näst efter den 38:de; hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Kammaren ville här till lemna bifall.

Svarades ja.

1:sta—8:de punkterna.

Biföllos.

9:de punkten.

Herr af *Klint*: Jag har i Stats-Utskottet deltagit i det beslut, hvartill Utskottet i detta fall kommit, men deremot icke varit med om motiveringen till detsamma. Kongl. Maj:t har, såsom mig synes, på de mest giltiga skäl framställt önskvärdheten af att få en sparbanksinrättning införd vid de värfvade regementena. Detta har synts Utskottets majoritet mindre lämpligt såsom, enligt dess tanke, läggande hinder i vägen för rekryteringen. Jag tror, att detta skäl, som Utskottet anfört, hvarken är riktigt ej heller hållbart. Jag går så långt, att jag till och med icke anser det vara fullt värdigt en Riksdag att sätta sig emot en inrättning, som, säge hvad man vill, dock fått ganska stora sympatier i landet, såsom egnad att bereda en sparpning åt de mindre bemedlade klasserna. Med anledning häraf hemställer jag vördsamt, att Kammaren måtte bifalla Stats-Utskottets betänkande, dock så att Kammaren icke gillar hvad som i motiveringen är anfördt angående sparbanksinrättningen.

Jag anhåller alltså, att denna del af motiveringen måtte uteslutas.

Grefve Lagerberg: Jag är icke så lycklig, som den siste ärade talaren, att kunna instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit i denna viktiga fråga.

Kongl. Maj:t har till Riksdagen framställt behovet af snara åtgärders vidtagande för upprätthållande af den nuvarande värfvade armén. Huruvida upprätthållandet verkligen kan med de anslag, som här äro begärda, utföras, lemnar jag derhän, emedan en del af dessa beräkningar icke kunnat göras annat än närmelsevis. Det värfvade systemet är i allmänhet i alla Europas länder utdömdt. Jag vet egentligen icke något mer än England, som har bibehållit det, och der drager det äfven oerhörda kostnader och får troligen därför öfvergifvas. Det är icke heller hos oss så lätt som i fordna dagar att köpa menniskor. De sätta nu pris på sitt arbete, och att finna någon, som för endast kläder och föda vill blifva militär, är numera ganska sällsynt. Det är således förenadt både med klokhet och rättvisa att söka bereda de personer, som taga värfning, så stora aflöningsförmåner som möjligt, för så vidt nemligen man skall bibehålla systemet, om hvars utbyte mot ett bättre i framtiden jag hyser grun-

dad förhoppning. Här hafva nu blifvit föreslagna en mängd bestämmelser, för att kunna få och bibehålla soldaterna vid de värfvade regementena, och jag har ingenting emot dem att invända. Kongl. Maj:t har sammanfört de penningar, som dertill skulle åtgå, uti en summa och begärt denna under form af reservationsanslag på ordinarie stat.

Stats-Utskottet har visserligen tillstyrkt anslaget, men efter sitt tillstyrkande infört orden "såsom förslagsanslag högst", förmenande att, om det skulle visa sig, att kostnaderna blefve större, så hade man alltid Riksdagen att tillgå. För min del tror jag, att den vinst Riksdagen skulle göra genom att anvisa en dylik form för anslaget ingalunda är sådan som Stats-Utskottet förmenar utan kommer dels att lägga hinder i och för värfningens utförande, dels att kosta statsverket vid vissa tillfällen mer än nu är afsedt. För mig är det nemligen uppenbart, att, om soldats aflöningsförmåner bestämmas till så och så många R:dr årligen, så måste, enär afgangen bland manskapet är olika vid olika tider, uppstå en besparing när afgangen är liten; är afgangen deremot stor, ökas vakansernas antal, och då är det tydligt, att, om rekryteringen skall bedrivas så att regementena blifva fulltaliga, detta kostar betydligt. Är det till Kongl. Maj:ts disposition ställda anslag då ej ett förslagsanslag eller ett reservationsanslag, hvaruppå man gjort besparingar när afgangen var ringa, så inträffar att man ej har penningar när man just behöfver dem och man förhindras att begagna de goda konjunkturer för rekryteringen, som möjligen kunna finnas till följd af arbetsbrist m. fl. orsaker. Det synes mig således, att Kongl. Maj:ts proposition är ytterst välgrundad i och för det afsedda ändamålets vinnande. När Kongl. Maj:t tror, att detta skall kunna vinnas förmedelst den i mitt tycke ej stora summan af 608,000 R:dr, och Riksdagen är villig att *årligen* utgifva denna summa, så synes mig klokheden bjuda, att den, anvisas såsom reservationsanslag, i likhet med hvad Kongl. Maj:t äskat.

Hvad beträffar motiveringen, som den siste talaren vidrörde, och särskildt angående sparbanksinrättningen. så har Utskottet uttalat, att det anser, att en del af aflöningsinsättande i sparbank skulle motverka rekryteringen. Det är visserligen möjligt, att detta kan vara sannt, men å andra sidan medför en sådan åtgärd också stora fördelar, ty det är gifvet, att om en karl har en besparad penning, så rymmer han icke. Olägenheten af besparingar är å andra sidan den, att karlen icke rekapitulerar; så att huru man vänder saken, så har den sina olägenheter. Deremot är säkert att förhöjd städja och lön skall betydligt underlätta rekryteringen. Men, då hade kostnaden för värfningens upprätthållande ökats med ett eller annat hundratusen R:dr och hela den summa hvarom nu är fråga ökats med en half million.

På de skäl jag anfört får jag anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr af Klint: Jag vill icke ingå i något bedömande af det värfvade systemet, emedan jag icke anser det höra till det nu förevarande ämnet, enär här endast är fråga om, huruvida vi böra un-

derhålla hvad vi ega, till dess vi kunna få något annat; och på denna fråga tror jag, att i denna Kammare icke gifves mer än ett svar, eller att vi måste det. Den siste ärade talaren har opponerat sig mot Stats-Utskottets förslag i hvad det angick förändringen uti anslagets natur. Jag tror dock icke, att Utskottet har förfarit så illa, som det kunde tyckas af denne talares yttrande. Stats-Utskottet har utgått från den åsigten, att nästkommande år, för hvilket denna reglering är afsedd, kan omöjligen, äfven om rekryteringen skulle lyckas så fullständigt som önskligt vore, nummerstyrkan blifva fulltalig vid årets början. Då således Kongl. Maj:ts förslag är bygd på en nummerstyrka, som först vid slutet af nästkommande år under lyckliga förhållanden kan blifva fulltalig, så tror jag icke, att Stats-Utskottet så helt och hållet saknat goda skäl, då det föreslagit, att den af Kongl. Maj:t begärda summan må i stället för reservationsanslag uppföras såsom "förslagsanslag högst". Då Stats-Utskottet visserligen tagit i noggrannaste öfvervägande Kongl. Maj:ts nådiga proposition i alla dess detaljer, men noga aktat sig att anföra en enda af dessa detaljer i det beslut, hvartill Utskottet kommit, och sålunda lemnat till Kongl. Maj:ts fria disposition den summa, som Kongl. Maj:t på grund af den detaljerade beräkningen funnit nödig, så tror jag också, att man kan möta det andra inkastet, som blifvit gjordt mot Utskottets förslag, eller att Kongl. Maj:t icke skulle hafva fri dispositionsrätt öfver summan inom de gränser, som Kongl. Maj:t finner för rekryteringsens upprätthållande lämpliga. Jag tror således, att Kammaren icke på något sätt hindrar verkställigheten af Kongl. Maj:ts beslut, om Kammaren i oförändradt skick antager Stats-Utskottets förslag, endast med uteslutande, såsom jag förut nämnt, af den del af motiveringen, som rör sparbankerna. Jag anhåller således fortfarande om proposition på mitt förut gjorda yrkande.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning kl. 7 e. m.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Det är i två särskilda delar, som Stats-Utskottets betänkande i afseende på denna punkt afviker från Kongl. Maj:ts förslag. Detta gäller först i afseende på motiveringen, såsom Herr af Klint redan framhållit, hvilken äfven jag anser vara alldeles olämplig. Den bestämmelse, mot hvilken man der opponerat sig, eller Kongl. Maj:ts beslut om införandet af sparbanksböcker, har icke blifvit upptagen utan det mognaste öfvervägande af dess fördelar och olägenheter. Man måste, då det är fråga om värfvade soldater, icke blott tänka på lättheten att locka dem in i leden, utan äfven att, då de lemna dem för att utgå i det allmänna lifvet, bereda dem någon tillgång, så att de icke stå helt och hållet på bar backe. Vi veta också, huru stor frestelsen är för dylikt folk att slösa bort hvad de förtjena, och jag tror derföre, att det vore särdeles olyckligt, om den ifrågasatta inskränkningen infördes, och att detta säkerligen skulle bereda regeringen ej så litet bryderi. Jag anser således, i öfverensstämmelse med hvad Herr af Klint yttrat, att det vore väl, om detta vilkor borttoges. Den andra delen, i hvilken

Stats-Utskottets betänkande afviker från Kongl. Maj:ts proposition, är den, att den ifrågavarande summan blifvit uppförd såsom *förslagsanslag högst*, i stället för såsom reservationsanslag. Jag är visserligen af den åsigt, att den rubrik, som Kongl. Maj:t föreslagit, vore den fördelaktigaste, men jag tror ock, på de skäl som Herr af Klint anført, att Stats-Utskottets betänkande är acceptabelt äfven i den form, som nu blifvit föreslagen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels utaf Herr af Klint, att den förevarande punkten måtte bifallas, dock med uteslutande af hvad i motiveringen förekomme rörande föreskriften, att någon viss del af det ifrågavarande manskapets aflöning skulle i sparbank insättas; dels ock af Grefve Lagerberg, att Kammaren med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning, skulle bifalla samma framställning oförändrad.

Härefter gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på antagande af Herr af Klints förslag, hvilken proposition med ja besvarades.

10:de punkten.

Bifölls.

11:te punkten.

Lades till handlingarne.

12:te och 13:de punkterna.

Biföllos.

14:de punkten.

Grefve af Ugglas: Kongl. Maj:t har med anledning af de ökade göromål, som till följd af passevolansens afskaffande tillkommit auditörerne vid artilleriregementena, begärt, att Riksdagen måtte bevilja åt auditörerne vid Göta och Wendes artilleriregementen ett tillskott af 500 R:dr för hvardera. Utskottet, som icke har förnekat tillökningen i göromålen, har likväl ansett, att en dylik ersättning icke borde utgå, emedan förslag till reglering af värfvade arméns alla aflöningsförhållanden icke blifvit framlagdt. Jag lemnar derhän det logiska sammanhanget mellan en allmän löneroglering och det förhållande, att några vissa tjänstemän, hvilka fått tillökning i sina göromål, därför skulle bekomma ersättning, men säkert är det, att då Kongl. Maj:t redan åt auditören vid Wendes artilleriregemente beviljat ett sådant tillskott af 500 R:dr, enahanda tjänsteman vid Göta artilleriregemente icke bör för samma göromål erhålla mindre ersättning.

För Svea artilleriregementes auditor har intet tillägg blifvit begärdt, emedan, till följd af att passevolansen der ännu qvarstår, hans göromål icke erhållit någon tillökning. På de af mig anförda skäl anhåller jag om afslag på Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Carl Göran: För min del har jag icke fått klart för mig, hvilken inverkan passevolansens upphörande kan hafva på auditörernes göromål. Jag känner icke, att de kunna hafva någon befattning med dermed sammanhängande förhållanden i annat fall, än då några persedlar förskingras, och det kan ju lika väl inträffa, om dessa lemnas af kronan, som då de anskaffas af en enskild person. Då Stats-Utskottet i allmänhet vid denna riksdag har varit särdeles tillmötesgående i afseende på beviljandet af anslag, så tror jag för öfrigt, att denna sak är så obetydlig, att den icke bör göras till föremål för gemensam votering. Jag anhåller derföre om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr af Klint. Jag tillhör visserligen icke dem, som vilja afslå billiga anspråk på löneförhöjning, och skulle således icke heller satt mig emot hvad Grefve af Ugglas här föreslagit, om jag icke måste erkänna, att Stats-Utskottet har skäl för sitt afslag å närvarande punkt. Visserligen är det sannt, att auditörerne vid ifrågavarande regementen hafva fått något mera arbete genom förändring af passevolansen vid artilleri-regementena, men jag tror icke att det är någon fara förenad med att låta frågan om den dem derför tillkommande ersättning hvila, intill dess Kongl. Maj:t, såsom vi hafva anledning att hoppas på grund yttranden i den nådiga propositionen, vid nästa riksdag framkommer med en genomgående löne reglering för armén, då äfven dessa auditörer säkerligen få hvad dem med rätta bör tillkomma. Skulle Kongl. Maj:t finna skäl att äfven under nästkommande år gifva dem en ersättning af några hundra R:dr, så lär väl Kongl. Maj:t icke sakna medel dertill. Det är på dessa grunder, som jag för närvarande anser, att vi böra bifalla hvad Stats-Utskottet föreslagit.

Grefve af Ugglas: Af hvad som förekommer på sidan 39 af bil. N:o 3 A till Kongl. Maj:ts nådiga proposition är konstateradt, att Kongl. Maj:t redan tillagt auditören vid Wendes artilleriregemente för förlidet och innevarande år en löneförhöjning af 500 R:dr. Genom ett afslag å denna Kongl. Maj:ts ifrågavarande begäran skulle således bli fråga om att förklara, dels att auditören vid Wendes artilleriregemente skulle gå i mistning om det anslag, som han redan en gång erhållit, och dels att auditören vid Göta artilleriregemente, som nu fått samma göromål som den vid Wendes, icke skulle erhålla en dylik ersättning. Det är detta, som synes mig innehålla en sådan inkonsequens, att jag ej kan annat än fortfarande påyrka antagandet af Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Riktigheten af Kongl.

Maj:ts proposition vill jag obestriddigen hålla på, enär det är säkert, att auditörerne vid artilleriregementena fått en icke obetydlig tillökning i sina göromål genom passevolansens upphörande. Huruvida de kunna åläggas detta nya arbete utan någon ersättning, vill jag lemna osagdt; det förefaller mig nemligen vara temligen heterogent mot de åligganden, som för öfrigt tillkomma dem. Skulle Riksdagen nu afslå den begärda förhöjningen, såsom jag nästan förmodar, då ingen reserverat sig mot Utskottets betänkande, så tror jag, att Kongl. Maj:t måste på något annat sätt afhjelpa saken ad interim och återkomma med sin proposition, så snart förhållandena blifvit fullt utredda med afseende på de andra regementena.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten dels ock afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning; gjordes proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

15:de punkten.

Lades till handlingarne.

16:de punkten.

Bifölles.

17:de punkten.

Lades till handlingarne.

18:de punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då Utskottets tillstyrkan i denna punkt står i full öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts nådiga proposition och med den norm, som blifvit upprättad, så är deremot från denna synpunkt ingenting att anmärka, men tvifvelaktigt förefaller det mig att, då priset på hästar stigit med nära 100 procent, man framgent kan anskaffa sådana enligt de beräkningar, som uppgjordes för åtskilliga år tillbaka.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölles.

19:de, 20:de och 21:sta punkterna.

Bifölles.

22:dra punkten.

Lades till handlingarne.

23:dje—26:te punkterna.

Biföllos.

27:de punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag vid remissen af Herr Bergs motion om anslag till inqvarteringsersättning åt lifbeväringssregementets officerare vågade beledsaga denna motion med några tillstyrkande ord, anser jag mig nu pliktig att säga, att jag icke skulle hafva gjort det, om förhållandet varit sådant, som Stats-Utskottet såsom skäl för sitt afstyrkande anfört, eller att regementets officerare icke vore skyldiga att bo i Stockholm. Såsom bekant, består detta regemente för närvarande af en regementsbefälhafvare, åtta kaptener och en underofficer. Att regementsbefälhafvaren skall bo i Stockholm är temligen påtagligt, dels emedan regementet är derstädes förlagdt, och dels emedan han är skyldig att till militärdistriktets chef och kommandanten afgifva förslag och rapporter. Hvad beträffar det öfriga befålet, så har det alldeles samma skyldighet, som alla andra garnisonsofficerare, att bo i Stockholm, när de icke äro permitterade. Skillnaden mellan dem skulle alltså vara den, att som lifbeväringssregementets officerare hafva temligen lindrig tjänstgöring, är möjligheten att få permission för dem större, men huruvida de kunna begagna sig af denna möjlighet eller icke, är något som Riksdagen i sjelfva verket icke har med att göra. Man kan visserligen såsom exempel anföra, att en officer af lifbeväringssregementet för närvarande tjänstgör vid en jernvägsstation på vestra stambanan, men på samma sätt förhöll det sig äfven förra året med en officer vid Konungens Svea lifgarde, och Utskottet har deraf icke tagit sig anledning att vägra anslag till gardesregementenas inqvartering. Jag tror således, att det skäl, som Stats-Utskottet anfört, alldeles icke är tillämpligt. Jag bör tillägga, att jag kanske icke skulle hafva deltagit i frågans föregående behandling, om jag icke dels hade antagit, att lifbeväringssregementets uteslutande vid detta tillfälle snarare berott af glömska än af verklig öfverläggning, och dels ansett, att det sätt, hvarpå detta regemente i allmänhet blifvit behandladt, varit obilligt, och att det således vore skäl, att Riksdagen begagnade det tillfälle som nu erbjuder sig att gifva en i sjelfva verket obetydlig ersättning, hvilken för hela korpsen icke öfverskrider 1,300 R:dr. Hela denna summa kommer dessutom ej att utgå, emedan den officer, som under sex månader är frånvarande från Stockholm, förlorar inqvarteringsersättning, och om en och annan begagnar tillfället att få permission, minskas alltså summan med det belopp, som skulle hafva tillfallit honom. Då Konungens eget värfvade regemente år 1821 indrogs, fingo dess officerare rättighet att taga transport till andra regementen, hvarest vakanser egde rum, och der ingå med tur efter fullmakts datum. Vid flottan, der också väsendtliga indragningar skett, veta vi, huru man sökt tillfredsställa officerarnes anspråk genom inrättandet af den ena reserv- och indragningsstaten efter den andra, så att, om detta fortgår, staternas

antal snart måste vara lika stort som officerarnes. Hvad lifbeväringensregementets officerare angår, har man helt enkelt lemnat dem vid sina platser, men utan tillfälle till befördran och utan rättighet till transport, såvida icke sådan kan beredas genom byte med andra officerare. Det synes mig således, att regementet i det hela blifvit orättvist behandladt, och därför har jag velat, att man skulle begagna detta tillfälle för att visa, att man åtminstone icke alldeles glömt bort och missaktat detsamma. Jag har visserligen icke mycket hopp att mot Stats-Utskottets enhälliga afstyrkan vinna bifall till Herr Bergs motion, men då billigheten verkligen tyckes tala därför, får jag för min del yrka återremiss på punkten till vinnande af ökad anslag för lifbeväringensregementet.

Grefve Lagerberg: Jag anhåller att till alla delar få instämma med den siste ärade talaren och ber blott att få tillägga, att på grund af det obilliga sätt, hvarpå lifbeväringensregementet förut blifvit behandladt, det vore i hög grad orättvist, att icke bevilja det ifrågasvarande anslaget.

Grefve af Ugglas: Jag vill icke neka till, att det finnes åtminstone för en officer vid lifbeväringensregementet skäl, som tala för, att han skulle få tillgodojuta den inqvarteringsersättning, som tillkommer den öfriga värfvade arméns officerare i Stockholm. Det är chefen. Hvad de öfriga beträffar, så torde den ärade talaren, som nyss hade ordet, få medgifva, att om också ett liknande förhållande eger rum emellan dem och den värfvade arméns officerare, i det att det är beroende på permission, om de få bo utom Stockholm eller icke, så är tillfället att erhålla permission betydligt olika. Dertill får jag fästa hans uppmärksamhet på att det väl icke är lämpligt att behandla lifbeväringensregementets officerare annorlunda än det indragna marinregementets, för hvilka hvarken af Kongl. Maj:t eller enskild motionär blifvit föreslaget något tillskott, vare sig i inqvarteringsersättning eller dyrtidstillägg. Det upplystes dock, när saken förhades inom Stats-Utskottets afdelning, att en del af marinregementets officerare äro nästan ständigt sysselsatta i Carlskrona. Kongl. Maj:t har såväl beträffande Fjerde som Femte hufvudtiteln utgått från den principen, att de, som icke hafva någon jemn tjänstgöring, icke skola komma i åtnjutande af den fördel, hvarom här är fråga, och enahanda regel bör väl följas såväl i afseende på den ena som den andra, ehuru väl det kanske vore skäl att för en och annan individ inom dessa korpsen göra ett undantag. Att uppställa dessa undantag har likväl icke för Utskottet varit möjligt, och därför tror jag, att man för konsekvensens skull måste bifalla Utskottets förslag, som ock står i samklang med Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Mannerskantz: Jag kan icke finna de skäl, som af den siste talaren anfördes, fullgiltiga, ty därför att marinregementet skulle blifva utan löneförhöjning, bör väl icke lifbeväringensregementet förmenas de förmåner, som man anser rättvisligen böra tillkomma detsamma. Hvad konsekvensen beträffar, så tror jag snarare, att

den fordrar, att om marinregementets officerare i år icke få inqvarteringsersättning sig beviljad af Riksdagen, Kongl. Maj:t af under hand varande medel beviljar en sådan och till ett följande år gör framställning till Riksdagen om ett definitivt anslag för ifrågavarande ändamål. Jag tror, att såväl emot lifbeväringensregementets som ännu mera mot marinregementets officerare en orättvisa blifvit begången, och hvad de senare beträffar, så äro många af dem skyldiga att ständigt vistas i Carlskrona, emedan de icke kunna få permission till följd af den tjenstgöring, som af dem fordras. Då ett bifall till Herr Bergs motion skulle vara ett prejudikat för beredandet af samma förmåner åt marinregementets officerare, så tror jag just derföre, att man icke bör försumma tillfället, utan bevilja lifbeväringensregementet den inqvarteringsersättning, som blifvit föreslagen.

Herr von Koch: Utom det skäl, som jag ofta tagit mig friheten att i denna Kammare åberopa, att man icke bör bevilja anslag på grund af enskild motionärs framställning, så vida det icke är fråga om beviljandet af en nationalbelöning eller något annat extra ordinärt ändamål, så tror jag det icke vara lämpligt att, utan att jemväl marinregementet erhåller fördelen af inqvarteringsersättning, en dylik ersättning beviljas åt lifbeväringensregementet, hvilket, enligt hvad jag tror, har mindre tjenstgöring än marinregementet. För öfrigt, då man icke anser sig kunna bifalla alla af Kongl. Maj:t begärda anslag, så är det enligt mitt förmenande att inlåta sig på en farlig bana, om man här börjar bevilja tillägg för sådana ändamål, som Kongl. Maj:t icke ifrågasatt. Då dessutom Stats-Utskottet i afseende på denna hufvudtitel till min glädje visat sig mycket mera frikostigt, än det vanligen plägar vara, så tror jag, att man ej gerna bör annat än i högsta nödfall bringa en sak till gemensam votering. Jag tager mig alltså friheten tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Den siste värde talaren har för bifall till Utskottets förslag egentligen anfört tre skäl. Det första af dessa var, att man icke borde bevilja anslag på enskild motionärs framställning. Detta kan visserligen vara en ganska god regel, men den är dock ganska svår att konsekvent följa, och har ej heller någonsin blifvit af Riksdagen antagen. Om ett undantag från densamma någonsin bör ske, så torde det väl vara vid ett sådant tillfälle, då man genom att stricte följa Kongl. Maj:ts proposition skulle begå en orättvisa. Talarens andra skäl var, att marinregementet, hvilket i detta fall skulle kunna jemföras med lifbeväringensregementet, icke blifvit ihågkommet. Jag beklagar detta och att Herr Berg, som vid motionsidens slut medhunnit att genomläsa Kongl. Maj:ts proposition, icke äfven erinrat sig marinregementet, då jag med nöje skulle hafva understött hans förslag äfven i denna delen. Men derföre att det icke skett, kan jag icke finna skäl att ej rätta ett misstag, då det blifvit upptäckt. Ett tredje skäl, som samme talare anförde, var den frikostighet, med hvilken Stats-Utskottet i afseende på denna hufvudtitel hittills gått till väga. Detta är ett skäl för mig att hoppas, att om Kammaren beviljar en återremiss. Stats-Utskottet skall fortsätta

efter samma grund och med en berömvärd frikostighet tillstyrka det anslag, som är af behovet påkalladt. Och hvad behovet angår, så vill jag blott erinra om, att lifbeväringensregementets kaptener i allmänhet äro äldre män, hvilka omöjligen kunna få den befordran inom armén, hvilken de påräknat, då de egnade sig åt krigstjensten, samt att de tjena för en lön af 1,050 R:dr. Dertill kommer inqvarteringspenningarne för dem, som äro bosatta i Stockholm, med 220 R:dr, men afdragen till pensionskassa och åtskilliga andra ändamål äro så stora, att den återstående lönen icke utgör mer än 1,100 R:dr. Det är väl knappt rimligt att begära, att en person, som egnat sig åt statens tjänst och är skyldig att infinna sig till tjänstgöring, när han påkallas, skall lemnas i ett sådant ekonomiskt beroende. Jag kan således icke annat än fortfara i mitt yrkande om återremiss.

Grefve Lagerberg: Jag ber att få nämna till de Herrar, som anse, att inqvarteringsersättningen utgår, äfven när en officer icke vistas i Stockholm, att den, som är borta under sex månader, alldeles icke kommer i åtnjutande deraf, hvilket är ett ytterligare skäl att bifalla den begärda förhöjningen.

Herr Rydqvist: För min del anser jag, att både rättvisa och billighet påkalla bifall till den af Herr Berg i denna fråga väckta motionen, och jag återoppar för denna åsigt de skäl, som af flera föregående talare blifvit uttalade. Men då dessa Herrar begärt återremiss, anhåller jag i stället om bifall till Herr Bergs motion. eller med andra ord att Stats-Utskottets betänkande skulle bifallas, men dertill fogas det tillägg, att i den Kongl. Lifbeväringensregementets officerare och vederlikar af civilstaten samt den vid regementet anställde underofficer nu tillkommande inqvarteringsersättning beviljas ett särskildt årligt anslag af 1,300 kronor, att utgå från och med 1874 års början. Varande orsaken hvarföre jag yrkar detta den, att om Medkammaren, såsom troligt är, bifaller punkten oförändrad, så kommer resultatet af en återremiss från denna Kammare endast att blifva, att Stats-Utskottet begär, att Kammaren måtte i ämnet fatta beslut. Bifalles åter det af mig gjorda yrkande i denna Kammare, så går saken till gemensam votering. Jag anhåller alltså om proposition å Stats-Utskottets betänkande med det tillägg som af mig blifvit framställt.

Herr vice Talmannen: Jag vill icke särdeles mycket inlåta mig uti den fråga, som här är hufvudsak eller huruvida Herr Bergs motion bör på ena eller andra sättet bifallas. För min del har jag visserligen ingenting emot, att denna officerskorps erhåller del af den inqvarteringsersättning, som är i fråga, men jag anhåller att få fästa Kammarens uppmärksamhet på, att för så vidt den är böjd för bifall, så tror jag, att en återremiss skulle gagna till nästan intet, ty påföljden deraf blefve uppenbarligen ingen annan än den, att Stats-Utskottet komme tillbaka med ett memorial och begärde, att Kammaren måtte fatta beslut. Skulle således motionen vinna framgång, så föreställer jag mig, att den bästa utvägen till undvikande af onödig tids-

utdrägt vore att nu fatta beslut, i händelse ett sådant på lämpligt sätt formuleradt kan framkomma. Då jag påyrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan, så ämnar jag icke framkomma med ett sådant förslag, utan anhåller endast, att Kammaren ville taga i betraktande hvad jag nyss nämnde, eller att återremiss icke kan verka annat än tidsförlust.

Grefve af Ugglas: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att de propositioner, som här blifvit begärda, äro dels bifall till Stats-Utskottets förslag dels återremiss och dels slutligen af en talare bifall till Herr Bergs motion. Denna sistnämnda innefattar, "att Riksdagen måtte till en förhöjning med 50 procent i den Kongl. lifbeväringens-regementets officerare och vederlikar af civilstaten samt den vid regementet anställde underofficer nu tillkommande inqvarteringsersättning bevilja ett särskildt årligt anslag af 1,300 kronor att utgå från och med 1874 års början." I samma stund som bifall härtill lemnas, så har äfven blifvit bestämdt att inqvarteringsersättning skall också för detta år utgå. Jag tror för min del, att, hellre än att i en så liten fråga som denna afvika från de antagna principerna, det vore bättre att återremittera den för att få se hvad utgången må blifva i afseende på frågan om inqvarteringsersättning i öfrigt. Att bifalla yrkandet i närvarande stund och derigenom gifva några få personer ett tillägg för 1874, som icke skulle tillkomma alla andra, kan icke vara lämpligt.

Herr Rydqvist: Jag måste erkänna riktigheten af den anmärkning, som blifvit gjord mot anslaget beviljande från och med 1874, och jag vill därför nu formulera mitt yrkande till bifall till Stats-Utskottets förslag med det tillägg, att från och med 1875 års början ett särskildt årligt anslag af 1,300 kronor måtte beviljas för Kongl. Lifbeväringens-regementet.

Grefve Hamilton: Jag förbisåg icke i mitt förra yttrande de skäl emot en återremiss, som blifvit af tvänne talare anförda, men jag yrkade återremiss och fortsätter detta yrkande af tvänne skäl: det ena att frågan, huruvida anslaget bör utgå från 1874 års början eller ifrån 1875, måste blifva beroende af det beslut, som kommer att fattas vid andra punkter, och det andra att Herr Berg i sin motion upptagit anslaget för hela Lifbeväringens-regementets inqvarteringskostnad i rundt tal till 1,300 kronor, hvilket icke är den exakta summan, som kommer att behövas, ty om man tillser, att förhöjningen skulle tilldelas en major, åtta kaptenar och en fanjunkare, så finner man, att summan blir 1,205 kronor. Jag anhåller därför om återremiss, på det att Stats-Utskottet måtte sättas i tillfälle att föreslå det anslag, som verkligen vore på siffran behöfligt för att tillfredsställa Lifbeväringens-regementets anspråk.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten; dels af Herr *Rydqvist*, att Kammaren

skulle bifalla så väl Utskottets hemställan som ock den af Herr *Berg* väckta motionen, den senare dock med den ändring, att det af motionären begärda anslaget skulle utgå från 1875 års början; dels ock att punkten måtte återförvisas.

Härefter framställdes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, sedermera proposition på antagande af Herr *Rydqvists* förslag, då svaren utföllo med många nej jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på återremiss af punkten, hvilken proposition besvarades med många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten ånyo blifvit gjord samt med många ja, blandade med nej, besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan votering äskats och Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit återremiss af punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 27:de punkten af utlåtandet N:o 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—71.

Nej—33.

28:de—31:sta samt 33:dje och 34:de punkterna.

Biföllos.

35:te punkten.

Mom. a.

Grefve Lagerberg: Den stat, som för närvarande gäller för allmänna garnisonssjukhuset, uppgjordes för åtskilliga tiotal af år sedan, och det torde väl vara uppenbart, att densamma under nuvarande förhållanden är otillräcklig. De personer, som der äro anställda, hafva antingen fast lön eller arvoden, eller ock, såsom fallet är med den lägre betjeningen och fruntimmerspersonalen — bestående af sjuksköterskor, tvätterskor och baderskor — månadspenningar. Af Kongl. Maj:ts proposition synes, att en löneförbättring för denna tjänstepersonal varit ifrågasatt, men att Kongl. Maj:t icke ansett tiden

vara inne att derom göra framställning, utan äskat ett dyrtidstillägg för åren 1874 och 1875, hvilket beräknats till 30 procent af nu utgående löner och arvoden. Att någon förhöjning i dessa personers aflöningsförmåner är alldeles nödvändig, är för mig alldeles klart och jag är öfvertygad, att Stats-Utskottet, om det känt till dessa förhållanden, skulle velat tillstyrka beviljandet af ett anslag för detta ändamål. Af den tabell, som är vidfogad Kongl. Maj:ts proposition, synes, huru stora de belopp äro, som nu utgå. Hvad beträffar den civile ledamoten samt sekreteraren och advokat-fiskalen, äro deras arvoden så ringa, och förhöjningen deruti utgör ett så litet belopp, att det knappt är något att tala om. Angående öfver-färtläkaren, som åtnjuter en lön af 1,800 R:dr, är förhållandet, att den nuvarande innehafvaren af denna lön visserligen åtnjuter en statspension, men såsom aflöning för en chef är denna pension tillsammans med nuvarande arvode alldeles för litet; och de löneförmåner som blifvit föreslagna, stå i närmaste öfverensstämmelse med dem, som tillkomma öfver-färtläkaren i Carlskrona. Vidkommande derefter sjukhusläkarne, som äro tvänne, af hvilka en tjenstgör å den kirurgiska och en på den medicinska afdelningen och hvilka tillförordnas af Sundhetskollegium, så är deras lön 1,200 R:dr. Jag hemställer om detta belopp kan anses utgöra en skälig aflöning för deras tjenstgöring, då de stipendiater, som kommanderas till tjenstgöring vid armén, i allmänhet åtnjuta 5 till 6 R:dr om dagen. Beträffande underläkarne, hvilka äro medicinæ studiosi, så hafva de visserligen icke så ansvarsfullt arbete och äro under denna sin tjenstgöring i tillfälle att inhemta kunskaper, men deras aflöning utgör endast en R:dr om dagen eller 365 R:dr om året, hvarför en skälig förhöjning ej torde böra vara obillig. Apotekaren åtnjuter för närvarande 3 R:dr om dagen, men, som han bland annat ständigt bör vara tillhands, synes denna aflöning uppenbart otillräcklig och Kongl. Maj:t har derför flera gånger måst tilldela honom extra förmåner. Det är äfven att märka, att förut inköptes alla medikamenter på apoteken, men nu bereder sjukhusets apotekare, sedan nödiga droguer äro anskaffade, dem sjelf, hvarigenom stor besparing i utgifterna åstadkommits, men i följd hvaraf äfven större anspråk på skicklighet måste ställas på apotekaren. All betjening, deruti inbegripen fruntimmerspersonalen, är antagen för månad och har en aflöning af 62½ öre å 1 R:dr 62 öre om dagen. Dessa som icke äro bundne af fullmakter eller förordnanden, kunna sjelfva sätta pris på sitt arbete, och för dem, som icke vilja tjena för en så ringa aflöning, måste direktionen, der jag har den äran att vara ordförande, anskaffa förhöjning. Atskilliga ansökningar härom hvila till afgörande på direktionens bord. Under sådana förhållanden synes det mig uppenbart att ett dyrtidstillägg för 1874 för denna tjenstepersonal är rättvist, billigt och behöfligt. Jag anhåller derför, att Kammarén måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts proposition, att ett belopp af 3,604 R:dr 48 öre — utgörande 20 procent af de löner och arvoden, som nu utgå till allmänna garnisonssjukhusets tjenstepersonal — måtte beviljas att såsom dyrtidstillägg utgå för år 1874.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag hade hoppats att

vid denna punkt finna åtskilliga reservationer, men jag har icke funnit någon enda sådan och vill tro, att ett förbiseende egt rum. Äfven om Riksdagen skulle antaga såsom grundsats att icke bevilja dyrtidstillägg för det löpande året, så torde förhållandet vara annorlunda, då det är fråga om en fast löneförändring, såsom här är fallet. Såsom den siste talaren tydligen visade, är det alldeles nödvändigt, att lönerna blifva förhöjda, och Kongl. Maj:t har nödgats afhjelpa ett och annat klagomål i detta hänseende genom tillfälliga löneförbättringar. Jag skulle därför högeligen önska, att Riksdagen beviljade ett anslag för det löpande året. Man skulle visserligen kunna säga, att då denna förändring i lönerna egentligen icke är att anse såsom ett dyrtidstillägg utan såsom beroende på mera ständiga förhållanden, så hade en framställning derom kunnat göras vid föregående riksdag; men man bör dervid komma ihåg, att det var först under förra årets vinter, som en betydligare prisstegring egde rum, och man hade visserligen kännedom derom, då Kongl. Maj:ts proposition framlades, men det fanns då hopp om att en återgång skulle ega rum. I stället stiga prisen ytterligare, och klagomål öfver lönernas otillräcklighet inkomma från många embetsverk. Under den sista tiden hafva förhållandena blifvit ännu svårare, så att det är fara värdt, att tjenstgöringen vid garnisonssjukhuset icke kan upprätthållas såsom sig bör, derest icke personalen blifver bättre betald. Jag skulle därför önska, att anslaget beviljades äfven för innevarande år.

Herr af Klint: Jag måste med ledsnad erkänna, att jag inom Stats-Utskottet har förbisett denna angelägenhet, men kan såsom ursäkt derför endast anföra, att de upplysningar, jag angående denna sak erhållit, först kommit mig tillhanda, sedan ärendet var afgjort inom Utskottet. Nu är verkligen förhållandet, att det är utaf trängande nödvändighet påkalladt, att anslaget beviljas äfven för innevarande år, ty, på sätt af en högt aktad talare blifvit anfördt, äro löneförhållandena sådana, att, isynnerhet hvad angår läkarne och betjeningen, det är fara värdt, att, om icke staten kommer emellan, man går miste om de krafter, som äro erforderliga för sjukvårdens upprätthållande. Jag anhåller derför, att Kammarern, med afslag å Stats-Utskottets förslag, måtte bevilja dyrtidstillägg för allmänna garnisonssjukhuset äfven för innevarande år.

Herr von Koch: Jag erkänner, att jag tillhörde dem, som vid den allmänna frågan om dyrtidstillägg för 1874 röstade mot detsamma, men då jag gjorde detta, var det med det uttryckliga förbehåll, hvilket äfven var anfördt i Stats-Utskottets motivering, att man förbehöll sig att i särskilda ömmande fall pröfva, om icke ett sådant dyrtidstillägg för 1874 äfven borde ega rum. Jag finner, att ett sådant fall här förekommer, isynnerhet då, såsom här blifvit upplyst, en stor del af personalen befinner sig i den ställning, att den när som helst kan öfvergifva sina platser. Som man kan se af den vid Kongl. Maj:ts proposition fogade tabell, är det just denna del af personalen, nemligen betjeningen, som åtnjuter större delen af anslaget eller

eller 5,657 R:dr. Jag anser mig böra hemställa om bifall till det utaf Herr af Klint gjorda förslag, ehuru jag får medgifva, att, i afseende på civil-ledamoten och sekreteraren, samma skäl icke förekomma som i afseende på den öfriga personalen, hvarför jag skulle vilja undantaga dem; men då det dem tillkommande dyrtidstillägg är en ren bagatell och då i alla fall deras arvoden äro temligen låga, anser jag det icke vara skäl att göra något undantag i detta fall för dem. Jag hemställer sålunda om bifall till Herr af Klints förslag.

Herr Hallin: I likhet med föregående talare får jag anhålla om bifall till Grefve Lagerbergs förslag, hufvudsakligen på de skäl som af honom blifvit anförda. Man skulle visserligen kunna tycka att en aföning af 1,200 R:dr för hvar och en af de tvänne sjukhusläkarne kunde vara tillräcklig, men då man besinnar att de af den ständiga tjenstgöringen på sjukhuset äro hindrade från att förskaffa sig inkomster genom särskild praktik, så torde väl under nuvarande förhållanden denna aföning få anses alltför låg. För öfrigt bör det anmärkas, att lönerna för tjenstepersonalen under de senare åren bibehållits vid samma belopp, under det att de hafva ökats på många andra håll. Hvad underläkarne beträffar, hvilka äro medicinarstudiosi, så torde det lätt kunna inträffa, att om icke en förhöjning i deras aföning eger rum, man icke kan förmå unga studerande att söka dessa tjänster. I ännu högre grad gäller detta i afseende på betjeningen, ty deras aföning motsvarar på intet sätt det mödosamma kall de hafva. Då redan så många skäl blifvit anförda för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, vill jag inskränka mig till att instämma med Grefve Lagerberg.

Grefve af Ugglas: Jag vill icke neka till att skäl här äro anförda för att till en del af de personer som vid Allmänna garnisonsjukhuset äro anställda lemna dyrtidstillägg för 1874, och jag skulle hafva önskat att, på sätt en ledamot af Stats-Utskottet här yttrat, de upplysningar man erhållit blifvit lemnade förut, då Stats-Utskottet möjligen kommit till ett annat resultat än det som nu föreligger. Jag anser mig dock skyldig att fästa uppmärksamheten på, att om Kamraren skulle besluta i enlighet med Grefve Lagerbergs förslag, så kunde ett sådant beslut icke fullt tillämpas till följd af hvad Riksdagen redan beslutit, ty såsom Herrarne erinra sig är det bestämdt, att dyrtidstillägg blott får uppbäras på en lön. Här har egentligen talats om sjukhusläkarne och betjeningen, men man må komma ihåg att det äfven är fråga om den civila ledamoten och sekreteraren. Icke kunna vi besluta, att dessa skola på denna stat få dyrtidstillägg, då de hafva lön på andra ställen och beslut redan är fattadt derom, att dyrtidstillägg icke får uppbäras för mera än en lön. Om man vill handla med någon konsekvens, så bör man återremittera ärendet, ty att besluta så som här blifvit föreslaget, går efter mitt förmenande icke för sig.

Grefve Lagerberg: Jag har icke funnit mig öfverbevisad af
Riksd. Prot. 1874. 1 Afd. 1 Band.

de argumenter den siste talaren anförde i afseende på dyrtidstillägg för den civila ledamoten och sekreteraren vid Garnisonssjukhuset. Summan är först och främst ytterst obetydlig och dessa arvoden hafva på mångfaldiga år icke blifvit höjda, hvarföre en påökning torde vara fullkomligt rättvis; och om Riksdagen skulle besluta att för Arméförvaltningen, der dessa båda Herrar äro anställda, bevilja dyrtidstillägg för år 1874, hvarom jag för min del icke har mycket hopp, då förfaller ju frågan om dyrtidstillägg för dessa personer i deras egenskap af tjänstemän vid Allmänna garnisonssjukhuset, ty de få då dyrtidstillägg i Arméförvaltningen; men om de åter dericke skulle få dyrtidstillägg, skulle de komma i åtnjutande af den lilla summa, hvilken blifvit föreslagen såsom dyrtidstillägg för dessa båda tjänster vid Garnisonssjukhuset.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma endast hade yrkats, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg för år 1874 åt den vid Allmänna garnisonssjukhuset anställda personal på det sätt, att i sådant hänseende anvisades på extra stat för nämnda år ett belopp af 3,604 R:dr 48 öre, på sätt den utlåtandet bilagda tabellen Litt. F. närmare utvisade.

Härefter gjordes först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på ofvanberörda yrkande, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. b.

Bifölls.

36:te punkten.

Mom. a.

Herr af Klint: Vid behandlingen af andra hufvudtiteln såväl i Stats-Utskottet som i denna Kammare voro visserligen tankarne mycket delade i afseende å dyrtidstillägg för 1874; men till och med de, som voro af olika åsigt med mig i afseende å dyrtidstillägg för 1874, voro dock temligen allmänt af den mening, att man skulle visserligen *icke i regeln* bevilja sådant, men deremot särskildt förbehålla sig att för *hvarje gång* pröfva, huruvida dyrtidstillägg borde beviljas. Det är fasthållandet af en sådan grundsats, som gjort, att största delen af Första Kammarens ledamöter inom Stats-Utskottet ha två reserverat sig emot det beslut, hvartill Stats-Utskottet i denna punkt kommit. För min del är jag fullt öfvertygad derom, att hvar och en, som vill opartiskt kasta en blick på de tabeller, hvilka åtfölja Kongl. Maj:ts proposition, skall komma till samma åsigt som jag i denna fråga. Det är visserligen en sanning, att vid många regementen äro öfverskott på normalstaten af de tillgångar, rege-

mentena hafva; men deremot, om man genomser dessa tabeller, finner man, att på de allra flesta ställena äro lönerna så låga, att de icke ens kunna motsvara de billigaste fordringar på ersättning för tjänstgöringen. Utgående från dessa grunder, har jag icke dragit i betänkanande att, ehuru Kammaren afslagit dyrtidstillägget för 1874, likväl här ifrågasätta, att Kammaren skulle begagna sig af den reservation, som af de olika talarne vid diskussionen härom gjordes vid detta afslag, eller att för hvarje särskildt fall pröfva förhållandet. Jag har dock icke velat frångå den allmänna grund, som gjort sig gällande inom Riksdagen, nemligen att 20 procent skulle vara det tillägg, som rättvisligen borde tillerkännas löntagare; men det belopp, som dessa 20 procent nu utgöra, kan dock icke inom den indelta armén tillämpas på samma sätt som vid öfriga stater och korpser, der lönerna äro fixa och der man kan tillerkänna hvarje löntagare hvad han enligt lönestaten skulle erhålla. Derföre har jag och de reservanter, som förenat sig med mig, ansett det vara lämpligast att för 1874 göra på samma sätt som Utskottets majoritet har gjort för 1875, eller att ställa till Kongl. Maj:ts disposition en summa, som uppkommer derigenom, att man af det belopp, 240,000 R:dr, som Kongl. Maj:t begärt för upprätthållande af aflöningen vid indelta armén, tager två tredjedelar eller 160,000 R:dr; men då för innevarande år redan finnes till Kongl. Maj:ts disposition 80,000 R:dr, att fördelas till de löntagare, som äro svagast aflönade, anhåller jag, att Kammarren måtte, med afslag å Stats-Utskottets betänkanande i denna punkt momentet a, bifalla hvad i reservationen blifvit yrkadt, eller "att, utöfver det redan till löneförbättringar vid indelta armén, för 1874 beviljade belopp, 80,000 R:dr, ytterligare 80,000 R:dr måtte till det af Kongl. Maj:t angifna ändamål för samma år anvisas". Jag får anhålla om proposition derå.

Grefve af Ugglas: Jag anser mig skyldig att öppet erkänna, att det var min röst, som i Stats-Utskottet gaf majoritet åt Utskottets ifrågavarande beslut att afstyrka dyrtidstillägg för år 1874. Då jag inom Utskottet så röstat, torde det vara för Första Kammarens ledamöter klart, att det icke var af motvilja, att dyrtidstillägg för 1874 skulle gifvas, helst jag i den reservation, jag vid andra hufvudtiteln afgifvit, yrkat, att dyrtidstillägg för berörda år skulle meddelas; lika litet kunna Herrarne tro, att jag, som i 30 år tillhört den indelta armén, icke skulle med varm känsla uppfattat dess behof, och jag vill tillägga, att det var verkligen först efter en svår strid med mig själf, som jag afgaf detta votum. Men då Riksdagen för andra slag af tjänstemän har beslutit, att dyrtidstillägg icke skulle gifvas för 1874, ansåg jag icke, att det för armén fanns ett så berättigadt skäl, att undantag skulle göras för densamma. Jag har så många gånger uttalat mig mot de omkastningar, som i Riksdagens beslut stundom göras, att jag icke vill bidraga till att framkalia nya sådana, som alltid mer eller mindre skola tynga på omdömet om Riksdagens verksamhet. Det må vara sannt, att det kan finnas särskilda förhållanden, som böra tagas i betraktande; man har i sådant fall talat om, att regleringen af arméns löner stått sedan 1833; man har påvisat

de ringa löner, som dess befäl har i förhållande till andra tjänstemän, men om jag medgifver allt detta, måste man dock finna, att den förmån, som blifvit åt arméns officerare gifven, att de äro mindre sysselsatte med sin tjänst än andra tjänstemän och derigenom hafva tillfälle att förskaffa sig förtjenst på annat håll, väger mot det anförda exemplet om de lägre lönerna. Detta allt gör, att jag icke har för mig kunnat uppställa såsom axiomatiskt rättvist att behandla den ena klassen af embetsmän olika med den andra; och då jag icke kunnat göra detta, har jag med motvilja gifvit min röst för att Riksdagens beslut angående de andra tjänstemännen skulle tillämpas afven här.

Jag yrkar således bifall till Stats-Utskottets förslag.

Grefve Posse: I sjelfva verket är jag förekommen af Grefve af Ugglas, då jag också vill yrka bifall till Stats-Utskottets förslag; men det finnes ett skäl och, som jag tror, ett ganska starkt skäl för bifall till Utskottets hemställan, hvilket Grefve af Ugglas icke nämnde. Det är känt, att till löneförbättring för indelta armén sedan år 1856 varit anslaget 100,000 R:dr. till dess för kort tid sedan detta anslag nedsattes till 80,000 R:dr. Då detta så nyligen skett, vore det ju höjden af inkonsequens att nu öka detta anslag. Jag yrkar derfore bifall till Utskottets förslag, så mycket mer som ett frångående af det redan fattade beslutet i afseende å de civila tjänstemännen skulle låta påskina, att desse icke vore så mycket värde som de militära.

Herr Rydén: Jag anhåller vördsamt att få fasta uppmärksamheten på vissa förhållanden, som stå i sammanhang med denna punkt i Stats-Utskottets betänkande; på samma gång jag utber mig benägen ursäkt, att de få ord, jag kan komma att yttra, icke stödja sig på den noggranna och fullständiga detaljkännedom, som, jag erkänner det, här vid lag vore önskvärd och behöflig. Jag har ur den tabell, som åtföljer den Kongl. propositionen, gjort vissa anteckningar och tillåter mig att derur citera ett eller annat sifferförhållande. Fäster jag mig då vid den indelta armén och specielt vid infanteriet, befinnes, att det uppgjorda forslaget har till utgångspunkt 1833 års normalstat. Det upplyses derjemte, att de nuvarande löntagarne vid armén åtnjuta så kallade öfverskottsmedel uppkomna derigenom, att vissa boställen, som varit till vederbörande indelta före år 1833, sedermera blifvit indragna och utarrenderade. Så till exempel utgöra dessa öfverskottsmedel vid Bohus läns regemente 159,1 procent, vid Vestgöta regemente 137 procent, vid Skaraborgs regemente 135 procent, vid Wermlands regemente 133,8 procent och vid Calmar regemente 90 procent. Dessa äro i den vägen rangregementen. Öfverskottsprocenten vexlar sedan och nedgår vid Dalregementet till 38,6 procent, vid Nerikes regemente till 33 procent och vid Helsinges regemente till 32,3 procent. Man skulle lätt kunna föreställa sig, att dessa öfverskottsmedel i verkligheten tillskyndade vederbörande löntagare en fördel, som vore mera väsendtlig och ställde dem i en mera fördelaktig ställning än andra statens tjänstemän. Detta är dock,

enligt mitt förmenande, icke förhållandet. Ser jag på Bohus läns regemente, der öfverskottsmedlen uppgå till det högsta beloppet, befinnes det, att en bland kompanicheferne derstädes icke åtnjuter högre lön än 2,697 R:dr och 75 öre, ett belopp som icke kan sägas vara afundsvärdt, då det kanske tillträdes i allmänhet vid öfver 40 års ålder, och då för öfnigt arméns tjänstemän äro betungade med rätt betydliga afdrag och afgifter till arméns pensionskassa, till ackords-amorteringsfonden, och icke heller bör lemnas ur sigte, att de hafva vissa extra utgifter, som icke förekomma vid andra stater. Så få de sjelfva, åtminstone till hufvudsaklig del, bekosta uppförandet af byggnader vid mötesplatserna äfvensom af sina tält samt i hufvudsaklig mån bekosta musiken; ty om jag icke misstager mig, är det anslag, som staten i detta hänseende lemnar, ganska obetydligt.

Såsom jag redan nämnt, har man här tagit 1833 års normalstat till utgångspunkt. Det kunde dock vara intressant och eget nog att dervid icke uteslutande fästa sig vid armén och tala om den normalstat, som ligger till grund för dess aflöning, utan, för att reda frågan, jemväl taga i betraktande 1833 års normalstat för andra tjänstemän. Jag vill dervid angifva endast de befattningar, som i någon mån kunna vara till de ifrågavarande hänförliga. I Kongl. Maj:ts kansli erhöles en expeditionssekreterare enligt 1833 års normalstat 914 R:dr 4 sk., en protokollssekreterare 817 R:dr 4 sk., en kanslist 277 R:dr 34 sk. och en kopist 188 R:dr 34 sk., allt banko. I kollegierna har jag exempelvis funnit, att en kammarskrifvare erhöles 420 R:dr 28 sk. banko. I Hofrätten erhöles en assessor 1,244 R:dr 20 sk., hofrättssekreteraren 734 R:dr 36 sk., äldste notarien 460 R:dr 2 sk. och de yngre tjänstemännen 303 R:dr 26 sk., allt banko. Hvad landtstaten beträffar åtnjöt en landtränsmästare 466 R:dr 32 sk. och en länsbokhållare 277 R:dr 34 sk. banko. Går jag till statens offentliga elementarläroverk, finner jag, att första, andra och tredje kollegan vid en högre trivialskola erhöles löner med respektive 25, 22 och 20 tunnor spanmål, utan några andra löne-emolumenter än de så kallade angifningspenningarne, hvilka utgingo med 2 å 3 R:dr för hvarje lärjunge i terminen, men i allt fall blir detta belopp så obetydligt, att det väl visar sig, att ifrågavarande tjänstemän, likasom andra vid denna tidpunkt, åtnjoto jemförelsevis obetydliga aflöningsförmåner, och att således arméns tjänstemän *då* icke voro i en så ofördelaktig ställning. När nu öfver 40 år förflutit, utan att arméns tjänstemän vid något tillfälle fått åtnjuta full rättvisa, ty det anslag, som år 1856 beviljades och under senare åren blifvit afknappadt, har i det hänseendet icke kunnat tillfredsställa rättmätiga anspråk; och då hvad som för armén nu blifvit begärtd går så långt i moderation och anspråkslöshet, att det verkligen för dem, som skola åtnjuta ifrågavarande dyrtidstillägg, i jemförelse med andra tjänstemän, blir en obillighet och orättvisa: då i allmänhet det för cheferne vid indelta infanteriet icke finnes i Kongl. Maj:ts proposition något vidare dyrtidstillägg än för chefen för Smålands grenadierbataljon med 34 R:dr 40 öre, chefen för Dalregementet med den vida betydligare summan af 213 R:dr och 87 öre, chefen för Norrbottens fältjägare med 374 R:dr 97 öre. och chefen för Vesterbottens fältjägare med 335 R:dr

25 öre; och då öfrige regementsofficerare icke blifvit ihågkomne utom tredje majoren vid Uplands regemente med 198 R:dr 79 öre, 1:ste majoren vid Dalregementet med 410 R:dr 70 öre, och 2:dre majoren vid samma regemente med 203 R:dr 81 öre, 3:dje majoren vid Vestmanlands regemente med — 12 R:dr 46 öre, majoren vid Vesterbotens fältjägare med 127 R:dr 17 öre, samt då i allmänhet kompanicheferne med högst få undantag blifva lemnade utomräkningen, torde med skäl kunna frågas, om det är med billighet och rättvisa öfverensstämmande att afslå det ifrågasatta dyrtidstillägget. Den omständighet, att desse tjänstemän under en lång följd af år vant sig vid att i detta hänseende blifva förbisedde och tillbakasette, kan väl icke utgöra någon grundad anledning, att de nu skola blifva ytterligare förbisedde? Det löfte, som Stats-Utskottet på 8:de sidan af sitt betänkande angående andra hufvudtiteln gifvit, synes mig nu verkligen i någon mån böra infrias. Huru detta skall tillgå är måhända svårare att bestämma, och det kan naturligen icke af mig begäras att i det hänseendet formulera något förslag. Jag har för min del blott velat på det allra varmaste med min röst förorda, att denna armé, som skall försvara vårt fädernesland och i farans stund offra sina krafter och sitt blod, icke må blifva allt framgent så styfmoderligt behandlad, som det förefaller mig, att den hittills blifvit. För att emellertid komma till något resultat, som nu kan hafva någon rimlig utsigt till framgång, så vill jag, med tillbakasettande af hvad jag för min del skulle önska i detta fall, förena mig med reservanterne uti deras yrkande, hvarå jag får anhålla om proposition.

Grefve Mörner, Carl Göran: De föregående talarne, hvilka yttrat sig för en ändring af Stats-Utskottets utlåtande i den nu föredragna punkten, hafva efter mitt förmenande för sin åsigt anfört så goda skäl, att föga är för mig att tillägga. Hvad som egentligen uppkallat mig är ett yttrande af en talare i mitt grannskap, som hemtade anledning till en motsatt åsigt från just det förhållande, jag ämnat åberopa till stöd för min åsigt. Han anförde nemligen, att deri, att det anslag af 100,000 R:dr, som för 18 år sedan beviljades såsom en afräkning på hvad som borde komma armén till godo, vid sista riksdagen blifvit nedsatt till 80,000 R:dr, skulle ligga anledning att afslå det nu begärda understödet. För min del kan jag ej göra klart för mig det logiska i en sådan tankeföljd. Hvad som för 18 år sedan ansågs nödvändigt för att i någon mån förbättra det lägre befälets aflöning måtte väl ej för närvarande vara för mycket. Ser man på de vid Kongl. Maj:ts proposition fogade tabeller, om hvilka jag förmodar den ärade talaren tagit någon kännedom, finner man, att äfven med det tillskott, som kommer befålet till godo genom boställesnas utarrendering, lönen uppgår för en underlöjtnant högst till 450 R:dr och för en löjtnant högst till 750 R:dr. Jag frågar om det under den nuvarande dyra tiden och med de förlängda årliga mötena är möjligt för befålet att med sådana löner ens kläda och föda sig under mötestiden, och ännu mindre kan något blifva öfver för den öfriga delen af året. Jag röstade vid förra riksdagen efter min förnåga emot en nedsättning af anslaget till löneförbättringar vid indelta

armén, emedan jag ansåg nedsättningen obillig, och jag kan ej finna det vara öfverensstämmande med hvad landet har att af oss fordra att nu åberopa den gjorda nedsättningen såsom skäl att nu förvägra en godtgörelse, som nu af behofvet ännu mera påkallas. Jag anhåller om bifall till Herr af Klints reservation.

Herr Hasselrot: Jag anhåller att få fästa Kammararens uppmärksamhet på, att ett undantagsförhållande eger rum med afseende å indelta arméns officerare. Då nemligen vid 1856 års riksdag de civila embetsmännens löner reglerades och rätt betydligt höjdes, skedde ej någon förändring i den indelta arméns befäls lönevilkor. Denna reglering har uppskjutits för att vidtagas i sammanhang med en reglering af boställena, och någon sådan har ej kommit till stånd. Boställenas beskaffenhet är emellertid vid de olika regementena så olika, att då en kapten vid Elfsborgs regemente endast har 300 R:dr i inkomst af sitt boställe, så kan för en kapten vid Skaraborgs eller Westgöta regemente inkomst af boställe uppgå ända till 4 å 5,000 R:dr. Denna ojemnhet innebär en i ögonen fallande orättvisa och något måste göras för att utjemna den. Jag anser det vara hårdt, att officerarne vid de svagt aflönade regementena skola nödgas afvakta en reglering af boställena och af vigt, att det af Kongl. Maj:t äskade belopp till förbättring af deras löner beviljas, hvarför jag anhåller om bifall till reservanternes förslag.

Herr af Klint: Jag ber om ursäkt, att jag ånyo begärt ordet, men under öfverläggningen hafva några skäl anförts mot det förslag, jag tagit mig friheten att framställa, hvilka jag anser mig böra bemöta. En aktad talare har nyligen upptagit ett af dessa skäl till besvarande, men jag tror att ett fullständigande af hvad han yttrade kan vara af nöden. En representant från Skaraborgs län har sagt, att den vid sista riksdagen vidtagna nedsättningen af anslaget till löneförbättringar för indelta armén innebure ett erkännande att anslaget ej mera vore behöfligt. Så är icke förhållandet. Det vid 1856 års riksdag beviljade anslag af 100,000 R:dr gafs för att fylla intill den då uppgjorda normalstaten de behof, som då förefunnos. Normalstaten blef genom detta anslag af 100,000 R:dr, plus de tillgångar, som uppkommo genom utarrendering af boställena, tillräcklig för de behof, som då voro i fråga, och lemnade sedermera ett öfverskott af cirka 20,000 R:dr, hvarför äfven Riksdagen sistlidne år ansåg sig kunna indraga nämnda öfverskott. Således är ej fullt exakt att påstå, det Regeringen och Riksdagen genom denna indragning förklarar sig erkänna att anslaget ej behöfves.

Vidare har man talat om, att ett godkännande af det af mig framställda förslaget skulle väcka missnöje bland de civila embetsmännen. Jag skulle alltför illa uppskatta tänkesättet bland de civila embetsmännen, om jag ett ögonblick kunde tro, att en sådan tanke skulle göra sig hos dem gällande, som talaren på vestgötabanken antog. Man bör ihågkomma att lönerna vid den indelta armén äro jemförelsevis med andra löner så små, att det aldrig kan anses vara

med billighet — jag talar ej om rättvisa — öfverensstämmande att icke öka dem då landet eger tillgångar.

Jag fortsätter min anhållan om bifall till det förslag, jag framställt.

Friherre Stjernblad: För min del har jag biträdt reservanternes förslag, att ytterligare 80,000 R:dr må för 1874 beviljas till löneförbättringar vid indelta armén. Reservationen är klar och tydlig och jag vill därför ej vidare tala derom. Men jag vill fästa Kammarens uppmärksamhet på att om äfven detta belopp af 80,000 R:dr beviljas, kommer man likväl ej upp till de små löner, som krigsministern ansett nödiga, ty dertill fordras 240,000 R:dr. Då skulle man vid infanteriet komma upp till en lön för andre kaptenar af 1,500 R:dr, för förste löjtnanter af 1,050 R:dr, för andre löjtnanter af 9,000 R:dr och för underlöjtnanter af 600 R:dr. Dessa löner äro sannerligen ej för höga, då man besinnar hvad som åtgår till uniform, lefnadskostnad under möterna et cetera. Behovvet af en tillökning torde vara konstateradt.

En stats-utskottsledamot på upplandsbanken har yttrat, att han med motvilja biträdt Utskottets förslag, men att han gjort det för konsekvensens skull. Jag ber dock få påpeka, att man ej brister i konsekvens genom att bifalla reservationen, ty vid bestämmande af de allmänna grunder för beviljande af dyrtidstillägg, hvilka af Utskottet framstälts i dess utlåtande angående andra hufvudtiteln, undantogos särskildt fjerde och femte hufvudtitlarne och detta var ej ett hugskott, utan skedde i medvetandet af att lönerna å dessa hufvudtitlar voro så obetydliga, att de ej kunde skäras öfver en kam med lönerna under de andra hufvudtitlarne. Dessutom förbehöll Utskottet sig att föreslå löneförhöjningar äfven å de hufvudtitlar hvarom då var fråga, der ett verkligt behof förefanns. Att detta icke var ett tomt ord hoppas jag, att Kammaren skall finna, då under behandling komma sjette och sjunde hufvudtitlarne, hvaräst Utskottet enhälligt beslutat tillstyrka förhöjning åt tjänstemännen i statistiska byrån, de svagast aflönade tjänstemännen i Kammar-kollegium och andra. Man kan således utan att bryta mot konsekvensen bifalla reservanternes förslag, och enligt min tanke bör man det äfven, hvarför jag anhåller om bifall till detsamma.

Herr De Maré: Såsom hufvudsakligt skäl, hvarför denna Kammar ej borde bifalla någon lönetillökning för indelta armén för år 1874, har af tvänne talare anförts, att ett sådant bifall skulle innebära en inkonsekvens, alldenstund framställning om dyrtidstillägg för samma år å de civile tjänstemännen vid Riksdagen afslagits, och att Riksdagen bör akta sig för inkonsekvenser. Ingen kan neka, att det vore önskligt att Riksdagen städse vore konsekvent, men för min del tror jag, att det blifvit för sent att tala om konsekvens i fråga om lönetillökning, sedan Riksdagen samma dag, som lönetillökning för 1874 afslogs å andra hufvudtiteln, begick den inkonsekvensen att för 1875 bevilja å den tredje lönetillökning för dess tjänstemän till högre belopp än motsvarande grad å andra hufvudtiteln erhållit. Då en expediti-

chef i Justitie-departementet fick lönen för 1875 bestämd till 7,000 kronor. fick deremot expeditionschefen i Utrikes-departementet sig tillerkänd en lön af 7,500 kronor. Ett likartadt beslut fattades med afseende å byråcheferne inom de båda nämnda departementen. Jag tror således, som sagdt, att det nu är för sent på dagen att åberopa konsekvensen i fråga om lönetillökningar. Då så är förhållandet och då man ej kan förneka billigheten af en lönetillökning för 1874 för indelta arméen, kan jag, som för min del önskat att äfven de civile tjänstemännen fått dyrtidstillägg för 1874, ej med min röst bidraga till att undandraga de militäre tillökning för innevarande år.

Ett annat skäl för afslag, som af en talare på vestgötabänken framställts. är, att, då Riksdagen en gång nedsatt ifrågavarande anslag, vore det inkonsekvent att nu höja det. För mig är detta skäl ej giltigt, och jag tror ej heller att det är den ärade talarens egentliga skäl, i synnerhet då jag erinrar mig hvad han yttrade då fråga var om dyrtidstillägg å Andra hufvudtiteln. Han sade då, att han ej ville låta ett tillfälle att inbespara tre millioner gå sig ur händerna. Af hvad han i dag anfört tror jag man kan finna, att han icke föraktar äfven mindre summor.

Jag förenar mig med Herr af Klint.

Grefve Posse: Jag har egentligen begärt ordet med anledning af ett yttrande från östgötabänken, att den indelta arméens befäls löner voro så små i förhållande till de civile tjänstemännens, att någon jämförelse ej kunde komma i fråga. Jag har mycket noga studerat de tabeller, som åtfölja Kongl. Maj:ts proposition, derom ber jag särskildt en talare på smålandsbänken vara öfvertygad, och af dem har jag funnit, att vid ett regemente, jag vill ej nämna hvilket, uppbär regementschefen en lön af 15,000 R:dr och en major 10,300 R:dr. Min åsigt är, att hvarje lön bör rätta sig efter göromålen, och jag frågar, inom hvilket civilt embetsverk är chefens lön så rikligt tilltagen som den nyssnämnde regementschefens? Jag tror, att det var olyckligt att komma fram med det af mig nu bemötte argumentet.

Här är naturligtvis nu ej fråga om en lönereglering, men jag anser det ej vara skäl att, då indelta arméens löner äro så ojemt fördelade, öka dess tillgångar, eller att bevilja ytterligare anslag till ett ändamål, hvartill de redan beviljade medlen, derest de rätt användas, kunna räcka.

Jag vill ej vidare upptaga Kammarens tid, ehuru jag skulle kunna framdraga flera exempel, utan yrkar endast bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Brun: I motsats till den siste talaren yrkar jag bifall till reservanternes förslag. Mitt hufvudsakliga skäl är, att den indelta arméens befäl är så mycket sämre aflönadt än statens öfrige tjenare.

Herr Hallenborg: Jag är ej det ringaste ömtålig om Kammarens tid, ty jag är öfvertygad, att Kammaren är så genomträngd af rättvisan i Herr af Klints förslag, att det ursäktas mig om jag upptager några sekunder. Det var mig omöjligt att ej begära ordet, då

jag af Herr Grefve Posse hörde, att han af de den Kongl. propositionen åtföljande tabellerna hemtat anledning till sitt yrkande, nemligen deraf att chefen vid ett regemente hade 15,000 R:dr i lön. Men just därför att en del högre officerare hafva löner, vida större än cheferne för de civila verken, under det att subalternerna äro illa aflönade, har förslag blifvit väckt om jemkning. En hvar som känner förhållandena vet, att en tillökning i arméens löner måste ske, ty om icke en snar förbättring i befälets lönevilkor inträder, kommer dess ställning att blifva så bekymmersam, att vi riskera den största olycka som kan inträffa inom en armé, den att befälet till följd af ekonomiskt betryck blir komplett demoraliseradt.

Grefve af Ugglas: Ehuru jag förut yttrat mig, vågar jag likväl uppträda ännu en gång i denna fråga, som rör en korps, vid hvilken jag är lifligt fästad; men den talare, som jemte mig understödt Utskottets förslag, har framdragit några skäl, hvilka jag öppet vill förklara mig ej kunna godkänna och hvilka ej inverka på min åsigt. Han anförde, att några löner inom indelta arméen äro höga, men det har ej med denna fråga att göra, ty Kongl. Maj:ts proposition, liksom reservanternes förslag, rör ej de officerare, hvilka löner öfverstiga ett visst belopp, utan afser endast att höja de smärre lönerna, nemligen deras som ej genom boställen och räntor uppgå till det minimum för löneförmåner, som ansetts tillräckligt.

Sedan jag afgifvit denna förklaring, ber jag att få yttra några ord för att bemöta hvad som sagts derom, att Kammaren ej skulle bryta mot konsekvensen genom att bifalla reservanternas förslag. En del talare hafva sagt, att hvad förut beslutats endast gäller de civile tjänstemännen, och att i fråga om lönetillökning för 1874 undantag gjorts för fjerde och femte hufvudtitlarna. Jag lemnar derhän hvad den enskilde kan hafva tänkt vid de föregående besluten, men hvad jag måste fästa mig vid, då jag är mån om Kammarens anseende, det är Kammarens beslut och om Kammaren behandlar olika tjänstemannakorpsor olika på skäl, hvilkas rättvisa och riktighet ej måste lemnas obestridda, så gifver Kammaren sig en dementi. Frågan är: finnas här så påtagliga skäl att ett undantag måste göras. Man har framhållit, att militärerne hafva så små löner, men man har ej kunnat bestrida, att en lönetillökning för dem kan framkalla missnöje bland de civile tjänstemännen, då den indelta arméens kortare tjänstetid gifver dess befäl tillfälle till många biförtjenster. Genom detta förhållande förlora skälen för den ifrågasatta tillökningen under 1874 mycket i styrka. För min del kan jag ej göra klart för mig, att jag för dem, som bestrida rättvisan af att bevilja dyrtidstillägg under detta år endast åt den indelta armén, skulle kunna försvara ett sådant beslut.

Man har påstått att det nu vore för sent att tala om konsekvens. På samma gång jag beklagar, att Riksdagen ej alltid handlar konsekvent, kan jag dock ej inse annat, än att man bör söka undvika inkonsekvenser, då de i tid blifva antydda.

Herr Rosensvärd: Den fråga, som af Herr af Klint blifvit väckt,

har vunnit understöd från så många håll, att man har all anledning att hoppas, att hon skall röna framgång. Jag skulle icke hafva begärt ordet, om ej några yttranden här blifvit fällda, som komma mig att antaga att frågans ståndpunkt icke är fullt klar för alla. Det är gifvet, att med indelta arméens nuvarande aflöningsätt många ojemnheter måste uppkomma, beroende af lönetillgångarnes beskaffenhet. De tillskott till indelta arméens aflöning, hvilka lemnats från 1856, hafva varit fullt fristående från de öfriga tillgångarne. Då vid 1856 års riksdag en lönetillökning begärdes och beviljades för tjenstemän i allmänhet, framlade dåvarande chefen för Landtförsvarsdepartementet en ny normalstat för arméen och visade, att för att kunna fylla en del löner vid indelta arméen till denna normalstat fordrades ett belopp af 100,000 R:dr. För att göra beräkningen så säker som möjligt, undantogos innehafvare af boställen. Det var således ej fråga om att höja de löner, som kunde vara tillräckliga, utan endast om att hjälpa dem af befålet, hvilka ansågos med sina låga löner ej vara bergade. Men lönerna enligt 1856 års stat äro så låga i förhållande till alla civile tjenstemäns, att man verkligen kan påstå att arméen led en orättvisa. Då emellertid inkomst af de utarrenderade boställen och indelta räntor ingå i arméens lönetillgångar och dessa inkomster naturligtvis ökats från 1856 till 1873, var gifvet, att dessa tillgångar bättre skulle förslå att fylla lönerna till 1856 års normalstat och således en besparing å det år 1856 beviljade anslag af 100,000 R:dr uppkomma, enär lönerna, ehuru otillräckliga, ej fingo genom anlåtande af detta anslag öfverskrida normalstaten. Detta var anledningen hvarför vid förra riksdagen, på Stats-Utskottets förslag, anslaget nedsattes till 80,000 R:dr, hvilket belopp på senare åren varit tillräckligt att fylla normalstaten, och Kongl. Maj:t hade enligt gällande föreskrift ej rätt att använda ett enda öre af anslaget utöfver hvad som för detta ändamål erfordrades. Nu har Kongl. Maj:t föreslagit, att en annan, efter nuvarande förhållanden mera lämpad normalstat skall ligga till grund för aflöningen och för denna stats tillämpning har ett anslag af 240,000 kronor äskats. Af de mycket omtalade tabellerna ser man, att det ej är fråga om tillökning för andra än dem, hvilkas aflöning ej uppgår till den nya normalstaten, d. v. s. för de illa aflönade officerarne och underofficerarne, icke för dem som till följd af innehafvande boställe hafva goda löner. Nu har Stats-Utskottet föreslagit, att siffran skall för 1875 nedsättas till 160,000 kronor och en fullständig tillämpning skulle således ej ega rum af den uppgjorda normalstaten, hvars lönebelopp äro långt under hvad för hvarje annan embetsmannaklass blifvit föreslaget. Billigheten torde då väl fordra, att för indelta arméens befäl undantag göres och en tillökning beviljas äfven för innevarande år. Det har väl blifvit invändt, att en del högre officerare hafva stora löner, men detta bör ej hindra ett bifall till den äskade förhöjningen, ty om än en regementschef har 15,000 R:dr i lön, hindrar det ej att en underlöjtnant med 400 R:dr i lön får svälta. Det går ej för sig att helt enkelt taga från den ena och gifva den andra.

Hvad nu angår den anmärkningen, att ett bifall till reservationen skulle strida mot de af Kammaren förut fattade beslut i fråga om

dyrtidstillägg, så ber jag att få påminna om en regel, lika gammal som alla regler, eller att det ej finnes någon regel utan undantag. Sjelfva naturen är ej så fast reglerad, att ej inom dess rike undantag finnas, och jag tror, att, om Riksdagen har tillfälle att, om också genom ett undantag, göra en fortjent korps en rättvisa, så bör tillfället ej försummas, hvarför jag på det varmaste tillstyrker bifall till reservanternes förslag.

Grefve Posse: Vice ordföranden i Konstitutions-Utskottet, som väl bör veta hvad klockan är slagen, sade nyss att Kammaren har godt om tid, och jag hoppas således att jag är ursäktad om jag ännu en gång uppträder. Hvad jag yttrade mot Herr af Klint om att indelta arméen vore illa aflönad var ett svar på hvad han förut yttrat, men icke ett skäl för mig att nu ej instämma med dem, som yrka afslag å den föredragna punkten. Deremot finnes det ett skäl, som härmed står i sammanhang och hvilket är viktigt nog. Enligt min åsigt skulle nemligen indelta arméens tillgångar, om de rätt användes, räcka till att aflöna, ej allenast de högre officerarne, utan äfven de lägre, till och med underlöjtnanterne. Om man nu det oakadt gifver sig in på att bevilja indelta arméen ännu mera, tror jag att man, med den erfarenhet man i dylika stycken redan eger, kan förutse, att det icke blir så lätt att en gång få tillbaka dessa penningar. Detta är ett skäl att se sig väl före, innan man beviljar nya anslag till en institution som redan är så väl försedd.

Friherre von Essen: I likhet med den siste ärade talaren är jag öfvertygad om, att indelta arméen skall kunna aflönas tillräckligt med de nu utgående anslagen när en löneroglering egt rum. Då det emellertid nu icke är fråga om en löneroglering, men ojemnheten och obilligheten i de nuvarande förhållandena äro i ögonen fallande, och då man ju icke kan komma i tillfälle att begagna sig af de befintliga öfverskotten, kan jag ej finna att man bör bedöma det ifrågasatta dyrtidstillägget såsom en löneroglering. Den talare, som hade ordet näst före den siste, har tydligt och klart redogjort för de skäl, på hvilka Riksdagen indrog de 20,000 R:dr, då Kongl. Maj:t ej längre kunde begagna sig af dem, men icke finnes det deruti något skäl för att indelta arméen icke skulle komma i åtnjutande af ett så stort belopp, som varit medgifvet under föregående år. Då den ärade talaren i min närhet framdrog de höga lönerna vid ett skåniskt regemente, hvarmed jag förmodar han menade skånska dragonerna, så tycker jag rättvisan hade fordrat att han äfven framdragit flera exempel; vid södra och norra skånska infanteriregementena är enligt normalstaten lönen för en underlöjtnant bestämd till 300 R:dr. Genom den nu af Stats-Utskottet föreslagna förhöjningen skulle en sådan lön utgå med 486 R:dr. Om man jämför denna lön t. ex. med den lön på 1,000 R:dr, som tillkommer en kopist här i Stockholm, så hemställer jag huruvida den väl kan anses för hög. Kopisten är i de flesta fall i tillfälle att hafva tjenst på annat håll, hvarjemte han kan hafva en mängd extra inkomster. Underlöjtnanten deremot måste, förutom den egentliga militärtjensten, föra expedition, uppehålla sig på en viss

plats eller inom ett visst område, der sällan något tillfälle till biförtjenst erbjuder sig, inställa sig vid kommenderingar, under hvilka traktamentet icke är tillräckligt för bestridandet af kostnaderna samt dessutom hålla sig uniform. En aflöning af 486 R:dr är mindre än man numera kan gifva en bokhållare eller någon som skall vara skrifkundig, och jag kan verkligen icke tro att det skulle framkalla någon afundsjuke från de civile tjänstemännens sida. Jag tror icke heller, att Riksdagen är så svag att den ej skall kunna inför regeringen göra sina önsknings om en lönereglering gällande, utan att begagna det medel som skulle ligga i att bibehålla svältsystemet; jag tror tvärtom, att en sådan lönereglering ganska snart kommer att för Riksdagen framläggas.

Jag yrkar vördsamt bifall Herr af Klints förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Lika med den siste talaren tror jag att Kammaren icke bör afhålla sig från att bifalla detta dyrtids-tillägg af fruktan att framkalla afund hos de civile tjänstemännen. De svälta ej mindre därför att andra äfven svälta. Den talare, som upp-trädde mot mitt yttrande om den låga aflöningen, åberopade dervid förhållandena på ett regemente, som han dock ej ville nämna, hvar-vid han troligen leddes af tvekan, hvilketdera han skulle nämna, ty det finnes två, ett kavalleri- och ett infanteri-regemente i hans när-het. Visserligen tror jag icke, att det är väl när olika tjänstemanna-klasser behandlas på olika sätt, men deraf följer icke att man bör upphöja obilligheten till regel; jag skulle hellre se billighet och rätt-visa fastställda som regel. Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Storckenfelt: De många talare, som här uppträdt, hafva icke med de skäl, de anfört, förmått rubba mig i min åsigt om rik-tigheten af hvad Grefve af Ugglas anfört. och på grund deraf får jag yrka bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Gref-ven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bi-fall till det förevarande momentet och dels utaf Herr af Klint, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, skulle besluta, att utöfver det redan till löneförbättringar vid indelta arméén för 1874 beviljade belopp, 80,000 riksdaler, ytterligare 80,000 riksdaler skulle till det af Kongl. Maj:t angifna ändamål för samma år anvisas; fram-ställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå och antagande af Herr af Klints förslag, då svaren utföllö med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Mom. b.

Bifölls.

37:de punkten.

Herr Abelin: Då det beslut, som kommer att fattas i föreliggande fråga, under alla omständigheter är af utomordentlig vigt och, beroende af den tydning som kommer att gifvas detsamma, kan medföra både goda och sorgliga följder för arméens befäl, har jag ansett mig pligtig att uttala mina åsikter i ämnet.

Hvar och en som gjort sig förtrogen med indelta arméns angelägenheter och önskar se dem ordnade så ändamålsenligt som möjligt, måste äfven eftersträfvat att dess aflöningsväsende så ordnas att, jemte det lönerna blifva tillräckliga och lämpade efter lefnadsbehoven, *lika löner må komma att tilldelas löntagare i lika grader.* Detta mål kan vinnas på två sätt, antingen så att samtliga indelta lönetillgångar öfverlemnas till statsverket och lönerna derefter till hela deras belopp utgå i kontant statsanslag, eller på det sätt att de till vissa beställningar anslagna boställen eller de så kallade bostadsboställena, i likhet med de för löningsfondernas räkning utarrenderade boställen, på längre tid för gemensam räkning utarrenderas och jemte dessa samt regementets öfriga indelta tillgångar såsom en regementets eller arméens gemensamma tillgång betraktas och behandlas.

Det förstnämnda sättet är tvifvelsutan det mest rationela, då det medgifver att lönerna utbetalas i sin helhet under det aflöningsår, för hvilket de äro afsedda, men det lider af det fel att, der lönestaten icke från början är särdeles rikligen tilltagen, der kommer den inom kort, på grund af penningevärdets fall, att blifva otillräcklig och göra nya framställningar om förhöjning af densamma af nöden; en omständighet, den jag måste betrakta såsom särdeles vanskligare, då det nemligen visat sig att det icke alltid är det verkliga behovet som bestämmer besluten uti dylika anslagsfrågor. Det andra sättet har visserligen den olägenheten, att den del af lönen, som härleder sig från de indelta lönetillgångarne, icke kommer löntagaren till godo förr än året efter sjelfva aflöningsåret, men det har deremot den stora fördelen att, om man från början vid löneregleringens bestämmande, genom ett tillräckligt stort tillskott från statsverket, lyckas tillförsäkra arméen en tillfredsställande lönestat, så eger arméen inom sig och genom sina indelta tillgångar på grund af dessa tillgångars natur att ständigt växa uti värde och afkastning, ett osvikligt medel att tid efter annan bereda sig en efter ökade lefnadskostnader lämpad löneförhöjning. I förra fallet upphör det indelta löningssättet, i senare fallet deremot icke, och så mycket man än kan vara ense derom, att bostadsboställe icke bör ingå såsom del i lönen, så äro likväl tankarne mycket delade om lämpligheten af det indelta löningssättets upphörande i den mening att arméen skulle afhända sig de tillgångar i fastigheter och räntor, som den har sig anvisade.

I föreliggande utskottsbetänkande liksom i Kongl. Maj:ts proposition är visserligen icke fråga om något annat än inlösning af armébefällets rätt till fardagsåren, och då en sådan åtgärd måste — der något resultat af förslaget kan vara att motse — leda till ett hastigare vinnande af det af alla eftersträfvade målet, lika löner för löntagare inom lika grader, så kan ett beslut om beviljande af anslag

för detta ändamål ej vara annat än till fördel för den goda saken. Jag har derföre för min del icke något emot att bifalla detta förslag, men dock endast under de orubbliga förbehåll, att de indelta tillgångarne icke med detsamma må anses afträdde till statsverket, utan att detta måtte bero på beskaffenheten af och garantierna för den lönestat, som kan komma att framläggas och accepteras, samt att ingen indelningshafvare eller någon, på hvilken han öfverlätit sin rätt, må anses skyldig eller kunna tvingas att mot sin vilja afstå rätten till fardagsären. Det senare förbehållet kan synas något obehöfligt, då svårigen någon lär kunna frångå en rätt, som lagen klart och oförtydligt tillägger honom. Min tvekan liksom det vilkor jag uppställt för mitt votum härröra bland annat från ett yttrande i Utskottets betänkande, der det talas om *billigheten* af att icke tvinga arrendatorer eller indelningshafvare att afstå denna rätt. Det vill nemligen häraf synas, som hyste man inom Utskottet den öfvertygelsen, att tvånget vore lagligen berättigadt, ty billighetskänslan behöfver väl icke anropas för en sak, som har skydd i lagen. Den omständigheten att afståendet skulle ske mot "fullgod lösen" rubbar icke grundsatsen och omintetgör ej min tvekan om lämpligheten och befogenheten af ett dylikt tvång, synnerligen som en *fullgod lösen* torde vara svår och i vissa fall omöjlig att rättvist bestämma. Att icke någon indelningshafvare, vare sig än att han är utnämnd efter den 8 April 1862, skall kunna, äfven mot åtnjutande af fardagsrätt, tvingas afstå från sitt boställe, så länge ännu ingen fullt genomförd lönereglering föreligger, derom hyser jag visserligen ingen tvekan, men har likväl velat uttala denna åsigt, för att, om jag skulle anses hafva orätt, derom blifva upplyst.

Det vill af resonnementet i det underdåniga anförandet till statsrådsprotokollet synas, som om hufvudsakligen omtanken för den nya härordningen och lättheten att der införa en lämplig aflöningsstat framkallat förslaget till fardagsärens inlösen vid den tidpunkt som är; men, huru lifligt man än må önska framgång åt den nya arméorganisationen, måste man likväl tänka sig möjligheten af att den kan komma att förkastas eller åtminstone på obestämd tid i sin tillämpning uppskjutas. Och då vi för sådant fall blifva nödsakade att åtminstone för någon tid nöja oss med indelningsverket, böra vi väl se till att nu icke några åtgärder vidtagas, hvarigenom institutionen omöjliggöres eller bit för bit faller sönder utan att motsvarande fördelar och garantier vinnas. Enär nu ett öfverlemnande af dessa tillgångar, utan att i sammanhang dermed antages och betryggas en tillfredsställande lönestat, synes mig vara en sådan åtgärd, vågar jag vördsamt anhålla hos dem, som deltagit i beslutet, icke blott att upplysa hvad meningen här är, ty det tror jag mig kunna sluta till af hvad som i frågan föreligger, utan och hvad som positivt framgår af förslaget och hvad som kan anses såsom ovilkorliga följder af detsamma. Blir deraf klart att ett bifall till förslaget icke innebär ett ovilkorligt bifall till de indelta tillgångarnes öfverlemnande till statsverket, utan att detta må bero af förhållandena vid löneregleringens bestämmande, så vill jag med nöje biträda förslaget,

hvaremot jag i annat fall måste mot detsamma nedlägga min bestämde protest.

Herr Ribbing: Det kan synas vågadt af mig att vid ett betänkande sådant som detta, der Stats-Utskottets samtliga ledamöter varit eniga, framkomma med några anmärkningar, men jag kan dock ej underlåta att göra det, då jag tror mig ega skäl för de anmärkningar, som jag nu går att framställa. Det kan icke komma i fråga att jag skulle vilja bestrida hvad departements-chefen säger i sitt anförande till statsrådsprotokollet om regleringen af arméens löner eller att lönernas olikhet endast kan upphäfvvas genom att sammanstå alla lönetillgångarne icke blott inom hvarje regemente eller korps utan inom hela den indelta arméen. Stats-Utskottet har också gillat denna åsigt, liksom jag är öfvertygad att en hvar af Riksdagens ledamöter gör det. Stats-Utskottet har emellertid biträdt departements-chefens åsigt i ett fall som jag för min del anser böra påkalla uppmärksamhet och som jag icke anser mig kunna gilla; det är nemligen när Stats-Utskottet talar om det indelta löningssättets olämplighet och säger att den är så allmänt erkänd, att hvarje förslag till åtgärder för påskyndande af dess fullständiga afskaffande, torde böra anses väl förtjent af understöd. Det är detta påskyndande, nemligen af fardagsårets inlösnung redan med 1875, som jag för min del tror vara mindre välbetänkt; detta erkännes också af Utskottet då det säger, "att det visserligen kunde synas, som om den nu ifrågasatta anslagsfördran skulle kunna hvilat till 1875 års riksdag, för att då, samtidigt med förslag till ny lönestat, framställas", men längre ned säger dock Utskottet, "att redan under innevarande eller början af nästa år en del hittills ej utarrenderade boställen skulle kunna till arrende utbjudas med tillträde midfastan 1875, under det att återstoden först komme att senare med tillträde den 14 Mars 1876 utarrenderas", och detta därför att ej för många af dessa boställsarrenden skulle, såsom man säger, komma i marknaden och priset på sådana arrenden derigenom nedsättas. För min del vill jag säga, att detta påskyndande skulle hafva åtskilliga olägenheter med sig. Jag förutsätter att det blir Riksdagens beslut, att man redan 1875 skall börja inlösnungen af fardagsåret och att staten skall öfvertaga de boställen, som af boställsinnehafvarne erbjudas; då erfordras åtskilliga åtgärder, som måste vidtagas för att man skall komma till utförande af detta beslut, Kongl. Maj:t skall först sanktionera beslutet samt sedan höra alla innehafvare af bostadsboställen och derefter fatta sitt beslut i afseende å hvilka boställen som skola aflösas; auktion skall utsättas med en tid af åtminstone två månader. På så sätt är man redan i slutet af innevarande år för att handlägga utarrenderingen af boställen, som skola tillträdas den 14 Mars 1875. Nu frågar jag, hvem skall under den tid då, som hvar och en vet, för jordbruket vigtiga arbeten pågå, sköta t. ex. trädesbruket? Jag tror icke att den, som t. ex. under Juni månad förklarar sig villig att afträda sitt boställe, vidare befattar sig med skötandet af detsamma eller med fullgörandet af trädesbruket och höstsådden, som äro nödvändiga för
att

att bostället skall blifva väl skött och betinga ett högt pris. Departementschefen och äfven Utskottet hafva yttrat, att, om detta förslag gillades och anslag beviljades, så skulle redan mot slutet af innevarande år eller under början af 1875 dessa utarrenderingar kunna ske, så att boställena kunde tillträdas af de nye innehafvarne vid midfastan 1875; det är dock påtagligen aldeles för kort tid för att tillträdet skall kunna ske med någon ordning och reda.

Det är icke för att motsätta mig en reglering i detta syfte, som jag nu framställt dessa betänkligheter, utan endast för att motsätta mig detta påskyndande, som tyckes utgöra ett så viktigt moment för att komma till indragning af bostadsboställena. Jag tror att det ginge lika bra om man i laga ordning uppsade hvarje boställsinnehafvare och fördelade dessa uppsågningar under åren 1876—1878 för att ej få för många arrenden ut i marknaden. Lika med den föregående ärade talaren vågar jag äfven betvifva huruvida Kongl. Maj:t utan Riksdagens särskilda beslut kan anses hafva rätt, möjligen att uppsäga, men icke att vidtaga de åtgärder, som erfordras för att bringa uppsågningen till verkställighet. På de af mig nu andragna skäl skulle jag naturligtvis icke kunna annat än yrka afslag på den nu föredragna punkten, men jag vill dock tillsvidare förena mig med den föregående talaren, i afvaktan på de upplysningar, som Stats-Utskottets medlemmar kunna komma att lemna.

Herr von Geijer: Jag har icke begärt ordet för att bemöta de föregående talarnes yttranden, då de hufvudsakligen gått ut på att af Utskottets ledamöter begära upplysningar i vissa delar af den föreliggande frågan, hvarvid den förste talaren anmärkte, att motiven för det framställda förslaget icke syntes honom fullt tydligt uttryckta, och den andre talaren befarade några praktiska svårigheter för genomförandet af samma förslag. Jag förmodar att Utskottets ledamöter komma att upptaga de sålunda framställda betänkligheterna. För min del tror jag icke, såsom den förste talaren, att någon oklarhet i motiven förefinnes. Deremot är det en annan omständighet i detta betänkande, som jag ber att få framhålla och som gör mig tveksam, huru jag bör rösta i denna sak. I och för en blifvande reglering af befålets löner vid indelta armén har Kongl. Maj:t begärt 2,000,000 kronor till inlösen, såsom det heter, af detta befäls rätt till fardagsår å innehafvande bostadsboställen, och af denna summa skulle 300,000 kronor utgå redan under år 1875. Det är klart, att, då Kongl. Maj:t framställer en sådan anslagsfordran till Riksdagen, Kongl. Maj:t också, såsom här skett, skulle meddela Riksdagen upplysningar om dels tiden, då det nya lönereglingsförslaget kommer att framläggas, dels äfven den tilltänkta hufvudsakliga grunden för den blifvande regleringen, utan hvilka upplysningar Riksdagen skulle saknat all vägledning för bedömande, huruvida skäl vore för handen att *nu* bifalla detta särskilda förslag om medels anvisande till inlösen af fardagsåren. Jag tillåter mig nämna att den Kongl. propositionen, jemförd med de för densamma anförda motiven synes vilja gifva åt Kongl.

brevet den 8 April 1862, hvarigenom de efter den dagen utnämnde embets- och tjänstemän vid indelta armén äro skyldige att, när så påfordras, underkasta sig ny löneroglering, en för vissa af dessa tjänstemän mycket sträng tillämpning, ja till och med i ett afseende strängare än bestämmelserna i detta bref torde medgifva. Jag kan icke förstå Kongl. Maj:ts proposition på annat sätt än att det verkliga är meningen, att, om lönerogleringen tager sin början med 1876 års ingång, skulle alla löntagare, som hafva boställen, antingen dessa äro utarrenderade eller under eget bruk, vara skyldige att genast icke allenast inträda på ny lönestat utan ock afträda boställena mot ersättning för fardagsären. Är det nu verkligen så att vi genom bifall till den Kongl. propositionen ätven skola anses hafva godkänt en så sträng tillämpning af 1862 års Kongl. bref, som denna proposition synes innebära? Eller hafva vi, ändock att propositionen bifalles, likväl bevarat vår frihet att framdeles, då lönerogleringsförslaget framlägges, taga i öfvervägande en så vigtig sak som den nyss omnämnda? Det är visst icke min mening att genom framställande af betänkligheter emot den Kongl. propositionen söka fördröja behandlingen af lönerogleringsfrågan. Tvärtom beklagar jag, att den hittills blifvit alldeles för långsamt behandlad; — det är nu öfver 20 år, sedan Kongl. Maj:t förklarade att en omreglering af indelta befällets löner borde ske. Denna långsamhet är just orsaken till att den ojemnhet i aflöningen, som det indelta löningssättet alltid i större eller mindre mån för med sig, blifvit ytterligt stegrad: ja ända derhän att t. ex. i Skåne finnas underofficerare, hvilkas löner gå upp till det höga beloppet af 5 å 6,000 R:dr, under det andra underofficerare hafva ganska måttlig aflöning. Jag önskar, såsom är nämdt, lika varmt som någon, att en löneroglering måtte komma till stånd, hvarigenom en dylik ojemnhet, som naturligtvis också är en orättvisa, kunde för framtiden afhjelpas, och tillika den nationalförlust upphöra, som ligger i aflöning med boställen, hvilka alltid blifva mer eller mindre *dåligt* skötta, då de icke innehafras på vissa bestämda år utan endast på boställsinnehafvarnes tjänstetid. Men huru lifigt jag önskar en förändring i den nu nämnda syftningen, tror jag dock, att man i sakens eget intresse bör se till, att man icke går brådstörtadt till väga. Jag fruktar dertöre att nu helt enkelt antaga det här framlagda förslaget, hvarigenom vi kunna anses hafva liksom gifvit på hand, att vi godkänna en sådan tillämpning af 1862 års Kongl. bref, att, när den nya regleringen börjar, alla nu i tjänst varande löntagare med boställen skola utan vidare kännas skyldige dessa boställen afträda. Nyss anförde jag exempel på till huru orimligt höga belopp lönerna för en del underofficerare i Skåne stigit. Det är utan tvifvel, att ett sådant förhållande är oriktigt, och att en ändring bör ske derutinnan för framtiden. Men det kan dock sättas i fråga, om icke billigheten bjuder, att dessa och andra boställshafvare, som redan fått sina löner sig tillerkända till deras nuvarande höga belopp, också få behålla dem i deras tjänstetid. Det är dessutom min öfvertygelse, att en sådan koncession åt de *nuvarande* boställshafvarne är egnad att befördra en snar löneroglering vid in-

delta armén, hvaremot jag fruktar, att, om man söker tillämpa 1862 års bref så strängt som i den Kongl. propositionen är ifrågasatt, så komma "outredda naturkratter" att verka derhän, att en slutlig löne-reglering aldrig i vår tid går igenom vid riksdagen. Det torde tillåtas mig erinra derom, att 1862 års Kongl. bref, efter hvad jag känner om dess tillkomst, är ett af Kongl. Maj:t, på grund af dess ekonomiska lagstiftningsrätt, utgifvet stadgande, hvaröfver Rikets Ständer icke varit i tillfälle att sig yttra.

Männe det icke är betänkligt att rösta för bifall till det föreliggande förslaget, om dess antagande innebär ett medgifvande, att nu tjenande embets- och tjänstemän, hvilka en gång fått sina löner i stat sig tillerkända, kunna, vid en blifvande löne-reglering, få sin lön nedsatt till kanske hälften eller tredjedelen af hvad den för närvarande utgör.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag anhåller att få säga endast några ord med anledning af ett yttrande af den förste talaren. Han framhöll, att han lika med Regeringen insåge vigten deraf, att det nuvarande aflönings sättet med boställen afskaffades och att man med de från dessa boställen inflytande medel på annat sätt ordnade arméns aflöning. Men, anmärkte han, det kan dervid sättas i fråga, huruvida dessa medel sedan skola indragas till statsverket och statsverket öfvertaga lönernas utbetalning till hela armén, eller om de på ett eller annat sätt skola samlas antingen till en löningsfond för hela armén eller till särskilda fonder för hvarje regemente för sig. Jag vill dervid endast anmärka, att denna senare fråga ännu icke varit föremål för någon öfverläggning inom Regeringen; den är således helt och hållet öppen, och jag kan icke på något sätt upplysa, huru den kommer att lösas. Jag nämner detta, på det att de förutsättningar och slutsatser, man kan uppställa på grund af det föreliggande förslaget, icke måtte tilldelas större vikt än de verkligen förtjena. Vidare ber jag att få förklara, att det icke kan komma i fråga, att något tvång skulle utöfas på boställsinnehafvarne för att förmå dem att frånträda sina boställen. Vi äro alltför måna om den privata rätten för att vilja göra intrång deri; och den rätt, hvarmed hvar och en innehar sitt boställe, är för öfrigt noga bestämd dels genom den tid, vid hvilken han mottagit detsamma, dels genom de gällande bestämmelserna om fardagsår. Någon fara i den vägen tror jag således icke förefinnas; den samvetsgrannhet, hvarom Regeringen i sådant afseende tillförene alltid vinnlagt sig, kommer med all säkerhet att fortfarande iakttagas.

Den andre talaren i ordningen framställde en anmärkning angående svårigheten att få boställen utarrenderade redan till den 14 Mars 1875. Det kan naturligtvis icke på förhand bestämdt sägas, om några svårigheter i den vägen skola möta eller icke. Det finnes dock sannolikhet för, att en del boställsinnehafvare redan då skulle vara benägne för en sådan uppgörelse; och hvad den korta tiden beträffar, så lär det väl icke vara svårare för staten än för en enskild person att få sin egendom bortarrenderad. Om en enskild person i Mars månad ena året beslöte sig för att till följande midfasta utarrendera

sin egendom, så skulle säkerligen intet hinder möta därför. Jag tror således, att det mycket väl kan gå för sig att redan i år vidtaga sådana mått och steg, att en del boställen kunna af de nya arrendatorerne vid nästa midfasta tillträdas.

Herr af Klint: Jag tror icke, att det nu är det rätta tillfället att ingå i något bedömande eller någon pröfning deraf, huru en löneroglering inom den indelta armén bör verkställas. Det blir tids nog att taga den frågan i öfvervägande, då Kongl. Maj:ts förslag i ämnet blifver Riksdagen förelagdt; och dessutom har Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet lemnat upplysning angående rätta förståndet i detta afseende af Kongl. Maj:ts nädiga proposition. De betänkligheter, som här blifvit uttalade mot bifall till Stats-Utskottets hemställan, har jag icke varit lycklig nog att kunna rätt förstå. Så vidt jag uppfattat Kongl. Maj:ts proposition riktigt — och det tror jag mig hafva gjort, då jag har samma uppfattning deraf, som jag nyss hade nöjet att höra uttalas från statsrådsbänken — så har Kongl. Maj:t. innan Kongl. Maj:t för nästa Riksdag framlägger sitt förslag om ny löneroglering för indelta armén, velat förvissa sig om, att Riksdagen erkänner riktigheten att inlösa boställsinnehafvarnes tjänste- och fardagsår, på det att denna löneroglering, som är beräknad att taga sin början med 1876 års ingång, också måtte kunna utan hinder träda i verket, så vidt det är öfverensstämmande med laga former. Det är äfven en annan tanke, som jag med tillfredsställelse sett i Kongl. Maj:ts proposition, och det är just den deri uttryckta afsigten, att så vidt möjligt påskynda lönerogleringens verkställande, derutinnan nemligen, att man redan under innevarande år vill vidtaga mått och steg för fardagsårens inlösen, på det icke dessa fardagsår längre tid, än lag kräfver, må sätta hinder i vägen för den nya regleringens genomförande. Slutligen har jag ännu ett tredje skäl, hvarför jag med nöje omfattar det Kongl. förslaget; det gifver mig nemligen en garanti för, att det lönerogleringsförslag, som af Kongl. Maj:t kommer att föreläggas Riksdagen, skall vara grundadt derpå, att löntagarne få ut sin aflöning under sjelfva löneårets lopp och icke såsom nu först året derpå. Dessa skäl hafva förmått mig att biträda Kongl. Maj:ts proposition; och jag får nu på grund deraf anhålla om bifall till den af Stats-Utskottet i förevarande punkt gjorda hemställan.

Herr Ribbing: De anföranden, som blifvit afgifna, sedan jag sist hade ordet, hafva icke öfvertygat mig om oriktigheten af den sats, jag tog mig friheten att framställa. Man har sagt, att boställenas indragning till kronan eller till gemensam lönefond skulle väsendtligen underlättas genom det af Kongl. Maj:t i förevarande proposition föreslagna sättet att påskynda densamma. Men jag tror för min del, att denna indragning skulle gå lika lätt och nästan lika fort för sig, om man helt enkelt beslöte, att dessa bostadsboställen skulle uppsägas i laga ordning. Jag tror, att den skulle gå lika fort, emedan, efter hvad jag föreställer mig, högst få boställsinnehafvare torde komma att begagna sig af det erbjudande, som enligt den Kongl. proposition-

nen skulle göras dem. Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet uttalade den meningen, att, då det mycket väl kunde gå för sig för en enskild person att i Mars månad ena året hinna med att få sin egendom utarrenderad till samma tid påföljande år, det icke heller skulle möta några svårigheter för staten att åvägbringa sådana uppgörelser. Men jag ber dervid få anmärka, att vi redan äro i slutet af Mars månad, och att ganska lång tid komme att förflyta, innan först och främst Riksdagen och Kongl. Maj:t fattat sitt beslut i ämnet och sedan öfriga för ändamålet nödiga åtgärder hunnit vidtagas. Utan att på något sätt vilja bestrida nödvändigheten af en lönereglering för indelta armén och ej heller det principiellt riktiga i det nu föreslagna sättet för denna reglerings åvägbringande, tror jag dock, att Kammarerna gjorde klokast i att för närvarande afslå denna punkt af Stats-Utskottets betänkande, hvarå jag vördsamt anhåller om proposition.

Herr Abelin: Såväl af ett uttalande från statsrådsbanken som af hvad en ledamot af Stats-Utskottet anförde har jag erfarit, att mitt yttrande i denna fråga i hvad det gick ut på att vinna upplysning om det föreliggande förslaget blifvit missförstådt. Jag har visst icke ifrågasatt att blicka in i hvad Regeringen hade för afsigt att företaga med hänsyn till sjelfva löneregleringen, antingen den komme att ordnas efter det ena eller det andra af de utaf mig framställda alternativ. Jag har blott, såsom orden föllo, önskat att få veta, huruvida ett bifall till det nu föreliggande förslaget om erhållande af medel till tjänste- och fardagsårens inlösande äfven innebure ett ovilkorligt bifall till de indelta lönetillgångarnes öfverlemnande åt statsverket, således huruvida denna senare fråga sattes i samband med vårt beslut i det nu föreliggande särskilda ämnet eller om den finge betraktas såsom öppen att framdeles afgöras i sammanhang med löneregleringens definitiva bestämmande. För min del vill jag lemna mitt bifall till hvilketdera alternativet som helst, antingen en sådan reglering, att de indelta tillgångarne indragas till statsverket och staten öfvertager lönernas kontanta utbetalande till hela armén, eller en sådan, att dessa tillgångar samlas till en lönefond och för arméns gemensamma räkning förvaltas. Jag tror, att det ena förslaget kan gå för sig lika väl som det andra, ehuru jag för min del anser det sistnämnda fördelaktigast. Men hvad jag under alla förhållanden anser såsom nödvändigt, det är, att en ny och fullt betryggande lönestat är uppgjord och antagen, innan man indrager de indelta lönetillgångarne till statsverket; mot en sådan lönestat är jag beredd att öfverlemna dessa tillgångar, men icke förr. Såsom ett vilkor för mitt votum i denna fråga, anhåller jag således, såsom jag redan nämnt, att blifva upplyst derom, huruvida af ett bifall till föreliggande förslag skulle anses framgå något slags medgifvande, som kunde föranleda de indelta lönetillgångarnes öfverlemnande till statsverket, utan att dessförinnan en betryggande lönereglering blifvit fastställd.

Herr von Geijer: Jag ber endast att få säga några få ord i

anledning af hvad en föregående talare yttrat. Han sade sig icke kunna fatta, att talare begärde ordet för att ingå i resonnement om, huru den blifvande löneregleringen för indelta arméns befäl borde anordnas. Härom, menade han, vore det för närvarande icke fråga. Det blefve tids nog att tala om löneregleringen, då förslag till densamma blifvit för Riksdagen framlagdt. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att jag framlade, såsom skäl för min tvekan att rösta bifall till Utskottets hemställan, endast de slutsatser rörande den blifvande regleringen, som man efter mitt förmenande kan draga af motiven till Kongl. Maj:ts proposition. Är det meningen, att man icke nu skall få resonnera om den blifvande löneregleringen, till hvilken *alla* motiven till den Kongl. propositionen helt naturligen sluta sig, så kan ju ej heller rimligtvis någon diskussion öfver propositionen uppkomma. Detta vill säga ungefär detsamma som att betrakta den Kongl. propositionen blott såsom en begäran om kredit på en viss summa, att begagna om det faller sig lämpligt. Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, utan förenar mig med den talare, som först hade ordet i denna diskussion, och hänvänder mig liksom han till Utskottets ledamöter, under förhoppning att, i fall de af mig dragna slutsatser af motiven till Kongl. Maj:ts proposition befunnits felaktiga, jag derom måtte erhålla upplysning. Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr Wijkander: Då jag icke kan dela de betänkligheter, som en talare på jönköpingsbänken nyss uttalat, vill jag söka att med några ord bemöta honom. Han uttryckte, att börja med, farhåga för att det skulle blifva endast helt få boställshafvare, som komne att begagna sig af möjligheten att redan vid midfstan 1875 få afstå sina boställen och taga lösen för tjänste- och fardagsår. Detta ären helt annan fråga än den, som nu föreligger, och hvars besvarande tillhör framtiden ensam; men, låt vara att talaren hade rätt i detta sitt antagande, så uppgår ju i allt fall hela det anslag, Kongl. Maj:t begärt för ifrågavarande ändamal under 1875, endast till 300,000 R.dr.

Samme talare yttrade äfven, att det icke torde blifva möjligt för boställshafvarne att inom så kort tid som till nästa års midfsta göra sig färdiga att aflemna sina boställen. Jag ber då att få erinra honom, att det finnes en kategori af boställen, hvilkas reglering vore helt lätt gjord, nemligen de som äro på 20 år utarrenderade. Arrendebeloppen för dessa boställen uppbäras, såsom vi veta, af vederbörande regementsskrifvare, och den åsyftade regleringen i afseende å dem vore naturligen helt enkel att genomföra, då därför icke erfordrades annat än boställshafvarens förklaring att han afstode sin rätt till tjänste- och fardagsår, mot det att han berättigades under motsvarande tid af regementsskrifvaren uppbära arrendebeloppet. Jag vågar således föreställa mig att saken icke är så överkställbar, som den värde talaren velat påstå.

Men det är ännu en betänklighet mot förslagets antagande, som framskymtat hos åtskilliga talare, nemligen den, att det möjligen kunde vara fara för att tvång komme att mot boställshafvarne an-

vändas, för att förmå dem att afstå sina boställen. Har boställshafvaren fått bostället på stat före 1862, innan det till följd af nådiga brefvet den 8 April samma år i fullmakterna inrycktes, att löningshafvaren skulle vara pligtig underkasta sig den förändring i löneförmaner, hvarom Kongl. Maj:t kunde finna godt att framdeles vid skeende ny lönereglering förordna, är det klart, att ingen kan tvinga honom att afstå sitt boställe. Har han deremot blifvit utnämnd efter det berörda Kongl. bref blef gällande, utmärker ordalydelsen i hans fullmakt tydligt att han är skyldig underkasta sig en lönereglering, så snart en sådan verkligen kommit till stånd. Till dess detta skett, har han ett bestämdt "veto" mot hvarje åtgärd till rubbning af de honom en gång tillförsäkrade löneförmanerna, och något i Kongl. Maj:ts proposition, som motsäger detta, har jag icke kunnat finna. Men när åter löneregleringen en gång är gjord, då kan hvar och en som blifvit till sin innehafvande tjänst utnämnd efter 1862, förmås att afstå sitt boställe. dock med åtnjutande af tjänste- och fardagsår eller den ersättning derför, hvarmed han kan vilja åtnöjas. Boställshafvarens rätt i ena eller andra afseendet är efter mitt förmenande så fullt betryggad, att, äfven om Kongl. Maj:t eller Riksdagen skulle besluta något som kunde leda till rubbning deri, boställshafvaren skulle kunna vid domstol göra sin rätt gällande. För min del är jag efter genomläsning af Kongl. Maj:ts proposition och än mer efter afhörande af det yttrande, Herr Statsrådet Leijonhufvud haft i frågan, fullt öfvertygad, att något olagligt tvång mot boställshafvarne icke af Regeringen äsyftas. Jag instämmer således med den af Utskottets ledamöter, som i frågan haft ordet, och yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition eller, hvad som är detsamma, till Stats-Utskottets betänkande.

Herr Thyselius: Jag har icke någon invändning att framställa emot förslaget att staten må inlösa armébefällets fardagsår på innehafvande bostadsboställen eller emot att dertill må beviljas det äskade anslaget, 2,000,000 kronor, men beträffande tiden för verkställandet deraf hyser jag någon betänklighet, hvilken jag kanske icke bör fördölja. Af de Utskottet meddelade uppgifter framgår, att antalet af de boställen, hvilka äro under boställshafvarnes eget bruk eller af dem äro enskilt utarrenderade, uppgår till omkring 700, och det ser af den Kongl. propositionen så ut, som skulle hinder för att boställsinnehafvare redan nästa år afträdde sina boställen icke böra möta i annat fall, än att de alla eller en större del deraf anmälde sig, i hvilket fall boställenas emottagande och utarrenderande af statsverket skulle jemnt fördelas på åren 1875 och 1876. I afseende å de stadganden, som gälla för utarrendering af militieboställen, har jag visserligen icke den speciela kännedom, att jag vill åberopa densamma. men jag ber att få meddela den erfarenhet, jag vunnit i egenkap af tjänsteman i det embetsverk, som har sig ålagdt att utarrendera de kronans egendomar, som äro till staten indragna och till hvilka de nu ifrågavarande till äfventyrs torde komma att hänföras. I Kongl. förordningen af den 17 December 1799, hvilken egentligen afser kungsgårdar, men är den, som Kammarkollegium har att tillämpa i

afseende å alla egendomar som stå under dess förvaltning, finnes föreskrifvet, att auktion å arrenderätten skall ega rum ett år förr än arrendet skall tillträdas, och vidare att auktionen skall i tidningarne vara kungjord minst fyra månader innan densamma verkställes. Det åtgår således för dessa kronans egendomar åtminstone sexton månader emellan auktionens utlysning och arrendets tillträdande. Härförutan inträffa ofta omständigheter, som taga ytterligare betydlig tid i anspråk. Åtskilliga förberedande åtgärder för utarrenderingen måste alltid vidtagas och de fordra ett ej så obetydligt rådrum, och understundom kan det hända, att tillförlitlig karta öfver egendomen saknas, och att sådan måste först upprattas, med mera sådant, hvarigenom, isynnerhet när föreskrifterna noggrannt följas, auktionsför-rättningen kan komma att icke obetydligt fördröjas. Men om man ock icke kan så alldeles strängt ställa sig till efterrättelse de tidsbestämmelser i afseende å utarrenderingen af kronans egendomar, som nu gälla, händer det ändock någon gång att man ej blir i tillfälle att utarrendera egendomen så tidigt att den hinner af arrendatoren tillträdas å den tid, sådant rätteligen bort ske, och en följd häraf blifver, att kronan då måste vidtaga särskilda åtgärder för egendomens skötsel under tiden till dess den skall af arrendatorn tillträdas. Att den inkomst, som derunder kan af bostället erhållas, blir ganska låg, är klart; med det är icke blott på det sättet, staten får vidkännas uppoffringar. När nemligen ett boställe skall af boställshafvaren till kronan afträdas, så är det icke sällan förhållandet, att vid den syn, som då eger rum, inga eller endast ringa bristfälligheter anmärkas, och att husrötan blir liten eller ingen; men när ett år derefter kronan skall lemna från sig bostället till den blifvande arrendatoren, blir förhållandet vid den tillträdessyn, som då sker, ofta helt annorlunda, och man har icke saknat exempel på att hemman, å hvilka två särskilda syner sålunda med ett års mellanstånd af en och samma domhafvande förrättats, vid den förra befunnits snart sagdt utan anmärkning, under det att vid den senare bristerna å alla husen, med undantag af ett enda, pröfvats betydligt större och en vid förra synen utan anmärkning lemnad byggnad nu till och med blifvit utdömd, såsom i det närmaste förfallen, m. m., så att statsverket fått för detta enda brukningsår vidkännas en öfverskjutande husrötesättning af närmare 3,000 R:dr.

Mig vill det följaktligen synas, som skulle en tillåtelse af boställenas innehafvare eller arrendatorer att redan vid midfastan nästa år få afträda sina boställen till statsverket kunna komma att för detsamma medföra förluster, om hvilka få torde göra sig en föreställning.

Herr af Klint: En aktad talare på östgötabanken har för sitt bifall till förslaget fordrat garantier, för att icke arméns boställen komme att till staten indragas, *innan* ännu en verklig lönereglering kommit till stånd. Sådana garantier har Stats-Utskottet så mycket mindre varit i tillfälle att uppställa, som inom Utskottet icke en enda

röst höjt sig för att uttala en misstanke derom att icke Regeringen, som framlagt detta förslag, skulle vara nog man för sig att ej afhända sig de till arméns lönande indelta medel, förrän en löneroglering egt rum, och, då Regeringen icke har velat eller kunnat meddela Riksdagen något om huru vid en blifvande löneroglering med dessa indelta boställen skall förhållas, så har icke heller Stats-Utskottet för sin del ansett frågan derom kunna blifva föremål för dess behandling, än mindre trott sig böra uppställa några garantier mot ett sådant sätt att dervid gå till väga, som den aktade talaren befarat möjligen skulle kunna inträffa. För min del tror jag ingalunda, att Regeringen skulle vara så släpphänd, att den lemnade ifrån sig boställena, innan löneroglering blifvit verkställd, eller definitivt beslut derom fattadt. Jag kan således icke finna att det föreliggande förslaget gifver någon anledning till farhågor, lika litet som det är mig möjligt att förstå hvad slags garantier Stats-Utskottet skulle varit befogadt att här inlägga till undvikande af de vådor, den ofvannämnde talaren föreställt sig skulle kunna blifva en följd af förslagets antagande, och jag fortsätter därför mitt yrkande om bifall, förlitande mig tryggt på Regeringen, som med detta sitt förslag sökt på ett efter mitt begrepp ganska välbetänkt sätt undanskaffa det hinder, hvilket i första hand uppställer sig mot en snart genomförd roglering af arméns löner.

Friherre Sprengtporten: Efter den utredning af frågan, Herr Wijkander lemnat, och hvad som ytterligare blifvit deri anfördt af den siste talaren, återstå för mig inga betänkligheter vid att bifalla Kongl. Maj:ts proposition; men väl skulle jag anse det mindre välbetänkt, så framt man önskar se en löneroglering genomförd, att nu afslå densamma, och jag förenar mig på grund häraf med dem som yrkat bifall till propositionen.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Med anledning af den fråga, Herr Abelin nu på nytt framställt, och hvilken jag, då den gjordes första gången, torde hafva missförstått, ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att det här icke gäller annat än att inlösa de förskott för staten, de nuvarande boställshafvarne fått ikläda sig derigenom att de icke genast efter sin utnämning till innehafvande tjenst fått tillträda det med tjensten förenade boställe, utan nödgats under ett eller annat år umbära denna del af lönen. Det är deras rättighet att vid afgang ur tjensten härför blifva godtgjorda genom att under motsvarande tid derefter få behålla bostället, och att inlösa denna boställshafvarnes fordran hos staten är hvad frågan nu ensamt gäller, men alls icke den framtida dispositionen af de tillgångar, hvilka genom boställenas indragning komma att tillflyta staten. Frågan derom är lika öppen efteråt, som förut.

En annan talare, Herr Thyselius, har framhållit åtskilliga svårigheter, som skulle vara förenade med utarrenderingen af kronans jord och kunde lägga hinder i vägen för en inlösnings af armébefällets rätt till fardagsår redan under 1875. Då jag väl känner den nämnde talarens stora insigter i detta ämne, vågar jag icke bestrida hvad

han härom yttrade, utan vill endast erinra, att saken naturligtvis kommer att af Regeringen lemnas i händerna på personer, som hafva full erfarenhet i frågan och om hvilka det med visshet kan förutses, att de skola se sig väl före, innan uppsägning verkställes. Skulle då så stora svårigheter möta, är det klart att uppsägning icke kommer att ske förrän 1876. Men dessa svårigheter blifva icke mindre till ett annat år, och om 12 månader är för kort tid för att arrangera boställes utarrenderande, så är det ju så mycket angelägnare att redan nu sätta Regeringen i möjlighet att göra det åtminstone till midfastan 1876, hvilket ej kan ske om punkten afslås, emedan Regeringen ej då, på grund af felande penningemedel, kan uppsäga några boställsinnehafvare eller mottaga deras anbud att afstå sina boställen.

Herr von Koch: I anledning af de betänkligheter, som en talare på östgötabänken här framställt, och då jag icke hade i minnet ordalydelsen af Kongl. Förordningen den 8 April 1862, lät jag upphemta det exemplar af Svensk Författningssamling, som finnes i Kammarrens boksamling, och fick då en förnyad anledning att beklaga det sätt, hvarpå Författningssamlingen redigeras, då jag nemligen fann att äfven detta viktiga dokument der saknades. Detta gör emellertid, att jag icke är i tillfälle att nu fullt stadga mitt omdöme om den makt, staten och regeringen kan ega i förhållande till dessa boställshafvare; men jag är i allt fall fullt förvissad att, isynnerhet sedan uppmärksamheten nu blifvit derpå fästad, man nog skall tillse, att icke den enskildes rätt vid den föreslagna åtgärdens genomförande blir trädd för nära.

Hvad sjelfva saken beträffar, har jag alltid intresserat mig och intresserar mig fortfarande varmt för att denna så länge omtalade reglering af arméns löner må komma till stånd, och jag tror, att det nu af Regeringen framlagda förslaget till denna löneregerings befrämjande verkligen är sådant, att det bör utan tvekan kunna af Riksdagen bifallas. Dock vill jag härvid inlägga ett varnande ord mot alltför mycken brådska vid förslagets utförande. Ty, vill man, såsom sig bör, vid en blifvande utarrendering af boställena tillförsäkra staten den högsta möjliga fördel, bör man icke, ehuru viktig än saken kan vara, låta sig hänföras att skynda för mycket med undanrödjande af de hinder, som kunna dervid möta. Men man bör å andra sidan icke underlåta att lemna Regeringen den makt, som är nödig, för att gå till väga med den raskhet, som kan vara förenlig med ett behörigt tillgodoseende af statens fördelar. En talare, Herr Thyselius, har redan gjort några anmärkningar i afseende å faran att allt för mycket påskynda åtgärderna för denna utarrendering. Han förklarade visserligen, att han icke egde någon närmare kännedom om de författningar, som gälla särskildt för arméns boställen. Jag deremot har på senare tiden händelsevis haft anledning att fästa någon liten uppmärksamhet vid dessa författningar, och jag har deraf blifvit ledd derhän att önska att, innan någon utarrendering på längre tid af dessa boställen, åtminstone någon allmannare sådan, kommer till stånd, den nu gällande militieboställsordningen af 1836,

som är helt olik de föreskrifter Kammarkollegium har att tillämpa för de till staten indragna boställena, måtte undergå en nödig omarbetning. Den innehåller i sitt nuvarande skick så många för en arrendator afskräckande stadganden, att, om han rätt läst densamma, han nog besinnar sig flera gånger innan han förskaffar sig ett dylikt arrende. För öfrigt finnas i afseende å de tider, som böra vid utarrendering af militieboställen iakttagas, åtskilliga föreskrifter meddelade i ett reglemente af den 19 Juli 1832, ungefär analoga med dem, Herr Thyselius omnämnt; men dessa har jag stundom funnit förbisedda af boställsdirektionerna. Detta reglemente finnes likvisst i Författningssamlingen intaget; men, om eljest, såsom ofta sker, en del viktiga stadganden förbises, är icke att undra på, då en föreskrift af så stor betydelse, som den ofvannämnda af 1862, icke i Författningssamlingen återfinnes, och vi hafva till en del att skylla oss sjelfva för detta förhållande, då vi i denna Kammar vid 1872 års riksdag funno oss böra afslå den förändring i uppställningen af Författningssamlingen, som då var föreslagen.

För min del vill jag icke motsätta mig det nu föreliggande förslaget; men jag har till protokollet önskat uttala min åsigt om nödvändigheten deraf att, innan någon utarrendering i stort sker af arméns boställen, militieboställsordningen må blifva reviderad.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med talrika ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

“Den, som bifaller 37:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås punkten“.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—82.

Nej—24.

38:de punkten.

Mom. a.

Herr af Klint: Af samma skäl, som jag förut anført vid 36:te punkten af detta betänkande, anhåller jag att Kammaren äfven i denna punkt måtte, med afslag å Utskottets förslag, på det sätt bevilja ett dyrtidstillägg för den värfvade arméns befäl, att i sådant hänseende för år 1874 anvisas ett belopp af 178,016 kronor 10 öre, att utgå enligt den Stats-Utskottets betänkande bilagda tabell Litt. G.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att Herr af Klint hade yrkat, att Kammaren med afslag å Utskottets hemställan skulle bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg för år 1874 åt värfvade arméns befäl på det sätt, att i sådant hänseende för nämnda år anvisades ett belopp af 178,016 kronor 10 öre, att utgå enligt den å utlåtandet bilagda tabellen Litt. G. angifna fördelning; framställdes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå och antagande af Herr af Klints förslag, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. b.

Herr Mannerskantz: Om jag än, efter utgången af den votering, som förut egt rum rörande 27:de punkten i detta betänkande, icke anser mig nu kunna med någon utsigt om framgång här framställa ett yrkande till marinregementets fördel, vill jag dock hafva till protokollet uttryckt min åsigt, att en orättvisa blifvit begången mot detta regementes officerare, då samma förmån icke blifvit dem tillagd, som den öfriga arméns befäl, en orättvisa, som sannolikt äfven kommer att drabba de flottans officerare, som äro ställda på indragningsstat.

Jag har, såsom sagdt, icke något yrkande att göra, utan har endast velat till protokollet uttala denna min mening.

Grefve Lagerberg: Jag ber att få instämma i den föregående talarens yttrande, då jag, liksom han anser, att marinregementets, likasom äfven lifbeväringens regementets officerare, bort få åtnjuta dyrtidstillägg.

Grefve Hamilton, Henning: Jag ber också att få instämma med Herr Mannerskantz.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

32:dra punkten.

Mom. a.

Herr af Klint: På samma skäl som i näst föregående punkt anhåller jag, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets betänkande, måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg åt Generalstabens personal för år 1874, att i sådant hänseende på extra stat för nämnda år anvisas ett belopp af 21,960 kronor, att utgå enligt den å utlåtandet bilagda tabell Litt. C. angifna fördelning.

Grefve Beck-Friis. För min del tror jag, att förhållandena i denna fråga äro något olika dem, som föranlett Kammarens nyss fattade beslut att göra ett undantag från regeln att under 1874 icke medgifva något dyrtidstillägg. Dessa officerare vid Generalstaben befinna sig nemligen i en något olika ställning mot officerarne vid de värfvade regementena, och Generalstabens organisation är af ett så nytt datum, att dess nya aflöningstat först från och med början af detta år trädit i verkställighet. Dertill kommer, att generalstabs-officerarnes löner i allmänhet ställa sig något högre än officerarnes vid de värfvade korpserna, såsom t. ex. artilleriet. Uppgör man en jämförelse, så finner man, att Generalstabens chef har 2,000 R:dr mera än öfverstarne vid artilleriet, att stabens majorer hafva lika mycket som högsta lönen vid artilleriet, kaptenerne 400 R:dr mera än kaptenerne vid andra regementen, och löjtnanterne 1,600, då de deremot vid artilleriet endast hafva 1,200. Jag tror således icke, att samma talande skäl här göra sig gällande, och då Generalstabens officerare så nyligen tillträdit sina befattningar, så torde icke här samma ömmande omständigheter vara för handen. Här förutom torde kanske icke alldeles böra lemnas utan uppmärksamhet, att generalstabsofficerarne hafva något högre inkomster äfven genom den dem tillerkända ersättning för hästars underhåll, hvilken utgår till ett belopp af omkring 800 R:dr. Det torde nemligen icke vara nödvändigt för dem att under hela året vara beridne och äfven häri torde således ligga någon förbättring i lönevilkoren. Att man för framtiden måste öka lönerna är naturligtvis gifvet, men deremot synes det mig icke, i fråga om Generalstaben, finnas så talande skäl för att göra ett undantag från den nyss anförda regeln, som beträffande öfriga officerare; och hemställer jag derfore om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr af Klint: De skäl för bifall till Stats-Utskottets förslag, hvilka den siste ärade talaren anført, finner jag för min enskilda del hvarken vara öfverensstämmande med verklig billighet eller gerna kunna anföras såsom motskäl till ett förslag i min syftning. Det är visserligen en sanning, att Generalstaben är en ny korps, hvars aflöningsstat varit beräknad att träda i verkställighet först från och med innevarande års början, men om Herrarne behagade draga sig till minnes, huru förhållandet var vid beslutet om organisationen, så tror jag också att inkastet derom, att lönerna så nyligen blifvit reglerade, skall förfalla. Då Kongl. Maj:t sistlidne år föreslog Riksdagen en organisation af Generalstaben, hade och kunde Kongl. Maj:t vid bestämmandet af den nya aflöningsstaten för Generalstaben

icke hafva något annat att gå efter än den förut befintliga aflöningsstaten vid armén. Kongl. Maj:t kunde så mycket mindre höja lönerna öfver de förut befintliga lönerna vid armén, som Kongl. Maj:t derigenom skulle hafva hämmat all möjlig uttransportering från Generalstaben till armén, enär det nemligen icke låter tänka sig att en officer i Generalstaben med högre lön skulle vilja taga transport till samma grad inom armén, med lägre lön.

Det är också en sanning, att Generalstabens officerare i viss mån åtnjuta något hogre aflöning än officerarne i den öfriga armén, men om man ser till, i hvad mån och af hvilken anledning detta är förhållandet, så tror jag, att man bör komma till ett helt annat slut än den föregående talaren. Löjtnanterne hafva 1,600 R:dr, i stället för att de som äro anställda vid den öfriga armén endast hafva 1,200 R:dr. I parentes bör jag kanske likväl först nämna, att jag icke kan anse det belopp, som är tillerkänt Generalstabens officerare såsom ersättning för hästunderhåll, utgöra någon förbättring i deras lönevilkor, emedan detta belopp är så knappt och ringa tilltaget, att det är alldeles omöjligt att därför skaffa sig de hästar staten fordrar att generalstabs-officerarne skola hålla sig. Nu hafva visserligen, säger jag, löjtnanterne i Generalstaben 1,600 R:dr i stället för 1,200 R:dr i de öfriga garnisonsregementena, men utom det att en person för att kunna blifva löjtnant i Generalstaben måste hafva vid de högre krigsläroverken genomgått en ganska både dryg och dyr kurs, hvilket kanske icke utan penningeuppoffring å hans sida låtit sig göra — utom detta, som ensamt torde berättiga honom till högre aflöning, har han en tjenstgöringsskyldighet, som icke berättigar honom till annat än tillfällig tjenstledighet. Han får nemligen icke åtnjuta den i militärförfattningarne öfrige officerare tillerkända rättigheten att årligen erhålla tre månaders semester. Gå vi vidare till kaptensgraden, så är det visserligen en sanning, att kapten vid Generalstaben genast inträder i den högre af de löneklasser, som i allmänhet finnas vid de s. k. científica korpserna, men generalstabs-kaptenen har icke den biinkomst, som åtföljer passevolansen såväl vid infanteriet som kavalleriet, ej eller den ersättning därför, som utgår vid artilleriet, och han kommer icke i åtnjutande af den förmån, som de científica korpserna erbjuda, att nemligen de af de äldre kaptenerne, som icke hafva biinkomster af passevolansen, hafva utöfver den egentliga lönen ett tillägg af 600 R:dr, hvarigenom hela löneinkomsten uppgår till 3,000 R:dr. Jag återgår emellertid till Kongl. Maj:ts proposition vid sistlidna riksdag. Den visar, att Kongl. Maj:t icke ansåg sig kunna eller böra till grund för en lönerelering lagga något annat än det bestående, och Chefen för Landtförsvars-departementet afslutar det underdåniga memorial, hvarpå Kongl. Maj:ts proposition är grundad, med följande ord, hvilka jag tager mig friheten ordagrant uppläsa, på det att ingen må kunna beslå mig med att jag citerar oriktigt: "Till slut vill jag vid detta förslag till löner för Generalstabens officerare hafva uttalat den mening, att större delen af de föreslagna lönerna äro allt för låga samt att jag endast på grund af nuvarande aflöningsförhållanden vid armén ansett mig icke böra upptaga dem till högre belopp, kommande dock en blifvande löneregle-

ning för armén att äfven medföra en derefter lämpad förändring i den här föreslagna lönestaten.“ Nu möter man mig förmodligen med det inkastet, att en löneroglering ännu icke blifvit föreslagen; men derpå vill jag på förhand svara, att detta visserligen är en sanning, men att här likväl är frågan om att vidtaga en billighetsåtgärd. Då Kammaren nyss för att uppfylla hvad billigheten med afseende på hvad den dyra tiden kräfver för den värfvade armén i öfrigt medgifvit en tillökning i deras nu utgående löner, vågar jag på alla dessa skäl, i motsats mot den föregående talaren, fortfarande anhålla om bifall till mitt förslag.

Friherre von Essen: Det är visserligen en sanning, på sätt den siste talaren yttrat, att Kongl. Maj:t vid sistlidne riksdag anförde, att generalstabs-officerarnes löner blifvit bestämda efter jämförelse med de nu utgående lönerna vid de värfvade regementena, äfvensom att dessa löner måste anses vara mycket lågt bestämda, men Kongl. Maj:t önskade att dessa löner skulle sättas lågt icke blott af det skäl, att en öfverflyttning från Generalstaben till motsvarande grad inom öfriga regementen skulle kunna gå för sig, utan äfven, såsom också särskildt nämdes, derföre att det ju alltid vore ett trappsteg till hastigare befordran att tillhöra Generalstaben.

Den siste talaren yttrade, att om det nu varit fråga om en löneroglering, så skulle man sannolikt icke nekat den begärda förhöjningen af dessa löner, och han sökte också visa, att, ehuru det nu icke vore frågan om en allmän löneroglering, billigheten likväl fordrade, att man i allt fall beviljade det begärda lönetillskottet. Då det emellertid såsom allmän regel i fråga om de vid denna riksdag begärda lönetillskott blifvit antaget, att sådant icke skulle beviljas för år 1874 annat än vid synnerligt trängande behof, har man inom Stats-Utskottet varit mycket tveksam om nödvändigheten af beviljande af sådant dyrtidstillägg för Generalstaben, hvilket också framgår deraf, att endast tre af Första Kammarens ledamöter i Stats-Utskottet afgifvit reservation i syftning af sådant dyrtidstilläggs beviljande. Villigt medgifver jag, att det finnes goda skäl för dyrtidstillägget just deri, att generalstabs-officerarnes löner böra afpassas efter lönerna vid de värfvade regementena, men man kan å andra sidan icke påstå, att någon verklig nöd här är för handen. Då aflöningsstaten trädt i verkställighet först den 1 Januari 1874 samt Generalstabens officerare således måste anses hafva tillträdt sina befattningar med full kändedom om lönernas belopp och den dyra tiden, synes det verkligen kunna dragas i tvifvelsmål, om det är lika nödvändigt att beträffande Generalstaben den 15 Januari samma år göra framställning om dyrtidstillägg, som för de fall, hvarom beslut redan blifvit af Kammaren fattade. Jag vill icke bestrida, att saken kan hafva skäl för sig, men jag måste likväl hålla derpå, att man icke gör något undantag från den antagna regeln om dyrtidstillägg annat än da verklig nöd sådant påkallar. Det finnes dessutom inom Generalstaben vissa beställningar, som äro ganska väl aflönade, och jag tager mig friheten att särskildt fästa uppmärksamheten derpå, att Chefens för Generalstaben lön, oaktadt han endast är öfverste,

uppgår till lika belopp med en generalbefälhafvares. Genom ersättningar för inqvarteringskostnad m. m. uppgår nemligen den förres lön till 9,000 R:dr liksom den senares, och lönen skulle således, ökad med dyrtidstillägg af 1,000 R:dr, uppgå till 10,000 R:dr, hvilket äfven generalbefälhafvarne skulle erhålla, då dyrtidstillägget tillkommer.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Hallenborg: Sedan jag begärde ordet, har en ärad talare på östgötabänken i så många afseenden uttalat mina åsikter, att jag icke skall göra mig skyldig till det fel att upprepa hvad som förut blifvit yttradt, men då jag nu fått ordet, anser jag mig icke böra underlåta att deraf begagna mig, för att söka bemöta de invändningar, som blifvit gjorda af den siste talaren. Han har sagt, att i närvarande fall intet trängande behof fanns, emedan generalstabens officerare tillträd sina tjänster med full kännedom om lönernas beskaffenhet. Denna anmärkning synes mig emellertid kunna tillämpas lika väl på alla andra som innehafva statens tjänster, men jag kan icke neka att det skulle vara i hög grad sorgligt om hvar och en som tillträd en tjänst skulle beröfvas tillfälle till lönetillägg derföre att han vid tjänstens tillträde var i full kännedom om den dermed förenade lörens usla beskaffenhet.

Redan förilidet år ansåg jag att den för Generalstaben föreslagna lönestat var alltför låg och skulle redan i denna omständighet finna ett skäl till förhöjning innevarande riksdag, men då man nyss beviljat dyrtidstillägg åt de värfvade regementena, är det så mycket större skäl att bevilja sådant åt Generalstaben, som, i likhet med gardesregementena, är förlagd i hufvudstaden och sålunda är utsatt för samma ekonomiska svårigheter med afseende å lefnadskostnader, men saknar den fördel som är tillerkänd hela den öfriga armén, nemligen rätt till semester.

Den ärade talaren anmärkte vidare att, då chefen för Generalstaben endast är öfverste, hans lön vore alltför hög, men jag vill fästa hans uppmärksamhet derpå, att, långtifrån att meningen är att han skall innehafva denna grad, det tvärtom är afsedt att han skall tillhöra generalitetet, ehuru han kan få vara öfverste, och jag är öfvertygad att det icke kommer att dröja särdeles länge, innan vi få erfara att såsom chef kommer att fungera en generalmajor, som då icke kan anses vara för högt aflönad, då han i afseende å lönevilkor icke åtnjuter högre belopp än generalbefälhafvarne, med hvilka han är i paritet.

Det finnes ingen militärisk institution för hvilken jag hyser så stort intresse som generalstaben, emedan, om den uppfyller sin bestämmelse, den också då kommer att innehålla elementerna till hela vår armés bildning. Det är till Generalstaben som alla officerare från främmande länder, hvilka resa för att utbilda sig i sitt yrke, vända sig för att erhålla nödiga upplysningar om våra militära förhållanden, liksom Regeringen företrädesvis kommer att använda officerare, tillhörande denna korps, för att genom resor i andra länder, samla erfarenhet i sådana ämnen, som äro för oss af nöden att känna
och

och dessa omständigheter göra att man bör se till, att man på alla sätt uppmuntrar de unga officerarne att söka inträde i denna korps, för att derigenom kunna få ett så utmärkt urval som möjligt. Men dertill fordras att generalstaben är så väl aflönad, att det verkligen är en fördel att der kunna få inträda och att en officer kan stanna så länge der, att han vinner den nödiga utbildningen, ty nödgas han af ekonomiska skäl att endast helt kort der qvarstanna, blir hans bildning ytlig, och då kommer hela institutionen att förfela sitt ändamål.

På dessa skäl förenar jag mig i det yrkande, som Herr af Klint framställt.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Sedan Kammaren bifallit lönetillägg för 1874, så synas mig också alla skäl tala för att äfven bevilja detsamma åt generalstaben och att icke, såsom här blifvit yrkadt, afslå detsamma. Det har visserligen blifvit sagdt, att generalstabs-officerarne så nyligen tillträdt sina nya löner, att de böra vara beredde på att icke erhålla något lönetillägg för detta år, men jag ber deremot få erinra, dels att prisen hafva betydligt stegrats, sedan förslaget till ny lönestat uppgjordes, och dels att de små lönerna just utgjorde en svag punkt i det sistlidet år antagna förslaget till generalstabens reorganisation. Det är knappast troligt, att en ung man, som saknar enskild förmögenhet, kan, utan att skuldsätta sig, först genomgå de svåra profven och sedan uppehålla sig här i Stockholm. Jag vet det icke, men hvad jag vet är, att just i dessa dagar från generalstabens officerare till Kongl. Maj:t inkommit en ansökan om att slippa att i år lägga sig till hästar, emedan det till underhåll af hästar anslagna beloppet är dertill alldeles otillräckligt. Denna omständighet synes ju tydligen bevisa, att just den närvarande tiden är dyr, och att således ett dyrtidstillägg i år är väl behöfligt så väl för dessa som andra officerare, i följd hvaraf jag och högeligen skulle önska att Herr af Klints förslag kunde af Kammaren bifallas.

Grefve af Ugglas: Vid en föregående punkt bestred jag beviljande af dyrtidstillägg för 1874, emedan jag fann sådant icke öfverensstämman med de beslut Riksdagen förut fattat. Vid denna punkt åter kan jag icke annat än hysa den mening, att då Kammaren redan beviljat dyrtidstillägg för år 1874 åt de värfvade regementena, så måste sådant jemväl ovilkorligen beviljas åt generalstaben. Vi skola nemligen ihågkomma, att när vid fastställande af lönestat för generalstaben vid sistlidet års riksdag lönerna bestämdes så lågt, så skedde detta på grund af en jämförelse mellan generalstabens och artilleriets löner, och den skillnad som eger rum till förmån för generalstaben förklaras icke blott af de af en ärad talare här nyss omnämnda orsaker, utan äfven deraf att generalstabens officerare icke åtnjuta semester. Då Kammaren nu beviljat dyrtidstillägg för 1874 åt de värfvade regementena, anser jag således, att sådant tillägg, för bibehållandet af den likhet, som ligger till grund för hela organisationen, beviljas

äfvén åt generalstaben, och detta förefaller mig alldeles oafvisligen nödvändigt, hvarföre jag anhåller om bifall till Herr af Klints förslag.

Grefve Beck-Friis: Ehuru jag instämmer i de ampla loford, som min granne tilldelat generalstaben, måste jag likväl beklaga, att jag icke i allo kan dela hans åsichter. Det måste nemligen stå fast, att om jag, med kändedom om lörens belopp, den 1 Januari tillträder en tjänstebefattning, så kan jag icke rimligtvis den 15 i samma månad förebära, att tiderna till den grad försvarats och fördyrats, att lönevilkoren äro alldeles otillräckliga. Annorlunda blefve deremot förhållandet, om jag en längre tid innehåft tjänstebefattningen.

Hvad en talare på elfsborgsbanken yttrade derom, att chefens för generalstaben aföning uppgår till lika belopp med general-befälhafvarnes är fullt riktigt. Hvad åter angår betänkligheten att chefen endast är öfverste, så kan det lätt hjälpas, om chefen år 1875 kanske både blir general och erhåller dyrtidstillägg. Under år 1874 tror jag emellertid, att han kan hjälpa sig med den nuvarande lönen, som är högre än chefernes vid artilleriet, och hemställer jag fortfarande om bifall till Utskottets förslag.

Friherre von Schwerin: De flesta af de anmärkningar, som blifvit gjorda af dem, hvilka önska, att dyrtidstillägg för år 1874 icke skulle beviljas åt generalstaben, hafva redan blifvit besvarade, och jag skall blott yttra några ord angående två af dem.

En talare har påpekat, att löjtnanterne vid generalstaben hafva 400 R:dr större lön än andra löjtnanter, men han omnämnde icke, att en löjtnant vid generalstaben också har betydligt större utgifter än löjtnanterne vid artilleriet. Den förre måste nemligen äfvén bland annat följa med krigsvetenskapernas utveckling i främmande länder och af sådan anledning lägga sig till ett dyrbart bibliotek.

Den andra anmärkningen är den, att officerarne vid generalstaben, som hafva sig tillerkänt ett belopp såsom ersättning för hästars fouragering, på detta ersättningsbelopp skulle kunna göra någon besparing. Den besparingen är emellertid litet svår att fatta, åtminstone i dessa tider! För att upplysa huru motsvarande förhållande är ordnadt i andra länder, ber jag att få nämna, att i Preussen hvarje beriden officer hvart femte år af kronan erhåller en ny häst.

Jemte det jag till alla delar instämmer med Herrar af Klint och Hallenborg, ber jag blott få tillägga, att då det icke på lång tid synes kunna blifva fråga om att förstärka arméns *materiel*, anser jag, att vi böra göra allt hvad göras kan för den *intellektuella* delen deraf eller generalstaben, som just är kärnan eller, såsom en militärförfattare har yttrat, "själen i armén".

Jag anhåller om bifall till Herr af Klints förslag.

Herr af Klint: Jag anhåller endast att till besvarande få upp-tagga ett yttrande af en ledamot af Stats-Utskottet, hvilken såsom skäl för bifall till Stats-Utskottets förslag anförde, att generalstabs-officerarne icke kunde förebära, att de icke kände till de små lönerna.

Jag kan emellertid försäkra den ärade talaren, att jag går i borgen för att generalstabs-officerarne hvarken hafva föreburit eller komma att förebära något klander öfver de små löner, som blifvit dem tilllagda; och detta anser jag bör för oss vara ett ytterligare skäl att öfva billighet och rättvisa.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande momentet och dels af Herr af *Klint*, att Kammaren, med afslag derå, skulle bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg för år 1874 åt generalstabens personal på det sätt, att i sådant hänseende på extra stat för nämnda år anvisades ett belopp af 21,960 kronor, att utgå enligt den å utlåtandet bilagda tabellen Litt. C angifna fördelning.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå och antagande af Herr af *Klints* förslag, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i mom. a af 32:dra punkten i utlåtandet N:o 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner nej, afslår Kammaren denna hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg för år 1874 åt generalstabens personal på det sätt, att i sådant hänseende på extra stat för nämnda år anvisas ett belopp af 21,960 kronor, att utgå enligt den å utlåtandet bilagda tabellen Litt. C angifna fördelning.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37;
Nej—64

Mom. b.

Bifölls.

39:de punkten.

Grefve Lagerberg: Det i denna punkt af Kongl. Maj:t begärda anslag af 219,000 R.dr, afsedt att underlätta rekryteringen vid de

värfvade regementena, är af Utskottet afstyrkt på grund deraf att, såsom orden lyda, "det ifrågavarande förslaget bringande till verkställighet redan under innevarande år icke syntes Utskottet vara angeläget". För min del får jag förklara, att det är ganska oklokt af Utskottet att afstyrka denna Kongl. Maj:ts hemställan. Visserligen återstår ett vilkor för att de här åsyftade åtgärderna skola kunna sättas i verket, eller att ett aftal skulle träffas med samtliga passevolantörer om aflemnande af passevolansen för rekryteringen, och som detta ännu ej är gjordt och de kunna säga nej, så blir intet af äfven om Riksdagen beviljat penningar. Skulle nu likväl en sådan uppgörelse komma till stånd, så vore det en verklig besparing för statsverket, om man nu lemnade dessa medel och ginge i författning om de värfvade regementenas uppbringande i fulltaligt skick, emedan det i annat fall komme att kosta kronan mycket mera än hvad som nu är begärdt. Då emellertid så få ledamöter häremot afgifvit sin reservation, och då Stats-Utskottet i allmänhet varit temligen frikostigt med afseende på penninganslag under denna hufvudtitel, och då ingen talare i Kammaren tyckes vilja yrka på penningarnes beviljande, så anser jag mig icke böra framställa något yrkande om antagande af Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: I betraktande af den ståndpunkt, på hvilken frågan nu står, skall jag icke upptaga Kammarens tid. Jag bör dock ej fördölja, att enligt de uppgifter jag fått kan dock ett afslag å Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt komma att medföra ganska skadliga följder, ty en femtedel af den värfvade armén är nu vakant, och denna siffra kommer säkerligen att växa högst betydligt, om icke åtgärder vidtagas för att minska afgången.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

40:de punkten.

Friherre af Ugglas: Det är blott en liten anmärkning, som jag här tillåter mig att göra. Stats-Utskottet har nemligen anvisat den ifrågavarande lönen för 1874 att från Riksgälds-kontoret utgå. Sedan Riksdagen redan år 1868 beslutit, att största delen af den extraordinarie statsregleringen skulle öfverflyttas från Riksgälds-kontoret till Statskontoret, så fullföljdes denna reform ytterligare vid förliden riksdag genom beslutet att för framtiden fritaga Riksgälds-kontoret från all befattning med den extra statsregleringen, och att alla extra anslag hädanefter skola utgå från Statskontoret. Jag anser denna förändring vara en så stor förbättring, att jag med ledsnad skulle se, om man toge ett enda steg för att återföra förhållandena i de gamla hjulspåren. Jag anser, att Stats-Utskottet har fullt skäl för sitt tillstyrkande, då Riksdagen själf i sin underdåniga skrifvelse yttrade, att från Riksgälds-kontoret böra fortfarande utgå alla sådana utgifter, som äro afsedda att utbetalas under det löpande året, men detta hindrar mig icke att säga, att det var ett förbiseende af

Riksdagen, som jag hemställer nu måtte blifva rättadt. Jag anhåller alltså, att punkten måtte bifallas med uteslutande af orden "att från Riksgälds-kontoret utgå".

Herr vice Talmannen: Ehuru jag icke vid behandlingen af denna punkt inom Stats-Utskottet var nog uppmärksam för att fästa mig vid samma omständighet, som den siste talaren anförde, så kan jag dock icke nu undgå att helt och hållet erkänna billigheten af hans anmärkning och med honom instämma. Jag ber ytterligare att få nämna att samma underlåtenhet å min sida förekommer i afseende på 5:te hufvudtiteln, men i afseende på den 6:te har Stats-Utskottet uppmärksammat förhållandet och uteslutit orden "att från Riksgälds-kontoret utgå". Jag anhåller att få förena mig med Friherre af Ugglas.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på dess antagande med uteslutande af de sista orden: "att från Riksgälds-kontoret utgå", hvilken proposition med ja svarades.

41:sta punkten.

Mom. a.

Herr af Klint: Af samma skäl, som tala för bifall till det äskade dyrtidstillägget för 1874 i föregående punkter, anhåller jag, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets betänkande, ville besluta, att såsom dyrtidstillägg åt beväringstruppernas befäl för år 1874 måtte på extra stat för samma år anvisas ett belopp af 26,148 kronor 50 öre, att utgå enligt den i tabellen Litt. H angifna fördelning.

Grefve Beck-Friis: Då jag af en tillfällighet icke blifvit antecknad såsom reservant vid denna punkt, anhåller jag att få förena mig uti Herr af Klints yrkande.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att Herr af Klint hade yrkat, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, skulle till dyrtidstillägg för år 1874 åt beväringstruppernas befäl på extra stat för samma år anvisa ett belopp af 26,148 kronor 50 öre, att utgå enligt den i utlåtandet bilagda tabellen Litt. H angifna fördelning; gjordes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på Herr af Klints yrkande, hvilken proposition med ja svarades.

Mom. b.

Bifölls.

42:dra punkten.

Herr af Klint: Då aflöningsstaten för Krigshögskolan beviljades för nästkommande år, ansåg jag mig icke kunna hafva något att dervid erinra, enär svårligen Stats-Utskottet eller Riksdagen kan överskrida de anslag, som Kongl. Maj:t sjelf begärt. För min enskilda del är jag likväl af den tanke, att det förslag till lönestat, som af Kongl. Maj:t blifvit framlagdt för Riksdagen, är väl lågt; och just på denna grund och på det att åtminstone det ringa bidrag, som är afsedt för lärarne och befälet vid denna skola, måtte komma dem ju förr dess helire till godo, anhåller jag vördsamt, att Kammaren måtte, med afslag å Stats-Utskottets förslag, bifalla Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den gäller att anslaget skulle utgå äfven för innevarande år.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå samt antagande af Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, hvilken proposition med ja besvarades.

43:dje punkten.

Herr af Klint: Mot det slut, hvartill Utskottet kommit, har jag aflemnat min reservation, hvilken blifvit understödd af alla Första Kammarens ledamöter inom Stats-Utskottet. Skälet, hvarföre jag yrkar afslag på Stats-Utskottets betänkande, är att jag finner det samma vara i högsta grad orättvist. Det förhåller sig nemligen så, att den del af Stockholms garnison, hvars inqvartering bekostas af staden, redan fått sig tillerkänd 50 procent förhöjning, och Kongl. Maj:t är förhindrad att bevilja den återstående delen af garnisonstrupperna samma fördel. Kongl. Maj:t har derföre ingått till Riksdagen med begäran att redan för innevarande år få öka anslaget till inqvarteringskostnader i Stockholm med ett belopp af 25,100 kronor. Jag bör kanske nämna, att sedan gammalt har Stockholms stad skyldighet att bestå inqvartering åt gardesregementena och artilleriet, men för de öfriga garnisonstrupperna utgå inqvarteringskostnaderna af statens medel. Jag anhåller alltså, att Kongl. Maj:ts proposition måtte af Kammaren bifallas.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning, hvilken proposition med ja besvarades.

44:de och 45:te punkterna.

Bifollos.

Den vidare föredragningen af utlåtandet uppsköts härefter till eftermiddagens sammanträde.

Anmälades och bordlades:

Banko-Utskottets memorial N:o 7, med förslag angående användningen af dels bankovinsten för år 1873, dels från föregående år reserverade medel

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2, i anledning af väckt fråga om ändring i Kongl. Maj:ts nådiga reglemente för de lägre landtbruksskolorna i riket den 27 Mars 1863; samt

Andra Kammarens protokollsutdrag N:o 125, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 11, i anledning af Herr Jonas Andersons motion, N:o 55, om ändring af 8 § i Kongl. stadgan angående afgangsexamen vid rikets högre elementarläroverk.

Kammaren åtskildes kl. 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 18 Mars 1874.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 16, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Fjerde Hufvudtitel.

46:te, 47:de och 48:de punkterna.

Biföllos.

49:de punkten.

Herr von Möller: I Kongl. Maj:ts proposition, åberopad af Stats-Utskottet, säges att "i följd af materialprisens stegring gevärrens tillverkningskostnad under nästlidna år ökats med 2 å 3 R:dr för hvarje gevär, så att det år 1871 beviljade beloppet antagligen blir otillräckligt för tillverkning af hela det antal gevär, hvarför det ursprungligen varit afsedt". Det förefaller för den oinvigde obegripligt, att differensen i pris för ett år skulle vara af den verkan, att någon brist i anslaget är att förvänta, då man känner att anslaget icke är tillmätt i tusental utan i millioner, ty det uppgår till 4,500,000. Då Kongl. Maj:ts proposition icke gifver någon närmare upplysning om dessa förhållanden, har jag sökt förskaffa mig kännedom derom på annat håll, och jag har i detta afseende lyckats erhålla en officiell promemoria från Arméförvaltningen. Der säges, att behållningen af gevär vid 1873 års utgång var 166,181 stycken, och att priset på ett gevär vid *Husqvarna* med borstviskare och skrufmejsel var år 1872 36 R:dr och 1873 39 R:dr, men att ett gevär tillverkad vid *Carl Gustafs stads* fabriks kostade med borstviskare och skrufmejsel år 1872 22: 65 och 1873 24: 30. Der säges äfven, att i sistnämnda beräkning, som ej är fullt exakt, men dock högst obetydligt afviker från det rätta, icke upptagits i den kontanta utgiften "lönerna vid

regementena till styresman, arbetsofficer och rustmästare“; hvarjemte det är uppgifvet, att om man beräknar 5 procent ränta å nedlagdt kapital för inköp af faktoriets, nya byggnaders uppförande och äldres förändring samt anskaffning af maskiner m. m., och den sålunda erhållna summan delas med antalet under året tillverkade gevär, så uppkommer ett belopp för 1872 af 1 R:dr 72 öre och för 1873 1 R:dr 53 öre, som vid en jemförelse med Husqvarnapriset torde böra tilläggas ofvan upptagna kostnad, då priset för ett vid Carl Gustafs stads fabriks tillverkad gevär kommer att utgöra år 1872 24 R:dr 37 öre och 1873 25 R:dr 83 öre. Men det torde dock vara något för mycket att taga hela det kapital, hvarför faktoriets inköptes, och lägga räntan derå på de gevär, som nu der tillverkas. Skulle Husqvarna följa en sådan beräkning, så undrar jag icke öfver, att så höga pris beviljats detta fabriks. Antager jag likväl detta, så visar det sig dock, att för ett Husqvarnagevär betalades år 1872 11 R:dr 63 öre och 1873 13 R:dr 17 öre mera än för ett vid Carl Gustafs stads fabriks tillverkad gevär. Nu säger man, att Husqvarna har rättighet att låta för statens räkning tillverka gevär till ett antal af 2,000 om året. Jag har sökt få reda på huru härmed förhåller sig, men jag har icke fullkomligt lyckats. Deremot heter det i Rikets Ständers beslut år 1756 och Sekreta Utskottets remiss till Rådet i Oktober samma år, att Jönköpings gevärsfabriks med strömverk, byggnader och maskinerier öfverläts med all den rätt kronan hade till evärdlig egendom till den eller dem som ville åtaga sig att der drifva gevärstillverkning, under vilkor att fabriks aldrig må förfalla utan ständigt till gevärstillverkning upprätthållas; hvarjemte tillförsäkrades, att om de årliga kronobeställningarne icke öfverstege 4,000 muskötter med dertill hörande bajonetter, så skulle, till dess Ronneby fabriks komme i stånd, Jönköpings — d. v. s. numera Husqvarna — fabriks äga att tillverka för statens räkning 1,500 muskötter; men hvad som öfverstege 4,000 gevär om året skulle kronan äga frihet att genom öppen auktion beställa hos det af inrikes gevärsfabrikerna, som gäfve bästa priset. Nu synes det icke som Husqvarna skulle gifvit det bästa priset, då differensen mellan dess gevär och de vid Carl Gustafs stad tillverkade är omkring 12 R:dr; och det förefaller mig anmärkningsvärdt, att icke ett sådant förhållande har i Kongl. Maj:ts proposition påvisats för att förklara bristen i det stora anslaget. Då emellertid Kongl. Maj:t säger i sin proposition, att gevärstillverkningen vid Carl Gustafs stads gevärsfabriks kan uppdriivas högre än hvad hittills beräknats, på samma gång tillverkningskostnaden der är billigare än vid Husqvarna vapenfabrik, så att beställningarne vid sistnämnda verkstad torde för framtiden komma att inskränkas, skulle jag, i ändan, vilja söka förekomma det den befarade bristen i anslaget skall inträffa, vilja motivera en proposition på bifall till Kongl. Maj:ts förslag på det sätt, “att det till infanterigevär åskade beloppet 1,084,000 kronor måtte för år 1875 på extra stat anvisas, med vilkor att beställningarne vid Husqvarna vapenfabrik måtte för framtiden komma att inskränkas“; och vågar jag hos Herr Talmannen anhålla om proposition derå.

Grefve af Ugglas: Jag är den förre talaren tack skyldig, för det han har i förevarande fråga beredt mig tillfälle att lemna upplysningar. Jag är det så mycket mera, som Husqvarna gevärsfaktori troligen nu för sista gången nämnes i sammanhang med gevärsanslaget, när faktoriets redan blifvit förberedt på att med detta års slut beställning derifrån möjligen kommer att upphöra, hvilken åtgärd är framkallad af den uppfattning Artilleri-departementet uttalat, att det pris Husqvarna betingat sig är oskäligt. en uppfattning som till mången riksdagsman blifvit spridd.

Hvad den förre talaren nämde om Husqvarna privilegium är riktigt så till vida, som ursprungligen en tillverkning af 1,500 gevär blifvit Husqvarna tillförsäkrad, till pris som af Kronan bestämmes. Sedan emellertid, omkring 1840, Norrtelje gevärsfaktori upphörde, fördelades de 1,000 gevär, som till detta faktori voro anslagna, på Carl Gustafs stad och Husqvarna, till följd hvaraf åt Husqvarna för närvarande äro försäkrade 2,000 gevär årligen.

Hvad åter angår utlysande å auktion åt den minst bjudande af det antal gevär utöfver 4,000, som Kronan kunde komma att behöfva, har föreskriften derom naturligtvis förfallit, när endast ett enskildt gevärsfaktori i Sverige numera finnes. Vore detta stadgande ännu vid lif, i hvilket fall nödvändigt blefve att tillåta äfven utländska gevärsverkstäder att uti täfningen deltaga — skulle en stor fördel tillskyndas Husqvarna faktori. Allmänt har nemligen blifvit erkänt vid de industriexpositioner, der Husqvarna utställt sina gevär, att intet enskildt faktori i prisbillighet med det förstnämnda täflar.

Den förre talaren delgaf Kammaren åtskilliga sifferuppgifter, som han erhållit. De öfverensstämma i väsentlig del med en jämförelseberäkning, som Arméförvaltningen till Stats-Utskottets plenum inlemnade; hvilken beräkning afsåg att ådagalägga, att Husqvarna bolags vinst, sedan arbets- och förvaltningskostnad jemte ränta å uti faktoriets nedlagda kapital blifvit afdragna, skulle öfverstiga 40 procent. Beräkningar kunna uppgöras på mångahanda sätt. Rätta stället att ingå i granskning af denna är ej här, äfven om de klumpsiffror beräkningen utvisar icke förhindrade noggrann sådan. Fullt oanmärkt kan jag dock ej lemna att, *då den i och för jämförelse är uppgjord*, icke angifves det lönebelopp, som en del af dess talrika föreståndarepersonal — den utgjorde (utom besignings-officerarne), år 1870 tjugu personer, och torde, när tillverkningen sedan dess stigit, icke hafva minskats — på annan stat åtnjuter, till följd hvaraf förvaltningskostnaden blifver missledande. Likaså upptager den ingen ränta å det ganska betydliga materialförlagskapital, som ligger i jern, stål, stockämnen. färdiga gevärskomponenter och färdiga, men ej besigtigade gevär; icke heller någon amortering å de åtskilliga hundra tusentals R:dr., som för fabriken utvidgning — att ej säga nyskapande — nedlagts. Sannt är, att statens faktori ej behöfver i *sitt* pris upptaga detta, som ej till direkt utgift föranleder, men om Husqvarna handlat på samma sätt, skulle i sanning dess ställning. då staten oväntadt afbryter beställningarne, varit mer än bekymmersam.

Jag vill emellertid ej längre uppehålla mig med denna beräkning. Skulle någon vilja taga kännedom om densamma, har jag den här

och kan jag då äfven visa en annan, uppgjord två år tidigare med hufvudsaklig ledning af uppgifter i Eskilstuna tidning intagna och säkerligen ifrån faktoriet erhållna samt kompletterad, der dessa uppgifter varit ofullständiga, af en person, som med såväl Carl Gustafs stad som gevärstillverkningens alla detaljer är fullt förtrogen. Den utvisar ett betydligt annat resultat. För att för Eder, mine Herrar, upplysa förhållandet, torde jag endast behöfva hänvisa till tvänne obestriddiga sakförhållanden. Det ena är: att medeltalet af den utdelning, som, under de sex år tillverkningen pågått, tillfallit Husqvarna aktieegare, icke uppgår till fullt $10\frac{1}{2}$ procent. Afräknas ränta å aktiekapitalet å blott 5 procent (räntan vid anläggningstiden stod högre) finner man en vinst af knappa $5\frac{1}{2}$ procent, hvilken på ett industriellt företag väl ej kan anses öfverdrifven. Sannt är att samma tid amortering af skuld skett, men detta är en åtgärd, hvilken, på sätt jag förut framhållit, bolaget hvarken bort eller kunnat underlåta.

Det andra åter framgår utur svaret på följande frågor: hvilken utgift har staten haft för gevär vid Husqvarna och vid Carl Gustafs stad tillverkade. Jag skall upplysa härom.

Enligt Kongl. Maj:ts proposition till 1868 års Riksdag funnos, *sedan arbetena med 1864 års modell blifvit afslutade*, följande behållningar:

på föregående årens anslag	634,351: 03.	
för 1867 af 1867 års Riksdag beviljade	500,000: —	1,134,351: 03
för åren 1868—1873 anslagne		4,789,500: —
på 1874 års anslag i förskott uttagne		365,622: —

Tillgångar intill den $31\frac{1}{12}$ 1873. Summa 6,289,473: 03.

Härutaf äro utgifna: till inlösen af patenträtten, inköp i Amerika af gevär och mekanismer, dessas kompletterande vid Carl Gustafs stad, enligt uppgift i nämnda proposition, samt rese- och besigtningkostnad, upptagen till 25,000 R:dr, enär jag ej känner exakta beloppet 1,703,400: —

Husqvarna uppburit 1868—1873 för karbiner, mekanismer m. m. 111,385: 78.
 för 55,700 gevär 2,084,189: — 2,195,574: 78

i medeltal för gevär 37 R:dr 42 öre.

Carl Gustafs stad
 för 14,334 mekanismer utöfver förutnämnda 143,340: —
 (enligt pris till Husqvarna betaldt)

för ändring af 6,284 gevär af 1864 års modell och 6,751 af 1860 års dito, de senare vid reparationsverkstäderna (pris se 1868 års Kongl. proposition) 130,350: — 273,690: —
 återstår för 67,446 gevär 2,116,808: 25

Utgifts-summa 6,289,473: 03

för gevär i medeltal 31 R:dr $38\frac{1}{2}$ öre.

Skilnaden emellan hvad gevären *kostat* staten vid Husqvarna och Carl Gustafs stad är således 6 R:dr $3\frac{1}{2}$ öre.

Med denna sifferuppställning har jag icke velat bevisa att *kostnaden för själfoa gevärstillverkningen* vid Carl Gustafs stad för gevär

stiger till nyssnämnda belopp. Den utvidgning faktoriet erhållit — byggnader, maskiners anskaffande — hafva säkerligen medtagit 20 å 25 möjligen 30 procent af hvad staten till Carl Gustafs stad utgifvit. Att dessa betydliga anläggningskostnader — hvilka ju äfven kunna hafva någon del i den brist den förre talaren omnämnde — dock icke få utur beräkningen uteslutas, torde nog blifva klart, då efter några år, sedan gevärsbehovvet blifvit fylldt och statens faktori måste inskränka sig till att med ett fåtal tusen gevär ersätta den årliga förbrukningen, en större del af maskinerna stå obegagnade och nedlagda kostnader ofruktbara.

Flere ibland Eder, mine Herrar, tänka möjligen att, om än Husqvarna, derest beställningarne betydligt nedsättas eller upphöra, gör förlust, detta ej är annat än hvad som vederfares hvarje industri, som på osäkra beräkningar grundat sin rörelse. Att *de* beräkningar, på hvilka Husqvarna byggde, bort kunna anses välgrundade, beder jag därför att få framhålla. Hvad som med Husqvarna förhandlades i den tid, då staten önskade, att en betydlig utvidgning af detta faktori skulle göras, återfinnes uti 1868 års Kongl. proposition. Sedan Departements-chefen angifvit behovvet af gevär till 300,000, hvilka, under förutsättning af 20,000 gevärs förfärdigande vid faktorierne årligen, skulle inom 14 år erhållas, och sedan han angifvit att, från och med början af 1869, Carl Gustafs stads faktori med säkerhet kunde antagas årligen förfärdiga 10,000 gevär, säger han: "det måste af flera skäl vara med Husqvarna bolags intresse förenligt att vid detta faktori söka uppdrifva tillverkningen till åtminstone samma antal gevär årligen, *under förutsättning att arméns förseende med tilsenliga gevär till minst ofvannämnda antal hädanefter kunde påräknas ske i oafbruten följd med beräkning af minst 20,000 gevär årligen, i hvilket fall bolaget tillsvidare borde kunna vara förvissadt om en årlig beställning af 10,000 gevär.* Om än häruti icke ligger någon förbindelse, bör dock medgifvas, att detta uttalande lemnar en så nära derintill gränsande förhoppning, att bolaget torde kunna anses hafva rätt att på detsamma med tillförsigt bygga.

Jag beder att få tillägga ett par ord. Om Artilleri-departementet till Kongl. Maj:t ingått med förklaring, att Carl Gustafs stads faktori hunnit den utveckling, att det ensamt kunde anskaffa erforderliga gevär och att tillverkning vid endast detta faktori blefve en vinst för staten, enär gevären vid detsamma naturligtvis måste stå betydligt billigare än de kunde köpas från enskildt faktori, som är underkastadt omkostnader i räntor, amortering och vinst åt aktieegare, hvilka statens faktori ej vidkännes, och *uteslutande* på denna grund stödt underdånig framställning, att gevärstillverkningen för framtiden måtte uteslutande Carl Gustafs stad förbehållas, hade jag väl kunnat finna åtgärden hård, men jag skulle ej bestridt densamma, under önskan att den dag ej måtte komma, då staten ångrar, att den afsagt sig möjligheten att ifrån Husqvarna erhålla gevär. Men då samma mål sökes — möjligen vid minne af hvad år 1868 framhölls — genom att emot det enskilda faktoriet rikta en oberättigad tillvitelse. har jag ansett mig skyldig att häremot nedlagga protest.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Abelin: Innan jag går att yttra mig med anledning af ett och annat, som blifvit under diskussionen anfördt, vill jag fästa uppmärksamheten på en i Utskottets betänkande förekommande sifferuppgift, som är något vilseledande. Jag anser mig så mycket hellre böra göra det, som det är af vigt att fasthålla i minnet och hafva klart för sig den siffra, som representerar det antal gevär, som staten har rätt att vänta såsom valuta för bland annat det år 1871 beviljade stora anslaget. Efter att hafva redogjort för sistnämnda anslagsbelopp och hvad af samma anslag återstår oanvisadt, uppgifver Utskottet, att behållningen af remingtongevär vid 1873 års slut utgjorde 166,181 stycken, och Utskottet tillägger, "att 70,819 ännu återstodo att anskaffa för antalets uppbringande till 237,000 stycken, hvilket beräknats såsom det minsta, som borde finnas att tillgå." I hvad Utskottets utgift går ut derpå, att 237,000 stycken gevär är det minsta antal, som beräknats böra finnas att tillgå, är densamma riktig, och riktigt är det afven att skilnaden emellan 166,181 och 237,000 utgör 70,819; men detta antal, 70,819, är därför ingalunda den brist, som återstår att fylla, för att staten skall få den valuta af gevär, som utlofvades vid 1871 års riksdag, derest, utöfver då redan anväade medel, 4,500,000 R:dr beviljades. Denna valuta utgör nemligen 246,000 gevär, och den brist, som återstod att fylla från och med år 1874, utgjorde således 79,819 (icke 70,819) gevär. Enligt Kongl. Maj:ts proposition till 1873 års Riksdag återstod af gevärsanslaget, att använda för 1874 och kommande år, 2,168,000 R:dr. Att anskaffa 79,819 gevär för denna summa synes sålunda vara det problem, som återstår att lösa.

Huru detta skall ske, tillkommer icke mig att föreslå; men då gevärsprisen äro bekanta, är det för hvar och en lätt att med enkel räkning dermed komma till rätta. Den i två särskilda statsverkspropositioner förekommande antydning, att anslaget vore för ändamålet otillräckligt, kan jag icke förklara på annat sätt, än att krigsstyrelsen ansett, att dessa gevär *måste* inom en bestämd kortare tid anskaffas, hvarigenom styrelsen funnit sig föranlåten att vid det faktori, som i förhållande till det andra betingat sig ett ojemförligt mycket högre pris, beställa gevär till större antal än som med ändamålets vinnande varit förenligt. Jag vill emellertid icke i Utskottets hemställan yrka någon förändring, men jag kan icke underlåta att uttala den åsigt, att derest anslaget skall blifva för ändamålet tillräckligt, måste det delas på tvänne år, 1875 och 1876, och krigsstyrelsen lemnas öppen rätt att under denna längre tid, på sätt för ändamålet finnes lämpligast, besörja tillverkningens fördelning. Sker detta, vinnas afven den stora fördelen, att faktoret icke behöfver afbryta en stor och högt uppdrifven verksamhet för att på en gång nedgå till en måhända högst obetydlig sådan.

Härmed har jag ingalunda velat säga, att, på sätt en talare synes befara vara meningen. Husqvarna vapenfabrik skall lemnas utan all beställning. Med en enkel beräkning, hvilken i ingen mån må anses såsom någon slags fingervisning, skall jag tillåta mig visa att något sådant icke heller är för ändamålets vinnande behöfligt. Det återstod vid 1874 års början 79,819 gevär att anskaffa, och summan,

som vid denna tid var oanvisad, utgjorde 2,168,000 R:dr. Om då, såsom jag antager, för 1874 tillverkas: vid Carl Gustafs stad, 22,000 gevär å 23: 80, för 523,600 R:dr och vid Husqvarna, 12,000 gevär å 38, för 456,000 R:dr, eller tillsammans 34,000 gevär för 979,000 R:dr, så återstår det, vid 1875 års början, 45,819 gevär att anskaffa för 1,189,000 R:dr. Lemnas derefter 8,000 gevär å 38 R:dr till Husqvarna, och statens faktori, Carl Gustafs stad, tilldelas 37,819 gevär, som jag antager kunna tillverkas för 23 R:dr per gevär, så erhållas 45,819 gevär för i jemnt tal 1,173,800 R:dr, och den nyssnämnda bristen är alltså fylld och ändå återstår ett litet öfverskott på de derför afsedda medlen. Men det är klart att statens faktori icke kan effektuera 37,819 gevär på ett år, utan måste för tillverkningen af dessa använda tvänne år, åren 1875 och 1876.

Man har yttrat någon tvekan om tillförlitligheten af de utaf Arméförvaltningen uppgifna gevärpris, men derom borde, synes mig, någon tvist ej gerna kunna uppstå. Arméförvaltningen har nemligen grundat sina uppgifter härutinnan på de af styresmannen för Carl Gustafs stads faktori afgifna officiella rapporter, hvilkas tillförlitlighet är ställd utom allt tvifvel. Af dessa framgår, att gevärspriset har varit: *under år 1872*, om endast arbetslön, materialier och besigtningkostnad tagas i beräkning, 17 R:dr 75 öre; om dertill läggas omkostnaderna för förvaltningspersonalens aflöning, för faktoribehof och andra för året utgående poster, eller de så kallade biomkostnaderna 22 R:dr 15 öre samt, om till allt detta lägges 5 procent ränta å egendomen — beräknad till dess värde allt ifrån inköpet år 1812 och hvad deri intill närvarande tid tillkommit — och 10 procent ränta och amortering å inventarierna, 24 R:dr 68 öre; och *under år 1873*, utan biomkostnader 19: 60, med biomkostnader 23: 80, samt om dertill lägges ränta å egendomen samt ränta och amortering å inventarierna, 26: 05. I intet fall äro emellertid beräknade omkostnaderna för ett par mindre, geväret tillhörande persedlar samt för den i och för gevärens och pipornas profskjutning erforderliga ammunitionen, hvilka sammanlagda omkostnader torde uppgå till högst 75 öre per gevär. Då det emellertid är fråga om hvad det kostar att få ett gevär förfärdigadt eller hvartill ett gevär från statens faktori kan för statens räkning levereras, så torde det befinnas, att ett sådant beräknings sätt, hvarigenom icke blott ränta och amortering å inventarierna utan äfven ränta å hela egendomen upptages i kostnaden, måste vara absurdt. Icke tillvågagar man så, då det exempelvis ifrågasättes att requirera medel till förfärdigande af kopparpatroner, och ingalunda skulle ett sådant förfaringssätt leda till erhållande af exakta siffror i afseende å tillverknings- eller anskaffningskostnader vare sig för gevär eller patroner.

Det har blifvit anmärkt, att Carl Gustafs stads faktori har en stor personal aflönad utaf staten och att detta borde afses vid beräklandet af omkostnaderna för gevären. Härmed förhåller sig så, att ej blott arvodet till styresmannen utan äfven öfriga arvoden och annan aflöning till den vid faktoriets anställda personalen uppföres å faktoriets stat och ingår i den nyss angifna beräkningen af "biomkostnaderna"; men styresmannen liksom arbetsofficeren och en del

rustmästare äro dessutom uppförde å artilleriregementets stater, der de i och för denna sin anställning erhålla särskild lön. Fördelen af besigtningsofficerarnes och rustmästarnes aflönande å artilleriregementenas stater kommer emellertid lika väl Husqvarna som statens faktori till godo och kan icke sägas vara en statens faktori särskildt tillkommande förmån, om än detta faktori, på grund af sin större tillverkning, helt naturligt har behof af en större dylik personal.

Af hvad jag redan yttrat torde framgå, ej blott att gevärsanslaget, om det lämpligen fördelas, bör kunna blifva för det afsedda ändamålet fullt tillräckligt, äfven om Husqvarna tillgodoses med beställning, utan ock att en väsendtlig skilnad i gevärspriset vid de båda fabriekerna i sjelfva verket förefinnes.

Grefve af Ugglas: Med anledning af den förre talarens sista ord beder jag att iä påminna, att jag i mitt första yttrande icke uttalat någon önskan, att staten, vid blifvande gevärsbeställningar, skulle frångå hvad den anser rätt och för sig fördelaktigt. Jag vill nu tillägga att, derest Husqvarna skulle lyckas att efter omgestaltning af sin rörelse finna annan afnämare än staten, detta för verkstaden blefve en vinst. Att icke hafva någon säkerhet för sin tillverkning, att — hvad stundom skett och sker — icke från den en månaden till den andra veta hvarken hvilken kvantitet som får levereras, eller det pris som för leveransen gifves, äro nemligen för en industri öfversamma arbetsförhållanden.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Herr von Möller, att punkten skulle bifallas med följande förändrade lydelse: "att det till infanterigevär äskade beloppet, 1,084,000 kronor, måtte för år 1875 på extra stat anvisas, med vilkor att beställningarna vid Husqvarna vapenfabrik måtte för framtiden komma att inskränkas"; framställdes proposition på bifall till punkten oförändrad och besvarades med ja.

50:de och 51:sta punkterna.

Biföllos.

52:dra punkten.

Herr af Klint: Här är visserligen fråga om ett mycket ringa anslag, men det är därför icke af ringa betydelse. I och för vården och underhållet af de nya gevären fordras ovilkorligen, att vid regementenas mötesplatser finnas tillgängliga gevärsförrädsbyggnader och smedjor, och Kongl. Maj:t har till den ändan begärt ett anslag af 28,600 R:dr. Utskottet har nu tillstyrkt beviljande af anslag till gevärsförrädsbyggnader, men, i likhet med hvad vid föregående riksdag egt rum, och enär anvisande af medel för uppförande af smedjor icke synts Utskottet behöfligt, afstyrkt beviljande af anslag för sistnämnda ändamål. Nu är det i Kongl. Maj:ts proposition upplyst,

att intill förra årets riksdag hade Kongl. Maj:t använt det till gevärsförrådsbyggnader beviljade anslaget såväl till sådana byggnader som ock till smedjor, der sådana voro behöfliga, men att med anledning af sistnämnda Riksdags beslut Kongl. Maj:t ansett sig förhindrad att använda något af detta anslag till uppförande af smedjor. Då det tillika är upplyst, att det är af högsta behof påkalladt, att vid vissa regementens mötesplatser sådana smedjor finnas tillgängliga, måste jag för min del hemställa, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets förslag, bifaller hvad Kongl. Maj:t i förevarande hänseende begärt. Jag vill för öfrigt fästa uppmärksamheten på att skillnaden i anslagsbeloppet utgör allenast 3,600 kronor.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att Herr af *Klint* hade yrkat, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, i hvad den skilde sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning, skulle bifalla samma framställning oförändrad; gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på nyssberörda yrkande, hvilken proposition med ja besvarades.

53:dje—59:de punkterna.

Biföllos.

60:de punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Äfven i år har ett anslag af 100,000 R:dr begärts för skarpskytteväsendets befrämjande. Vi hafva likväl tillfälle att esomoftast läsa om, huru den ena föreningen efter den andra upplöses, och det hade varit särdeles önskligt, om den nådiga propositionen innefattat några upplysningar om, huru många skarpskytteföreningar skola understödjas, så att man haft någon grund för beräkningen af anslagsbeloppet. Då man under en följd af år sett den ena föreningen upplösas efter den andra och icke hört talas om att några nya bildas, kan man verkligen börja befara, att det icke finnes mycket kvar af hela skarpskytteinstitutionen; och då vore det märkvärdigt, om icke anslaget kunde till landets nytta bättre användas. Vi hafva på denna sak offrat 1,400,000 R:dr, och då jag anser det vara skäl att göra slut på detta slöseri, anhåller jag om afslag å denna punkt.

Herr af *Klint*: Det kan visserligen vara möjligt, att den siste talaren har rätt uti att dessa skarpskytteföreningar decimeras, och att fråga möjligen skulle kunna vara, om icke detta anslag kunde upphöra. Tidpunkten för dess upphörande synes mig dock mindre väl vald, just nu då man står i begrepp att vidtaga en ny organisation af hela svenska härväsendet, till hvilken organisation, enligt hvad jag hoppas, äfven kommer att höra förberedande öfningar i mål-skjutning. Förutom de skäl jag anfört vid alla föregående riksdagar,
då

då jag haft den förmånen eller olyckan att om denna sak strida med den ädle Grefven, vill jag blott tillägga, att, som detta anslag, på sätt Herr Grefven nyss nämnde, nu utgått under 14 år, tror jag, att det äfven gerna kan utgå under det femtonde, helst vi under det samma antagligen ha att förvänta omförmälda organisationsförslag.

Herr von Koch: I hopp att den femtonde gången måtte blifva den sista vi få höra talas om denna sak, inskränker jag mig till att inlägga min protest mot lämpligheten af detta anslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå, framställdes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på afslag derå, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten ånyo gjorts samt med både ja och nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Grefve *Mörner* begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 60:de punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslås punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—47;

Nej—33.

61:sta, 62:dra och 63:dje punkterna.

Biföllos.

64:de punkten.

Lades till handlingarne.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 14 och 17 dennes bordlagda utlåtande N:o 17, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel.

1:sta—4:de punkterna.

Biföllos.

5:te punkten.

Mom. a.

Bifölles.

Mom. b.

Friherre Skogman: Då det under denna riksdag har blifvit, om icke alldeles en fullt stadgad, så åtminstone en temligen allmänt godkänd grundsats, att för år 1874 icke några löneförbättringar böra beviljas, så känner jag en viss obenägenhet att uppträda i motsatt riktning, men i nu förevarande hänseende öfverväges dock denna obenägenhet vida af den bestämda öfvertygelsen som jag hyser, dels att detta belopp 3,250 R:dr är så obetydligt, att det icke i någon mån kan inverka menligt på statsregleringssumman för år 1874, dels att den allmänna grundsatsen icke blir för nära trädd genom ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Om Herrarne behaga slå upp tabellen litt. C, som upptager sjökrigsskolans närvarande stat, så torde det synas att den ganska ringa löneförhöjning, hvarom här är fråga, verkligen är framkallad af särskilda undantagsförhållanden. Af de lärare, som finnas på skolans stat uppförda, äro en del officerare på flottan, och såsom sådana i en senare punkt föreslagna till förhöjning under 1875; för dem är den förhöjning i aflöningen, som det här är fråga om, så obetydlig, att den knappt kan förtjena detta namn. Läraren uti navigation, skeppsbyggeri med ritning, sjökortritning och hvarjehanda matematiska ämnen, som har 18 timmars undervisning i veckan, har föreslagits att från 1,600 få 1,700 R:dr, hvilken förhöjning ju är så obetydlig att det icke kan behöfva sägas mycket derom. Genomgår jag öfrige lärare, som äro officerare, så är på samma sätt förhöjningen helt obetydlig eller ock ej alls ifrågasatt. De som skulle få gagn af de nya arvodena äro läraren i geometri med 10 timmars undervisningsskyldighet, som från 400 skulle få 700 R:dr, läraren i fysik, mekanik, aritmetik och algebra, med 22 timmars undervisning, från 800 föreslagen att få 1,700 R:dr, läraren i kristendom, logik och psykologi samt åtskilliga andra ämnen, som från 1,400 föreslagits att få 1,900 R:dr, äfvensom läraren i en del andra ämnen som föreslagits att få mindre belopp i förhöjning. Om man tänker efter huruvida det han vara med billighet och rättvisa öfverensstämmande, att en lärare med 22 timmars undervisningsskyldighet i veckan, eller nära 4 timmar om dagen i så omfattande ämnen aflönas med 800 R:dr, så torde en hvar med någon sakkännedom i hithörande frågor svara att så ej

bör vara. Ur billighetens synpunkt redan torde således denna förhöjning i aflöningen kunna bifallas. Det är dock ändå en annan omständighet som talar mer än någonting annat, och det är att dessa lärare ej stå i samma ställning som öfriga tjänstemän och att således en förhöjning i deras arvoden icke kan betraktas såsom något slags prejudikat. Dessa lärare hafva nemligen endast tillfälliga anställningar på kort uppsägning; och det är fara värdt att, om deras aflöningsförmåner allt för knapp tillmätas, de skola söka att lemna sina befattningar för att vinna mera lönande anställningar. Så vidt jag kunnat erfaras, och jag tror mig hafva säkra underrättelser, hafva dessa lärare med nit och skicklighet fullgjort sina åligganden, hvadan det väl bör vara skäl att söka fästa dem vid skolan. Jag vågar därför anhålla att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten, måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag om förhöjning i arvodena redan under år 1874 för lärarne vid sjökrigsskolan.

Herr Wallenberg: Redan vid remissen af Kongl. Maj:ts nådiga proposition uttryckte jag min ledsnad deröfver, att uti densamma icke blifvit begärdt mer i *arvodesförhöjning* åt sjökrigsskolans lärare än som skett; om *löneförhöjning* är här alls icke fråga. Det är emellertid nu en sak som för denna riksdag icke kan hjälpas, och då man således icke har att välja mella något annat än Kongl. Maj:ts proposition eller Utskottets hemställan, hyser jag för min del icke någon obenägenhet att ansluta mig till Kongl. Maj:ts proposition. Jag gör det med så mycket mera skäl som det icke innebär någon afvikelse från den i Utskottets betänkande eljest uttalade grundsats, att icke bevilja någon lönetillökning eller något dyrtidstillägg för 1874, då här nemligen helt enkelt gäller en förhöjning af ett tillfälligt arvode åt lärarne. Jag anhåller för öfrigt endast att få uttrycka min glädje öfver att Kammarens samtliga ledamöter i Stats-Utskottet reserverat sig mot Utskottets beslut, och instämmer i det af Friherre Skogman gjorda yrkande.

Herr de Maré: Med den uppmärksamhet som man är skyldig ett Stats-Utskott och de betänkanden det afgifver äfvensom motivering till desamma, har det icke kunnat undgå mig att Utskottet icke funnit någon anledning till anmärkning mot Kongl. Maj:ts förslag i hvad det afser 1875, men deremot har det icke synts Utskottet af oafvisligt behof påkalladt, att denna stat skulle tillämpas redan år 1874. Detta är dock ett påstående som står der temligen naket utan att vara bevisadt, och då det väl ej kan sägas att behovet är större för 1875 än för 1874, ber jag att nu få ansluta mig till Friherre Skogmans yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, hvilken proposition med ja besvarades.

6:te punkten.

Mom. a.

Herr af Klint: På samma gång som jag anhåller om att få utbedja mig Kammarens bifall till nu föredragna moment *a* ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet på motiveringen till detsamma. Såsom Herrarne se af reservationerna, har jag och flere med mig inom Utskottet icke kunnat gilla berörda motivering. Bör, mine Herrar! beviljandet af ett anslag motiveras med sådana ord som dessa: "under förutsättning, att vidare behof af anslag till genomförande af nu gällande normalstat icke förekommer samt att i öfrigt förändringar framdeles uti denna stat i möjligaste måtto undvikas?" Kunna vi icke vara förvissade att vår regering icke utan högst giltiga skäl framkommer med förslag till förändringar i ordinarie staten? Jag tror ej att vi behöfva påminna regeringen derom, lika litet som vi behöfva framställa några önskingar om att det skall vara slut med detta fram och tillbaka i flottans organisation, hvilket, vi måste noga märka det, till en ganska väsendtlig del är en följd af Riksdagens egna beslut. Jag får således värdsamt anhålla om bifall till det slut, hvartill Utskottet kommit, men med underkännande af motiveringen.

Friherre Skogman: Jag erkänner villigt, att det är mycket svårt att ställa något horoskop för framtiden och att det således myckes lätt kan inträffa händelser som nödvändiggöra en förändring i den nuvarande lönestaten. Jag tager också för afgjordt, att i den händelse en i sakförhållandena grundad nödvändighet att göra någon rubbning i staten förekommer, Riksdagen då, liksom hittills, icke skall undandraga sig att fylla de berättigade behof som kunna uppstå. Jag nekar ej heller till att först Rikets Ständer och sedan Riksdagen hafva varit anledning till de under senaste åren temligen tätt återkommande framställningarne om förhöjning eller jemkning i anslaget till flottans aflöningsstat, men att det skulle ligga någonting så synnerligen sårande eller för framtiden bindande i denna motivering, det kan jag icke erkänna. I det statsrådsprotokoll, som är bilagdt Kongl. Maj:ts nådiga proposition, finnes den tanken uttalad, att detta anslag egentligen är begärdt för genomförandet af den normalstat för flottans officerskorps som framlades till sista Riksdagens pröfning. Det torde icke vara något obehörigt uttalande, om man tillkännagifver sin förhoppning att, när detta anslag blifvit beviljadt, regleringen af dessa stater må hafva nått sin fullbordan. Om det deremot inträder någon allmänt verkande orsak, som utöfvar inflytande ej blott på denna utan på alla aflöningsstater i riket, såsom t. ex. penningevärdets sjunkande, så är det klart att Riksdagen icke kan vilja afse något undantag för denna stat. Hvad man här velat uttala är väl, om man läser betänkandet utan någon förutfattad uppfattning, att denna lönereglering genom beviljande af detta anslag må anses vara genomförd, och i detta uttalande finner jag icke något förnärmande. Framtida händelser eger menniskan icke inom sin kontroll,

och större omstörtningar i de ekonomiska förhållandena lära väl komma att verka här liksom på alla andra områden. Jag har härmed blott velat uttala den åsigt, att motiveringen icke är så förkastlig, som man velat göra den; i sjelfva hufvudsaken har jag ej något annat att göra än yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Wallenberg: Jag tror icke att motiveringen kan på något sätt anses vara bindande för framtiden, ej heller tror jag att det är vanligt att man begär särskild proposition på motiveringen och särskildt på sjelfva klämman. Jag får derfor helt enkelt anhålla om bifall till det föredragna momentet.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande momentet, och dels utaf Herr af *Klint*, att Kammaren, med ogillande af motiveringen, skulle bifalla det slut, hvartill Utskottet kommit; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till momentet och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Mom. b.

Biföllo.

7:de, 8:de och 9:de punkterna.

Biföllo.

10:de punkten.

Mom. a.

Herr Wallenberg: Vid remissen af den Kongl. propositionen gjorde jag en värdsam erinran med anledning af att ej det belopp blifvit begärdt, som tillstyrkts af de underordnade auktoriteterna, utan i dess ställe en mindre summa, änskönt i motiveringen framdragits både många och goda skäl, som talade för det större beloppet, på det att man måtte kunna få behålla denna flottans enda stamtrupp. Nu lär erfarenheten ovedersägligen visa, att manskapet vid denna trupp rätt ofta och till ganska betydligt antal tager afsked, och det är ganska naturligt, då dugligt folk i privat sjötjänst för tjänar mer än i kronans tjänst. Nu kommer dertill att, derest detta tillägg icke beviljas för 1874, så får denna trupp för det året mindre än den hade 1873, ty efter hvad jag varit i tillfälle att inhemta hade Kongl. Maj:t år 1873 besparingar, af hvilka, med fästadt afseende å det bedröfliga tillstånd, hvaruti folket befann sig, medel togos för att bereda dem någon tillökning under det året. Några sådana besparingar lära emellertid icke finnas för innevarande år, och dessa matrosar komma således att få mindre i år än de hade förra året,

oaktadt ingenting inträffat som bidragit att sänka priset å lifsförnödenheter m. m. Jag hyser icke ringaste tvifvel om att ej Kammaren inser och omfattar nödvändigheten af att bevilja det äskade anslagsbeloppet för 1874, och jag hemställer således till Herr Talmannen om proposition på bifall till reservanternes förslag i denna del.

Friherre Skogman: De skäl, som tala för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, finnas redan så fullständigt utvecklade i det bilagda statsrådsprotokollet, att jag dervid icke har någonting vidare att tillägga. Ett upprepande af desamma här skulle vara att aldeles onödigt upptaga Kammarens tid, då de kunna anses vara fullkomligt bekanta för Kammarens ledamöter. Jag torde således vid ifrågasvarande punkt få inskränka mig till att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition; eller att detta anslagsbelopp måtte få utgå äfven under 1874.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har endast begärt ordet, i anledning af den anmärkning, som af Herr Wallenberg framstälts, så väl nu som vid remissen af den Kongl. propositionen. genom hvilken anmärkning talaren velat uttrycka ett ogillande öfver att Kongl. Maj:t icke begärt så mycket som de underordnade auktoriteterna föreslagit. Det är en sanning att kompanicheferne i Carlskrona ifrågasatte ett högre belopp för här ifrågasvarande ändamål. men stationsbefälhafvaren ansåg dock, efter noggrann pröfning af förhållandena, att en minskning i beloppet kunde ske. Förvaltningen af sjöärendena instämde med stationsbefälhafvaren, och det låg då temligen nära till hands för Kongl. Maj:t att antaga, att en minskning kunde ega rum. För öfrigt är det mycket viktigt att redan förra året inkommo dels från matroserna sjelfva klagomål i afseende å deras betryckta ställning, dels från auktoriterna i Carlskrona kraftiga påminnelser om att man måste göra någonting, emedan afgangen bland matroskorpsen blef allt större och större och man befarade att mista sitt bästa folk. Det fanns då ingen annan utväg än att Kongl. Maj:t fick af för tillfället disponibla medel gifva en tillökning, som för Carlskrona station uppgick till 18,250 R:dr, men på samma gång meddelades underrättelse att detta tillägg endast lemnades för 1873 och att ingenting kunde utfästas för 1874, så vida icke Riksdagen för ändamålet anvisade medel. Skulle Riksdagen nu afslå Kongl. Maj:ts ifrågasvarande förslag är det fara värdt att deraf komme att uppstå mycket ledsamma följder. Många vakanser finnas redan, och af de 60 å 70 matrosar, som äro sjöpermitterade, vet man ej huru många man får igen, ty somliga dö, andra rymma o. s. v. Alltsedan det i Carlskrona blef bekant att Stats-Utskottet afstyrkt det begärda anslaget för 1874, har en stor oro varit rådande bland folket dernere; och skulle Riksdagen bifalla Utskottets hemställan, fruktar jag att vi mista många af vårt bästa folk. Då de föregående talarne tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, vågar jag äfven hoppas att det skall blifva Kammarens beslut.

Herr von Koch: Efter hvad förut blifvit anfördt behöfver jag

endast tillägga att här om någonsin är periculum in mora, då man kan befara att mista folk, på hvilkas uppfostran redan stora summor nedlagts. Jag anhåller om afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. b.

Bifölls.

11:te—18:de punkterna.

Biföllos.

19:de punkten.

Herr af Klint: Då icke någon annan af Stats-Utskottets ledamöter begärt ordet, anhåller jag att få det. Jag tror att det för flottans manskap är högst både ändamålsenligt och nödvändigt att ega ett exercishus, der under vintermånaderna manskapet kan få öfvas i hvad dess yrke tillhör. Det exercishus, som för närvarande finnes i Carlskrona, är enligt det vid Kongl. Maj:ts proposition fogade statsrådsprotokoll i det skick, att det ej förtjenar en reparation utan kräfver en fullständig ombyggnad. Då jag för min del tror på nyttan och nödvändigheten af att ett exercishus finnes, får jag anhålla om proposition på bifall till Kongl. Maj:ts framställning i förevarande fråga.

Friherre Stjernblad: Det vore visserligen önskligt och rätt behöfligt, att ett ändamålsenligare exercishus än det, som nu finnes i Carlskrona, der uppfördes, men det nuvarande är ej gammalt. Det byggdes 1844, tillbyggdes samt reparerades grundligt 1858 och det är ej bekant, att det är otillräckligt för exercisen med kanoner. Öfre våningen är dock något för låg för gymnastik och väggarne luta der 7 tum på 10 $\frac{1}{2}$ fot, men häri ligger ej någon egentlig fara, emedan den öfre våningen ej är af sten, utan af trä. Kammaren har för öfrigt så rundligt doterat femte hufvudtiteln, att jag tror det väl kunna försvaras att låta det gamla exercishuset göra tjenst ännu ett par år, hvarför jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Utan att fästa mer vikt vid denna fråga än hon förtjenar, får jag såsom stöd för min åsigt, att ett nytt exercishus med det snaraste bör uppföras, till de upplysningar om det nuvarande husets beskaffenhet, Friherre Skogman nyss meddelat, tillägga, att, då de lätta kanoner, hvarmed nu exerceras på nedra botten, utbytas mot gröfre, det är risk, att exercis-

huset ej kommer att stå bi. Jag har nyligen talat med officerare från Carlskrona, hvilka förvånat sig, att Stats-Utskottet kunnat antaga att det nuvarande exercishuset ännu någon tid skulle nöjaktigt kunna fylla behöfvat. De sade, att den, som sett 50 å 100 man samtidigt exercera der, skulle icke betvifla nödvändigheten af att ett nytt sådant hus med det snaraste blefve uppfördt. Det är visserligen troligt, att det nuvarande exercishuset ej ramlar i år, men dess tid är dock med säkerhet ganska kort, och den omständigheten, att det icke var så länge sedan detsamma byggdes, är ingalunda något bevis på att det bör kunna räcka ännu någon tid, ty ehuru ej gammalt är det illa uppfördt. Bäst vore således om Riksdagen redan nu beviljade det äskade anslaget. Sker det ej, så kan det ej dröja länge förr än en likartad framställning från Kongl. Maj:t måste återkomma. Så har skett i flera frågor förut, men vanligen har det senare kostnadsförslaget varit högre än det förra. Detta tror jag likväl ej skall inträffa med ifrågavarande byggnad, ty förslaget till densamma är uppgjort på tillförlitliga grunder, men ett uppskof dermed synes mig i alla fall på anförda skäl vara högst olämpligt.

Herr de Maré: Till följd af åtskilliga omständigheter har jag under de sista åren rätt ofta varit i Carlskrona och alltid förts till exercishuset, då der visades hvad flottans manskap kan åstadkomma. Alltid har då framhållits det betänkliga i att väggarne i öfre våningen är från år mer och mer luta. Jag kan visserligen instämma med Friherre Stjernblad deri, att detta förhållande ej är så farligt, emedan öfre våningen är af trä, men jag hemställer dock om det kan vara så särdeles mycket angenämare för de exercerande om en våning af trä ramlar öfver dem, än om en af sten gör det. Då det är känt, att byggnaden är på förfall, tror jag det ej vara skäl att uppskjuta med anskaffandet af ett lämpligt exercishus och jag anser, att fullt giltiga skäl förefinnas för bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wallenberg: Jag vill blott hemställa till dem, som känna förhållandena, huruvida ej det föreslagna exercishuset kan blifva till nytta äfven för de *landtrupper*, som inkommenderas till Carlskrona, och om så är, synes mig, att man ej bör motsätta sig dess uppförande, med afseende å det öfverlopp af dotationer, som man synes förmena att *flottan* nu fått sig förunnade. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, emedan jag ej anser lämpligt att exercera i ett hus ända tills dess taket ramlar.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten dels ock afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts förevarande nädiga framställning; gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts framställning, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 19:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren Utskottets i denna punkt gjorda hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—31.

Nej—48.

20:de punkten.

Friherre Skogman: Den för hvarje dag tilltagande ångbåtsfarten gör till ett oafvisligt behof, att tillräckliga och rymliga dockor finnas. Tillgången på sådana är nödvändig, ej för nybyggnader eller vidlyftiga reparationer, utan hufvudsakligen på det ångfartygen må hafva ett lätt tillfälle att få sina bottnar rengjorda, sina propellrar lagade, omsedda eller ersatta, eller för verkställandet af dylika mindre reparationsarbeten, som tidt och ofta af behofvet påkallas. Visserligen kan vid dylika tillfällen finnas den utväg att hala upp fartygen på en upphalningsbädd, men svårigheter möta att göra en sådan lämplig för mycket stora fartyg, och anläggningskostnaden för en bädd, afsedd för sådana fartyg, skulle vara allt för stor för att genom den dagliga trafiken, att jag så må säga, eller de reparationsarbeten, som för tillfredsställande af de dagliga behofven krävas, kunna till fullo gäldas. Följden har också blifvit, att den enskilda företagsambeten gått i den riktning som bäst betalat sig och inskränkt sig till dylika anläggningar af mindre dimensioner, passande för de fartyg, hvilka företrädesvis förekomma.

Behofvet för vårt sjöförsvär att äfven här i Stockholm ega en docka till obehindradt förfogande tränger sig allt närmare och närmare, och detta behof torde det vara nödvändigt att tillgodose, ej endast för landets eget sjöförsvär. Det ligger ju ingalunda utom möjlighetens gränser att ett krig kan uppstå i Östersjön, i hvilket de detta inlandshaf omgifvande stater komma att deltaga. Då torde det vara nödvändigt att kunna förfoga öfver en docka, som kan hysa en möjligen förbunden stats största krigsfartyg, och detta behof kan svårigen tillfredsställas af den enskilda företagsambeten här i landet. Visserligen finnes i Carlskrona en docka, som någorlunda kan motsvara behofvet, men jag ber hvar och en betänka, huruvida det är

rimligt att, om ett fartyg långt upp i Östersjön fått en skada, såsom t. ex. oklar propeller eller en läcka, hänvisa detsamma till Carlskrona såsom den enda plats i Sverige, der tillfälle finnes att få skadan reparerad. Oberäknadt kostnaden, som fartygets transport dit orsakar, är gifvet, att man derigenom onödigtvis beröfvar sig fartygets bruk under allt för lång tid. Min öfvertygelse är alltså, att det första kanonen smäller på allvar i Östersjön blir det en pligt och nödvändighet att hafva en docka här i Stockholm, som kan begagnas af äfven de största krigsfartyg. Men, säger man, en sådan docka finnes ju redan på Beckholmen. De der befintliga äro ju till hufvudsaklig del åstadkomna, om ej genom statsmedel, så genom offentliga medel, nemligen de, som förr i handels- och sjöfartsfonden stodo till Kongl. Maj:ts förfogande. Jag ber dock att härvid få anmärka, att, huru lämpliga än dockorna å Beckholmen kunde vara för den ångfartygsrörelse, som fanns då de byggdes, omkring 1850, så motsvara de ingalunda nutidens behof. Man kan icke heller begära, att den korporation, som nu eger dem, ehuru med vissa gravationer eller servituter, skall med kostnad göra dockorna tillgängliga för de största nuvarande krigsfartyg, ty derigenom finge denna korporation ej blott vidkännas vida större kostnader än annars vore fallet med afseende å sjelfva dockbyggnaderna, utan underkastades äfven den risk, att dockorna under längre tid än nu är förhållandet upptoges af krigsfartyg, hvarigenom den enskilda sjöfartens behof allt för obetydligt skulle kunna tillgodoses. Berörda korporation, Stockholms grosshandelssocietet, har tid efter annan nedlagt icke obetydliga kostnader på dockornas förbättring och nu senast afslutat kontrakt om deras ytterligare utvidgning för en kostnad af 85,000 R:dr. Vid alla dessa tillfällen har ej ifrågasatts bidrag af statsmedel. I afseende å ursprungliga kostnaden för dockornas anläggning, upplyser Stats-Utskottets betänkande i frågan vid sistlidne riksdag, att af handels- och sjöfartsfondens medel anvisats ett belopp af 150,000 R:dr banko och att grosshandelssocieteten och skeppsrederierna till företaget utgifvit nära 70,000 R:dr banko. När nu egaren till dockorna förklarar sig villig att, mot erläggande af någon lösningssumma, blifva befriade från de servituter, som åligga dockorna, nemligen kronans rätt dels att under sammanlagdt tre månader hvarje år begagna dem, utan annan ersättning än för portöppning och slutning m. m., dels att under öfriga delen af året framför enskilde låta intaga fartyg, mot enahanda afgift, som för enskildes farkoster erlägges, så reducerar sig saken till en penningefråga, den, till huru stor summa penningar kunna de dockorna åliggande servituter uppskattas? Den beräkningsgrund, som i detta hänseende blifvit uppställd af åtskilliga reservanter från denna Kammare, synes mig temligen plausibel, nemligen, att då kronan nu disponerar dockorna under en fjerdedel af året och således kan sägas vara egare till en fjerdedel i dem, så bör utlösningssumman utgå med en fjerdedel af den summan, 500,000 R:dr, som den nya dockans anläggning beräknats taga i anspråk, eller 125,000 R:dr. Visseligen är denna senare summa ej obetydligt högre än den, som grosshandelssocieteten förklarar sig villig att erlægga, eller 75,000 R:dr, men då jag hyser hopp, att på denna grund en uppgörelse till båda

parternas fördel möjligen kan komma till stånd, så anhåller jag om proposition å reservanternes förslag, i hvilket lösesumman bestämes till 125,000 kronor och i följd deraf statsanslaget för 1875 till 140,000 kronor.

Herr Peyron: Jag beklagar, att den siste talaren i sitt för öfrigt synnerligt sakrika anförande uttalat sig för en förhöjning i den af Stockholms grosshandelssocietet erbjudna lösesumman, likasom att talaren inom Utskottet slutit sig till reservanterne; ty hade han icke hört till dem, skulle han möjligen kunnat förmås att nedsätta sina anspråk till hvad societeten bjudit. För min del kan jag icke dela den förhoppning, den aktade talaren gjorde sig derom att grosshandelssocieteten skulle kunna drifvas att öka sitt anbud till 125,000 kronor, då jag har mig bekant att societetens deputerade hvarken anse sig böra eller behöfva i sitt anbud gå längre, än de redan gjort.

Hvad sjelfva utskottsbetänkandet angår, kan jag icke neka, att det hos mig väckt mycken förvåning. Hade Utskottet afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition i dess helhet, skulle detta alls icke förundrat mig. Men att, ehuru Utskottet erkänner vigten af den föreslagna dockan och att dess erhållande är ett oafvisligt behof för vårt sjöförsvar, Utskottet likväl ansett sig böra binda det anslag, Utskottet för dockans anläggning tillstyrkt, vid ett vilkor, hvars uppfyllande är beroende af enskild korporation, kan icke undgå att väcka en billig förvåning och är efter min uppfattning detsamma som att begära afslag å Kongl. Maj:ts proposition, ty, såsom jag nämnt, kan det icke påräknas, att den erbjudna lösesumman kommer att höjas. Snarare torde det vara att förvänta att grosshandelssocieteten, som icke torde anse sig bunden af sitt anbud längre än under detta år, ett annat år icke vill stå vid detsamma. Behofvet att inlösa kronans rätt till begagnande af dockorna vid Beckholmen är nemligen numera icke så stort, sedan genom den beslutade utvidningen af den mindre dockan till två och anläggningen af en slip på bekostnad af Bergsunds mekaniska verkstad, den enskilda skeppsfarten kan anses tillräckligt tillgodosedd. Å andra sidan äro dockorna till föga nytta för kronans fartyg, i synnerhet för pansarbåtarna, hvilka äro för stora, för att kunna med fördel begagna sig af dem.

Om man således nu icke antog Kongl. Maj:ts proposition, blefve följden den att nästa eller ett annat år, då behofvet för kronan att erhålla en docka för egen räkning blifver så trängande, att det icke vidare kunde undanskjutas, staten, enär någon lösesumma för kronans rätt till Beckholms-dockorna då icke längre vore att påräkna, skulle få vidkännas vida större uppoffringar för den nya dockans anläggning, än hvad nu blifver fallet. Jag får följaktligen anhålla, att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, behagade bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Stjernblad: Såsom Kammaren behagade finna, hafva reservanterne i Utskottet från denna Kammare, bland hvilka äfven jag befinner mig, ansett den erbjudna lösesumman för kronans rätt till begagnande af dockorna vid Beckholmen böra höjas till 125,000

kronor. Det är naturligt, att äfven denna summa är, såsom man säger, tagen temligen på höft, då det icke torde vara möjligt att åstadkomma en fullt exakt beräkning af värdet på denna kronans rätt att, för reparation af sina fartyg, få under en fjerdedel af året utan afgift och den öfriga delen af året mot ersättning, men med företrädesrätt framför andra, begagna de nämnda dockorna. Det är således en intecknad nyttjanderätt, kronan har i dessa dockor, hvilka otvifvelaktigt tillhöra grosshandelssocieteten. Nu vill grosshandelssocieteten köpa till sig denna rätt, och frågan är då, hvad bör societeten för densamma betala? Reservanterne hafva trots denna fråga riktigast kunna på det sätt besvaras, att, då kronan, som eger under en fjerdedel af året upptaga dockorna för sin räkning, måste, derest hon afhänder sig denna rättighet, i stället anlägga egen docka, grosshandelssocieteten bör i lösen erlægga en fjerdedel af det belopp, hvar till kostnaden för den nya dockan kommer att uppgå, eller 125,000 kronor. Detta tyckes vara ganska rätt och billigt. Efter hvad Herrarne behagade erinra sig, fann sistlidna års Riksdag dockorna vid Beckholmen vara för flottans behof fullt tillräckliga, och då, såsom bekant, grosshandelssocieteten beslutat bygga en ny docka till de förut befintliga, blir naturligtvis detta behof än mer tillgodosedt. Det skäl, som här talar för anläggning af en egen docka för flottan, är således icke något oafvisligt behof deraf för flottan, utan egentligen önskan att befordra den, om jag så får säga, civila sjöfarten, och det frågas då, om den förmån, som skulle härigenom tillskyndas denna, icke är värd den summa, reservanterne föreslagit, om icke en utvidgad rätt för den enskilda skeppsfarten till dockning under tre månaders tid årligen kan uppskattas till 125,000 kronor? Räntan å detta kapital är omkring 6,000 kronor, och att detta belopp bör med lätthet kunna tagas in på tre månaders dockning, är icke svårt att inse för den, som är det ringaste bevandrad i dylika saker: jag vet åtminstone, att i Malmö ett enda fartyg fick betala denna summa, för att i dervarande docka undergå reparation.

Skulle nu grosshandelssocieteten, om lösesumman sattes till 125,000 kronor, finna denna för hög och draga sig tillbaka, och sedermera icke ens vilja vidblifva sitt anbud å 75,000 kronor, så äro vi icke så olyckliga för det; ty staten begagnar då dockorna vid Beckholmen fortfarande såsom hittills, så länge staten finner dem för sig nyttiga, och sedan kan staten väl utan afsaknad undvara dem. Jag anhåller om bifall till Friherre Skogmans förslag.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag får erkänna, att bland de å denna hufvudtitel af Regeringen äskade *extra* anslag detta är det, vid hvilket jag fäster nästan den största vigten. Jag anser nemligen den dag snart vara förestående, då stationen i Stockholm icke torde längre kunna reda sig utan en egen docka, hvilket isynnerhet blefve fallet, om landet invecklades i krig. Det är visserligen sannt, att staten har rätt att begagna dockorna vid Beckholmen, tre månader af året afgiftsritt och den öfriga delen af året mot ersättning; men det sålunda erbjudna dockutrymmet torde dock i längden komma att visa sig otillräckligt, helst om krigsöroligheter skulle

uppstå, då flera fartyg samtidigt skulle behöfva löpa in, för att repareras.

Då nu här är fråga om att bestämma en lösesumma för denna kronans rätt till dockorna vid Beckholmen, bör icke lemnas ur räkningen, att det år 1847 beviljade statsanslag till dessa dockors anläggning utgått af en fond, som blifvit af Riksdagen ställd till Kongl. Maj:ts disposition för *handels* och *sjöfartens* befrämjande. Redan vid 1835 års riksdag förklarades bestämdt, att de under denna fond uppförda medlen skulle af Kongl. Maj:t användas för nyssnämnda ändamål, och detta upprepades äfven vid 1856 års riksdag, således både före och efter det ofvannämnda anslag till dockornas anläggning anvisades. Då således detta anslag utgått af medel, som varit företrädesvis afsedda för befrämjande af den enskilda sjöfarten, kan jag icke annat än finna billigt att, om kronan för sin rätt till dockornas begagnande begär en lösesumma, denna icke sättes så särdeles högt. Alldeles obilligt vore det efter min uppfattning, om lösesumman, såsom en reservant föreslagit, bestämdes till samma belopp, som det staten för i frågavarande anläggning förskjutit. Å andra sidan, då, såsom jag nyss nämnt, den dag snart stundar då kronan skall blifva nödgad att begagna dessa dockor så lång tid på året, att de derjemte icke torde kunna fylla behöfvet för den enskilda skeppsfarten, hvilket särskildt blefve händelsen, då reparation af pansarbåtar ifrågakomme, synes det mig också billigt, att grosshandelssocieten betalar en någorlunda skälig lösen för kronans rätt till dockorna. Att emellertid fullt riktigt angifva värdet af denna kronans rätt är svårt nog, och det försök dertill, den siste talaren gjorde, kunde kanske vara så godt som något annat. Men, då här äro tre kontrahenter, Riksdagen som föreskrifver villkoren för uppgörelsen, samt kronan och grosshandelssocieteten, mellan hvilka uppgörelsen derefter skall träffas, torde det vara nödvändigt att gå till väga med en viss försigtighet, och jag har derföre trott det vara skäl, att lösesumman sättes så lågt som möjligt, på det att icke hinder för uppgörelsen må från ett eller annat håll möta. Det skulle följaktligen synas mig bäst om Kongl. Maj:ts förslag antoges, i annat fall att lösesumman sattes så nära som möjligt den af Kongl. Maj:t föreslagna, hvilket skulle befordra sannolikheten af att grosshandelssocieteten kunde förmås att gå in på dess erläggande. Huruvida, derest lösesumman sattes till det belopp, som Friherre Skogman föreslagit, man skulle kunna öfvertyga grosshandelssocieteten att det vore med gemensamt bästa öfverensstämmande att antaga densamma, derom vågar jag icke på förhand utlåta mig.

Friherre Sprengtporten: Jag föreställer mig, att denna fråga ej gerna kan betraktas på mera än ett sätt. Då, å ena sidan, grosshandelssocieteten icke erbjudit mera än 75,000 R:dr och det efter de upplysningar, man erhållit, icke finnes anledning att tro, att denna siffra skall blifva ökad, och då, å andra sidan, af Kongl. Maj:ts nådiga framställning inhemtas, att den i fråga varande nya dockanläggningen är för sjöförsvaret väl behöflig, hvilket också Utskottet erkänt, så kan jag icke finna något skäl att instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit. Jag får derför för min del anhålla om afslag å Ut-

skottets hemställan i denna punkt och bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels af Friherre *Skogman*, att Utskottets förevarande hemställan måtte bifallas med den förändring, att summan 150,000 kronor nedsattes till 125,000 kronor och summan 350,000 kronor förhöjdes till 375,000 kronor, dels ock af Herr *Peyron*, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning, skulle bifalla samma framställning oförändrad; gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på bifall till punkten med den af Friherre *Skogman* föreslagna ändring, då svaren utföllo med många så väl ja som nej, och slutligen proposition på Herr *Peyrons* yrkande, hvilken proposition besvarades med många ja och nej i blandning; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter det Kammaren, på Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit Friherre *Skogmans* förslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets hemställan i 20:de punkten af Utlåtandet N:o 17, i hvad samma hemställan skiljer sig från Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, skall bifalla denna framställning oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, bifalles punkten med den förändring, att summan 150,000 kronor nedsattes till 125,000 kronor och summan 350,000 kronor förhöjes till 375,000 kronor.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—24.

Nej—64.

21:sta—26:te punkterna.

Biföllos.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Grefve Beck-Friis: Såväl inom Stats-Utskottet som här i Kam-

maren har det väckt min och andras förvåning att i denna hufvudtitel något förslag icke blifvit framlagdt om dyrtidstillägg åt kleresi-staten. Utskottet har för sin del hvarken velat eller kunnat vidtaga någon åtgärd till ändring härutinnan. Jag har dock velat här anmärka förhållandet, då det icke syntes med billighet öfverensstämmande, att, då alla öfriga stater erhållit löneförbättring, denna kleresistat ensam skulle vara från en sådan förmån utesluten.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag anser mig böra yttra ett par ord med anledning af den anmärkning, som den siste talaren framställt. Förhållandet är, att, då Kongl. Maj:t från sjöförsvarets stationer infordrade förslag till de dyrtidstillägg, som kunde anses erforderliga, så begagnades dervid uttrycket "civilstaten"; och detta har förmodligen gifvit anledning dertill, att man vid stationerna föreställt sig, att Kongl. Maj:ts framställning icke gällde äfven kleresi-staten. Jag kan dock icke finna, att detta utgjort ett bestämdt hinder för stationerna att i sitt förslag äfven upptaga kleresistaten; de hade väl i detta, såsom i många andra fall skett, specielt hvad läkarestaten angår, kunnat anse sig befogade att taga initiativet. Emellertid blef det i sista minuten, under den skyndsamhet, hvarmed de inkomna handlingarne måste behandlas, såväl i Sjöförvaltningen som i min Expedition förbisedt, att kleresistaten blifvit uteglömd. Hela saken hänger således på ett förbiseende, som jag måste erkänna.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda Utlåtande N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående Westerås domkyrkokassas befriande från skyldighet att erlægga ränta och amortering å ett år 1858 beviljadt statslån.

Herr Statsrådet Wennerberg: Såsom af den Kongl. propositionen synes, har Domkyrkokommissionen i Westerås hos Kongl. Maj:t anhållit om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen med begäran, dels att återstoden af det år 1858 domkyrkokassan beviljade statslån måtte tills vidare få innehafvas räntefritt och utan amortering, intill dess kassans tillstånd sådan ånyo tillåte, dels ock att ett anslag af 54,000 R:dr måtte till reparationer å kyrkan beviljas. Kongl. Maj:t har dock icke funnit skäligt till Riksdagen göra annan hemställan, än att Riksdagen ville lemna sitt bifall till den första delen af ansökningen.

Det är onekligt, att domkyrkans inkomster under lång tid icke i allo kommit kyrkan till godo, utan till stor del användts för andra ändamål än hennes egna; men, allt sedan uppmärksamheten blifvit fästad vid detta förhållande, och vederbörande i anledning häraf genom särskilda Kongl. Bref fått sig ålagdt tillse, att kyrkans medel, i den mån sådant låte sig göra, verkligen komme denna till gagn, så har den ena inkomsten efter den andra småningom blifvit till kyrkan återburen. Detta oakadt, och ehuru man häraf kunde haft skälig anledning förmoda, att domkyrkokassans ställning skulle år efter år

förbättrats, så har detta icke blifvit förhållandet, utan kassans tillstånd har, isynnerhet under de senare åren, blifvit allt sämre.

Ehuru Rikets Ständer vid 1859 års riksdag uttalat den åsigt, att vidmakthållandet af det monumentala och historiskt märkvärdiga i domkyrkorna borde af staten bekostas, men att det deremot borde åligga församlingarne att draga försorg om hvad som hörde till kyrkornas vanliga inredning och som vore för det söndagliga begagnandet af dem nödigt, och ehuru domkyrkans egna tillgångar äro väl behöfliga för hennes utgifter, så har församlingen i Westerås dock icke gjort allt hvad man kunde haft rätt att härutinnan af densamma fordra. Detta är väl icke något, som gäller särskildt om denna församling, utan torde vara eller hafva varit ett ganska vanligt förhållande i de flesta gamla stiftstäderna, men är derföre icke mindre förtjent af ogillande. Då nu Stats-Utskottet åberopat denna församlingens uraktlåtenhet att göra hvad på den ankommer, för att bringa domkyrkokassan i en bättre ställning, såsom skäl för afslag å Kongl. Maj:ts proposition, så har Utskottet visserligen anført ett argument, hvilket jag till fullo respekterar; men jag ber härvid att få fästa uppmärksamheten derpå, att det just varit detta, som gjort att Kongl. Maj:t funnit domkyrkokommissionens ansökan icke böra i vidsträcktare mån vinna afseende, än att proposition framställdes till Riksdagen om befrielse tills vidare för domkyrkokassan från att amortera det på 1858 års statslån numera återstående belopp, med skyldighet likväl för kassan att, så snart tillgångarne det medgäfvæ, åter fullgöra sin berörda betalningsskyldighet. Man må väl erkänna, att denna begäran är ganska billig, då man känner, att kassans skuld, oaktadt ofvannämnda förhållanden, under de sista åren stigit, och att det med kyrkans nuvarande tillgångar icke är möjligt att verkställa de reparationer, som anses oundgängliga. Dessutom har kyrkan för icke längesedan fått iståndsätta biskopshuset, och det torde äfven åligga henne att bekosta en snart behöflig reparation af konsistoriehuset. Om nu Riksdagen afsloge Kongl. Maj:ts framställning och hänvisade kyrkan att, för fyllande af sina behof, af församlingen uttaga hvad denna lagligen kan åläggas att dertill utgifva, så är det visserligen sannt, att kyrkokassans ställning komme att derigenom något förbättras; men säkert skulle detta icke göra tillfyllest, för att, under vanliga förhållanden, kyrkans årliga inkomster och utgifter skulle gå ihop, än mindre nu, då ovanligare sådana äro att motse.

Mot den i senare delen af Utskottets hemställen föreslagna skrifvelse har jag ingenting att i sak invända. För min del skulle jag dock, på grund af hvad jag här haft äran anföra, funnit Utskottets hemställen ej allenast billigare utan ock mera följdriktig, om den, med bibehållande af denna senare del, hade i den förra innehållit ett tillstyrkande af bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag vågar i alla fall hoppas, att Kammaren skall finna, det Kongl. Maj:t redan fästet tillbörligt afseende vid det enda väsendtliga skäl, Stats-Utskottet framdragit för afslag å den nådiga framställningen.

Herr von Ehrenheim: Uppmärksamheten har redan blifvit fästad

stad på den exceptionela ställning, i hvilken landets domkyrkor befinna sig. Dessa, till antalet temligen få, monumentala byggnader hafva af ålder sina särskilda tillgångar, och med vissa bidrag från församlingarne administreras de för sig och underhålla sig sjelfva. De äro dock i afseende på beloppet af sina tillgångar mycket olika lottade. En af dessa domkyrkor är, såsom bekant, utomordentligt rik och har derföre också kunnat till en lika smaktfull som lyckligt utförd reparation använda en del af sina tillgångar. En annan saknar icke heller medel, med hvilka den uträttat icke så obetvdligt för kyrkan och är betänkt på att göra ännu mera. Men i denna lyckliga ställning befinner sig icke Westerås domkyrka. Det kan likväl icke nekas, att denna kyrka med sitt utomordentligt vackra torn och sitt efter restaurationen särdeles smakfulla inre, är en af de förnämsta monumentala byggnaderna i vårt land. Vid densamma äro äfven stora historiska minnen fästade, och det skulle utan tvifvel vara en verklig och betydande nationalförlust, om detta monument af brist på medel till dess underhåll icke skulle kunna för landet bibehållas. Bland de behof för denna kyrka, som blifvit påpekade såsom nödiga att afhjelpa, finna vi äfven det af en ny åskledare, hvilket bör så mycket mer af oss behjertas, som vi nu befinna oss i närheten af en monumental byggnad, hvilken genom ett åskväder till en del förstördes och beröfvades den höga ståndpunkt, den förut i arkitektoniskt hänseende intagit. Det enda monument, som kan med detta jemföras är Westerås domkyrka, och skulle äfven denna förstöras vore det i vårt land slut med denna art af monumenter. Det är derföre som jag för min del tror, att Riksdagen skulle kunna, med undseende för de uraktlåtenheter, som blifvit af domkyrkoförsamlingen begångna, medgifva den lindring i kyrkans utgifter, som för närvarande är af Kongl. Maj:ts föreslagen. Den är i sjelfva verket icke mycket stor; ty den inskränker sig dertill att kyrkan under några år skulle befrias från en icke särdeles stor utgift, som, när kyrkans ställning förbättrats, skulle för densamma återkomma. Ett ytterligare skäl för att bevilja kyrkan denna lilla förmån synes mig ligga deri, att under en längre följd af år kyrkan sett sina medel gå till främmande ändamål, hvilket naturligen varit en icke oväsentlig anledning till kyrkokassans närvarande tillstånd.

Jag tillåter mig på dessa skäl anhålla, att Kammaren behagade, med afslag å första delen af Stats-Utskottets betänkande, i stället bifalla Kongl. Maj:ts proposition, hvaremot jag i afseende å den senare delen af betänkandet, som innehåller förslag till underdånig skrivelse, icke har någon annan framställning att göra än om bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl: Representationen har sedan lång tid tillbaka erkänt, att det är dess skyldighet att vårda sig om underhållet af sådana byggnader, som för landet ega historiskt och monumentalt värde; och innevarande Riksdags Stats-Utskott har icke heller uttalat någon mot en sådan uppfattning stridande åsigt. Men hvad Utskottet deremot velat framhålla, det är vigten af den grundsatsen, att en

mellan två parter ingången förbindelse icke bör annat än i största nödfall brytas. Vid flera föregående tillfällen har staten till underhåll och reparationer å Westerås domkyrka lemnat understöd dels såsom direkt bidrag, dels såsom lån, och det till ganska betydliga belopp. Det vid 1858 års riksdag lemnade anslaget utgjorde 45,000 R:dr utan återbetalningsskyldighet och 22,500 R:dr, såsom lån, på hvilket skulle betalas en annuitet af 6 procent, nemligen 4 procent ränta och 2 procent amortering. Vid 1860 års riksdag erhöll Westerås domkyrka ett ytterligare lån å 28,000 R:dr, att återbetalas, när kyrkans tillgångar det medgäfvæ, således ett lån, som i sjelfva verket har mycken likhet med ett anslag utan återbetalningsskyldighet, åtminstone så vida icke domkyrkans tillgångar — hvad man icke torde hafva anledning att förvänta — en gång blifva så goda, att en återbetalning kan i fråga sättas. Att staten skulle hafva underlåtit att göra sitt till för underhållande och bevarande af Westerås gamla domkyrka, tror jag således icke med fog kunna påstås. Det återstår nu att se till, huruvida det i detta särskilda fall kan vara skäl att bevilja hvad domkyrkokommissionen begärt och Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen. På den principiela grund, som jag nyss antyde i afseende på upprätthållandet af en mellan tvänne parter ingången förbindelse, har Stats-Utskottet dervid för sin del ansett, att denna annuitet af 1,350 R:dr, som utginge af det år 1858 beviljade lånet, endast i största nödfall borde af Riksdagen efterskänkas. För att nu kunna komma till visshet om, huruvida ett sådant nödfall här vid lag verkliga förefinnes, har Utskottet låtit sig angeläget vara att förskaffa sig en noggrann kännedom om domkyrkans inkomster och de ändamål, hvartill dessa användas. Det har dervid blifvit ådagalagdt, att, sedan Westerås domkyrka så småningom blifvit befriad från skyldigheten att med sina medel bidraga till aflöning af lärarne vid Westerås elementarläroverk, äfvensom från åtskilliga andra utgifter, som äro för domkyrkan främmande, just med innevarande år domkyrkokassans tillgångar komme att ytterligare förökas derigenom, att inkomsten af ett hemman på landet och en lektorsgård i staden, hvilka förut varit för andra ändamål disponerade, numera komme att tillflyta denna kassa. Vidare har det visat sig, att ibland de utgifter, som under rubriken *domkyrkans stat* äro upptagna till ett belopp af omkring 1,260 R:dr och som enligt domkyrkokommissionens förmenande borde fortfarande till lika belopp af domkyrkokassan utgå, likväl ännu finnas sådana poster som hyresmedel åt elementarlärare, aflöning åt organist, klockare, orgeltrampare och ringkarlar, ersättning för tornurets uppdragning och vård m. m., hvarjemte inköp af kommunionvin, ljus till kyrkans belysning och andra dermed jemförliga utgifter, hvilka alla andra församlingar sjelfva få vidkännas, likaledes af domkyrkokassan bestridas. Då nu de församlingar, som fått nyttjanderätt till domkyrkan sig upplåten, för denna förmån, hvaraf inga andra församlingar kunna bli va delaktiga än de, som äro nog lyckliga att inom sitt område ega en sådan monumental byggnad, till hvars underhåll de sjelfva icke egentligen behöfva bidraga, icke därför vidkännas någon annan utgift än den, att de med 15,000 R:dr bidragit till en invändig reparation och inredning af bänkar i kyrkan, samt

med ett belopp intill 800 R:dr årligen ansvara för den brist som möjligen kan uppstå i inflytande bänkhyresmedel, hvilken brist dock aldrig lär hafva uppgått till mera än 600 R:dr, så torde Kammaren häraf finna, att de bidrag, som församlingarne lemna, icke ens motsvara hvad som ur domkyrkokassan utgår till aflöning af klockare, ringkarlar m. m. Vid sådant förhållande har det syntts Utskottet icke ligga någon obillighet i att begära, att dessa församlingar, som för sin gudstjenst få begagna Westerås domkyrka, för en sådan förmån lemnade ett något större bidrag än det, som de hittills utgifvit eller hvarför de iklädt sig ansvaret. Och om detta bidrag icke skulle ifrågasättas till högre belopp än 1,350 R:dr, så blifver det helt visst för två församlingar, som tillsammans räkna öfver 6,000 medlemmar, en betydligt lägre utgift, än hvad de flesta andra församlingar få betala för sina kyrkor. På sådant sätt erhöle ju då kyrkokassan på en annan väg precis samma fördel, som Kongl. Maj:t velat bereda den genom eftergift på obestämd tid af den annuitet å 1858 års lån som nu derifrån utgår. Det är på dessa skäl, som Utskottet ansett sig icke blott kunna, utan äfven böra göra den framställning till Riksdagen, som innefattas i nu föreliggande betänkande. Jag vågar tro, att ingen, som vill närmare granska detsamma, skall kunna annat än erkänna, att der icke blifvit ifrågasatt något, som kan kallas för obilligt; och för min del hoppas jag därför, att denna Kammare skall skänka sitt bifall till samma framställning, hvarå jag vördsamt får anhålla om proposition.

Herr Rydén: Jag påstår för ingen del, att Stats-Utskottets betänkande vittnar om bristande undersökning af sjelfva sakhöfhandlinget och jag vill ej heller anklaga Utskottet för obillighet; jag vågar dock för min del yttra en åsigt, stridande mot det slut, hvartili Utskottet kommit. Alla de talare, som yttrat sig, äfven den ärade ledamoten af Stats-Utskottet, hafva förenat sig i erkännande af statens skyldighet att göra uppoffringar för bevarande af landets monumentala byggnader, hvar till onekligen domkyrkorna i våra gamla stiftsstäder höra. Derom torde det således icke vidare behöfva ordas. Särskildt torde det inom Sveriges riksförsamling vara öfverflödigt. då det gäller domkyrkan i Westerås, som kring sig sluter så många för oss dyrbara minnen ur vårt kyrkliga och politiska lif. Vidare får man icke förbise, att en domkyrka både i afseende på dess dimensioner och dess inredning, dess yttre och inre prydnad kräfver vida större uppoffringar än vanliga tempel, sådana som man kan ålägga en församling att för sin gudstjenst af egna medel uppbygga och underhålla. Domkyrkan är det gemensamma samlingsrummet vid offentliga stiftsmöten, der förrättas prestvigningar, och i domkyrkan skall för hvarje sönd- och helgedag under årets båda terminer beredas plats åt den vid stadens elementarläroverk studerande ungdomen, som samlats dit från skilda trakter. Äfven ur denna synpunkt är det gifvet, att staten har skyldighet att åtminstone i väsendtlig mån vårda och underhålla en sådan byggnad. Om det dervid undantagsvis skulle tillskyndas församlingarne någon lindring i den byggnadsskyldighet, som vanligen är dem ålagd, så vore väl derom icke så mycket att

såga. Men jag tror dock, att man något missräknat sig i afseende på ekonomiska fördelar, som man anser Westerås och S:t Ilians församlingar åtnjuta. Ty dessa församlingar måste med ganska betydliga belopp, betydligare än på andra ställen, aflöna en temligen talrik ecklesiastikstat och en kyrkobetjening, som räknar vida flera personer än hvad för vanliga mindre kyrkor är erforderligt. När nu Kongl. Maj:ts proposition inskränker sig till en sådan obetydlighet som att Riksdagen ville medgifva ett anstånd med erläggandet af den annuitet, som åligger domkyrkan till följd af det utaf 1858 års Riksdag beviljade lånet, så synes mig denna begäran så måttlig vid jämförelse med donkyrkans verkliga behof af understöd, att ett afslag å densamma icke torde vara med billigheten fullt öfverensstämmande. Jag får således för min del yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Hvad angår den i fråga satta underdåniga skrifvelsen, så anser jag, lika med föregående talare, att en skrifvelse till Kongl. Maj:t i det af Utskottet föreslagna syftet vore ganska lämplig, och får jag därför anhålla om bifall å denna del af Utskottets hemställan.

Grefve Mörner. Oscar: Här har blifvit mycket betonadt, att Westerås och S:t Ilians församlingar skulle åtnjuta en så stor fördel framför andra församlingar derutinnan, att de till sin gudstjenst få begagna en domkyrka, d. v. s. en byggnad till hvars underhåll staten vore förpligtad att i hufvudsaklig mån bidraga. Jag tror dock, att denna fördel är förenad med ganska stora olägenheter, sådana som lätt torde springa i ögonen för hvar och en, som besinnar på hvad sätt dessa domkyrkobyggnader tillkommit. De uppfördes under katolska tiden, då biskopsstolarne hade stora och öfverflödiga inkomster. De byggdes då, utan att församlingarne deröfver hördes; och biskoparne satte sin stolthet och glädje uti att se sina tempel så stora och ståtliga som möjligt. Hvad som dervid minst rådfrågades var behofvet. Så kom reformationen, då kyrkornas inkomster blefvo mycket kringskurna. Många fingo dock behålla hvad som var tillräckligt för deras underhåll; andra, såsom Westerås och Linköpings domkyrkor, reducerades till inkomster, som voro i yttersta grad knappa. Bör man nu i fråga sätta att på församlingarne kasta någon betydligare tunga för underhållet af dessa stora kyrkobyggnader, som blifvit uppförda under helt olika förhållanden än de nuvarande? Jag kan för min del icke inse, att man kan finna sådant riktigt eller ens rimligt. Räcka domkyrkans egna inkomster till för dess underhåll, då är det godt och väl; men om så icke är förhållandet, om särskilda uppoffringar krävas, då måste det vara samhällets skyldighet att draga försorg om att medel dertill anskaffas, så framt icke dessa gamla och ståtliga byggnader skola vanvårdas och förfalla. Så har man äfven gjort. Vi veta, att Linköpings domkyrka åtnjutit stora anslag för en reparation af densamma; och jag har icke sport, att man pålagt församlingen några synnerligen stora bidrag dertill. För öfrigt synes mig församlingarnes bidrag i Westerås vara ganska hederligt tilltaget; 800 R:dr om året är mera, än hvad, efter hvad jag har mig bekant, kyrkornas underhåll kostar på andra ställen,

särdeles om man tager i beräkning de nu i fråga varande församlingarnes storlek.

Man har anmärkt, att kommunionvin står upptaget bland utgiftsposterna i domkyrkans stat. De flesta andra församlingar hafva dock vin- och byggnadssäd; och oftast lemnar denna säd ett öferskott, som lägges till kyrkokassan och användes vid bestridande af ifrågakommande utgifter. Hvad angår utgifterna till ringkarlar och klockare, så torde det ej kunna nekas, att kyrkans storlek medför större kostnader härtill, än hvad i andra kyrkor är förhållandet; jag kan således icke inse, hvarför församlingarne dermed skulle uteslutande betungas. Lika litet och af samma anledning kan jag tillerkänna någon vigt åt det påstående man framställt, att domkyrkans inredning borde vara församlingarnes ensak; för att denna inredning skall motsvara de fordringar, som kyrkans storlek och utseende i öfrigt ställer på densamma, måste den blifva mycket vidlyftigare och dyrbarare än i kyrkor af vanliga dimensioner. Sådant finna vi äfven af föreliggande betänkande, der det meddelas, att Westerås och S:t Ilians församlingar med 15,000 R:dr bidragit till bekostande af den del utaf 1858—1861 års reparation, som afsåge kyrkans inredning. Besinnar man nu, att taket på kyrkan börjar att förfalla, hvilket icke måtte vara församlingarnes fel, att en reparation deraf är oundgängligen nödig, och att kostnaden för denna är beräknad att uppgå till till 54,000 R:dr, så vill jag fråga, huru man kan föreställa sig, att denna kyrka, med de inkomster den har, någonsin skulle kunna bestrida en sådan utgift. Äfven med den eftergift, som Kongl. Maj:t föreslagit, synes det mig vara ganska tvifvelaktigt, om det åsyftade målet kan ernås. Att ingångna kontrakt icke böra rubbas, är nog sannt; men jag har icke varit med om någon riksdag, der icke eftergifter i liknande fall egt rum; denna sak är således icke utan precedenser. Skulle jag hafva något att anmärka mot Kongl. Maj:ts proposition, så vore det, att Kongl. Maj:t begärt för litet, och att det kunde vara ungefär detsamma, om det ifrågavarande bidraget beviljades eller icke, då kyrkan i alla fall syntes vara till spillo gifven. Men då man kan hoppas, att hvad som icke sker i år kan ske ett annat år, och att man då skall utverka medel till bekostande af de reparationer, som visat sig vara nödiga för domkyrkans bevarande, så tror jag det vara bättre att söka bereda kyrkan åtminstone den nu föreslagna förmånen, än att helt och hållet afslå all hjälp. På dessa grunder får jag yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Hvad angår den af Utskottet föreslagna skrifvelsen, så vill jag icke motsätta mig densamma, vid det förhållandet att Chefen för Ecklesiastik-departementet, om jag rätt uppfattat hans ord, förklarar sig icke hafva något deremot. Den synes mig dock vara i grund och botten öfverflödig, då de åtgärder, som deruti åsyftas, redan förut äro i ganska väsendtlig mån vidtagna; och att ålägga dessa församlingar större uppoffringar, än dem de hittills fått vidkännas, såsom Utskottet uttrycker sig, tror jag icke gerna kan gå för sig, då de, såsom jag sökt att visa, redan gjort hvad man af dem billigtvis kan begära. Men om det nu skall vara en skrifvelse, så vill jag icke

sätta mig deremot. ehuru jag för min del icke anser mig böra tillråda densamma.

Herr von Ehrenheim: Jag anhåller att, i anledning af hvad en ärad ledamot af Stats-Utskottet yttrade, endast få fasta uppmärksamheten derpå, att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition icke i någon mån förringar församlingarnes förbindelse i afseende på domkyrkan och de utgifter de äro skyldiga att vidkännas till densammas underhåll. Tvärtom; såvida sådana lagligen böra utgå, så kunna de lika väl göra det, om Kongl. Maj:ts proposition bifalles som eljest. Den ärade talaren har vidare lagt synnerlig vikt derpå, att om de medel, som beräknas böra efter hand till domkyrkan utgå, också verkligen utginge, så erhåller kyrkan derigenom ett belopp lika stort som de eftergifter, hvilka nu för några år äro i fråga. Det är dock icke nog med den ordinarie utgiften för kyrkans underhåll, som ständigt måste förekomma, utan det är ock upplyst, att en ganska betydlig reparation i och för kyrkans bevarande förestår och måste inom kort verkställas. Det är således klart, att de medel, som domkyrkan råår om, äfven om de ökas, dock för densammas behof oundgängligen erfordras, och derföre anser jag för min del, att jag har skäl att vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Sundell: Det är sannerligen förvånande, att Westerås och S:t Ilians församlingar ännu år 1874 icke erlagt de 15,000 R:dr, hvilka dessa församlingar, enligt Rikets Ständers beslut vid 1859—1860 årens riksdag, skola gälda för den ifrågavarande reparationen af domkyrkan. Här af synes, att dessa församlingar på långt när icke drabbats af de utgifter för den af dem begagnade kyrkan, som andra församlingar få vidkännas. Jag ber dessutom att få erinra derom, att om Westerås domkyrka nu förses med tak af skiffer, hvilket äfven vore öfverensstämmande med kyrkans stil, så skulle detta arbete kunna verkställas icke blott för 24,500 R:dr, såsom här angifvits, utan förmodligen för alldeles ingenting. Jag tror nemligen, att försäljningssumman för det gamla koppartaket skulle helt och hållet ersätta denna kostnad. Nu är visserligen icke fråga om hvad församlingarne skola erlägga till denna nya reparation; det är ej heller fråga om med hvilken sorts tak Westerås domkyrka skall förses; men hvad jag yttrat torde få anses såsom ett, åtminstone för mig, fullgiltigt motiv för mitt bifall till Stats-Utskottets förslag sådant det i betänkandet förefinnes.

Herr Brun: Jag finner mig såsom representant manad att säga, att jag för min del icke kan gå in på de långt sträckta anspråken som här göras af Westerås domkyrkoförsamling. Jag finner den utredning, som Stats-Utskottet afgifvit, och den fullständiga framställning af saken, som Herr Ekman lemnat oss, fullkomligt upplysande och tillfredsställande och ledande derhän, att man icke bör förkasta hvad Stats-Utskottet här föreslagit. En talare nämnde, att om kyrkans inkomster räckte till alla dess utgifter, så hade man icke bort göra någon framställning till Riksdagen; så hade emellertid icke varit förhållandet, och derföre hade en framställning måst göras.

Jag hemställer dock, huru många kyrkor det är, som kunna tillräkna sig en sådan fördel, som att deras inkomster betäcka utgifterna. Jag känner församlingar, som på sina kyrkor nedlagt hundra-tusentals R:dr. Westerås församling deremot har varit så lycklig, att den fått en kyrka till skänks, och det vore väl märkvärdigt, om den då icke hade någon skyldighet att nu underhålla densamma. Låt vara att den är en monumental byggnad, men jag anser, i likhet med Herr Ekman, att hvad Riksdagen redan gjort är så tillräckligt, att de ytterligare anspråk, som här framställas, icke böra godkännas, hvarföre jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Ekman: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång tager till ordet; jag är uppkallad af det som yttrades af en talare på bänken framför mig. Han sade, att ett bifall till den föreslagna eftergiften af amortering och ränta på lånet icke skulle förhindra möjligheten att af församlingarne uttaga något större bidrag till kyrkan. Jag ber dock att få påpeka, att på den punkt frågan nu står hafva församlingarne, tillsporda om hvilket bidrag de vilja lemna till domkyrkan, helt enkelt förklarar, att de icke vilja gifva något. Detta svar finner jag ock ganska naturligt, så länge de kunna hoppa om att genom sitt nekande vinna eftergift af annuiteten på det lån, som Riksdagen förut lemnat, eller på annat sätt få inkomster till domkyrkans underhåll. Jag tror derföre, att kraftigare åtgärder måste vidtagas för att tvinga församlingarne att öka sina bidrag till kyrkokassan, och i sammanhang härmed vill jag besvara en anmärkning af en ärad talare på östgötabänken, som frågade, huru det skall tillgå att i sådant afseende tillhålla församlingarne. Jo, om de icke vilja gå in på ett billigt anspråk att för fördelen att få begagna domkyrkan erlægga en skälig afgift, så återstår för dem att skaffa sig en kyrka samt att underhålla den. Det är samma åliggande som eljest tillkommer hvarje kommun i hela landet. Om de nu äro befriade från den i lag gifna allmänna föreskriften, emedan de få begagna en byggnad, som tillhör staten, så böra de väl derför betala en skälig hyra. Till hvad jag i mitt förra anförande nämnde om domkyrkans ekonomiska ställning, och hvarigenom jag trodde mig visa, att det icke möter svårighet att skaffa kyrkan precis samma inkomst på en annan väg, som Kongl. Maj:t ansett böra genom Riksdagen beredas, ber jag att få lemna den upplysning, att domkyrkan eger för närvarande en årlig inkomst af 6,500 R:dr. Det är kanske orätt att säga, att den eger, men den kommer att ega denna tillgång, sedan från och med den första Maj innevarande år inkomsterna af ett hemman, som förut varit anslagna till elementarläroverket, komma att tillflyta domkyrkokassan. Från denna tid kommer kassan således att uppbära en inkomst af 6,500 R:dr. och när jag med ledning af de utgiftsstater, som funnits för Stats-Utskottet tillgängliga, beräknat de årliga utgifterna och dervid äfven medtagit den annuitet, som Kongl. Maj:t nu föreslagit skulle på obestämd tid eftergifvas, så har jag dock kommit till ett öfverskott af 2,500 R:dr, en summa som borde medgifva församlingarne att upptaga ett amorteringslån för att derigenom skaffa sig medel till den förestående reparationen.

Herr Statsrådet Wennerberg: Här synes mig allt för litet afseende fästats dervid, att Westerås domkyrka, i förhållande till de flesta andra kyrkor, har att vidkännas ganska betydande och svårt beräkneliga utgifter. Enligt de upplysningar, som blifvit Kongl. Maj:t tillhandahållna, har kassans tillstånd på senare åren oupphörligt försämrats. Att den, såsom här uppgifvits, snart skulle komma i en betydligt bättre ställning, bevisar ingenting annat, än att i sådant fall den tid förr inträffar, då betalningsskyldigheten å lånet skall ånyo inträda. Här är nemligen icke fråga om att få det gamla amorteringslånet betraktadt såsom ett anslag, utan blott om vinnandet af ett anstånd vid dess gäldande. Om man icke kan visa, att domkyrkokassans tillstånd för närvarande är sådant, att annuiteten, utan skuldsättning, kan utgöras, så torle man ock böra medgifva, att det begärda anståndet är billigt, och jag hoppas, att Kammaren på grund häraf skall finna lämpligt bifalla detsamma.

Herr Rydén. Jag ber att till hvad jag förut yttrat få lägga några ord. En ärad talare på Norrlandsbänken har nyss fästat särskild uppmärksamhet vid de *betydliga* oppoffringar för Westerås domkyrka, som vore i fråga. Detta måtte dock vara ett missförstånd, ty Herr Ecklesiastikministern har nyss upplyst Kammaren derom, att frågan här endast gäller beviljandet af ett *anstånd*. Om man nu vill undersöka hvad beloppet verkligen utgör och för sådant ändamål tager kännedom om det upprättade kontraktet, så finner man, att lånet åtnjutes mot 'en räntefot af 4 procent; amorteringen lemnar jag för tillfället å sido. Fyra procent på det återstående lånebeloppet utgör dock obetydligt öfver 600 R:dr, och ej kan man väl säga, att detta är något belopp som ens är värdt att taga i betraktande, då det gäller en af rikets mera framstående monumentala byggnader. Då man på samma gång tänker besluta en skrifvelse för att få närmare undersökning, huruvida ej för framtiden Westerås domkyrka må komma i den ställning, att, såsom orden lyda i Kongl. Maj:ts proposition, skyldigheten för kassan till lånets förräntande och amortering må ånyo begynna, så lär det väl icke dröja mer än ett eller annat år, innan förhållandena blifva fullständigt utredda och möjligen gestalta sig till ett bättre, så att Kongl. Maj:t kan blifva i tillfälle för Riksdagen annäla, att amorteringen ånyo kan inträda. Jag fortsätter mitt förut gjorda yrkande.

Herr Nordström: Uti detta nu under pröfning tagna betänkande förekommer ett förslag till yrkande, som, hvilket beslut i ärendet, Kammaren än må komma att fatta, icke gerna kan anses befogadt. Frågan gäller ett år 1858 af dåvarande Riksdag åt domkyrkan i Westerås, för verkställande af åtskilliga reparationer, beviljadt amorteringslån, hvarå från och med år 1861 6 procent skulle årligen inbetalas, nemligen 4 procent såsom ränta och 2 procent som kapitalafbetalning, och hvilket vid 1872 års utgång ännu utgjorde 15,831 riksdaler. Ytterligare kostsamma reparationer hade emellertid derefter befunnits oundvikliga; och som de utgifter, hvilka domkyrkan årligen hade att i allmänhet bestrida, togo en stor del af dess inkomster i anspråk, men de bidrag till dessa kostnader och utgifter.

hvilka af de till domkyrkan lydande församlingar (S:t Ilians och Westerås stads församling) årligen erlades, voro relativt mindre betydande, så hade domkyrkoförvaltningen hos Kongl. Maj:t anhållit, att omförmälda lånebelopp måtte från 1873 års början få innehafvas räntefritt och utan amortering, till dess domkyrkans tillgångar åter medgifve vidtagande af lånets förräntning och afbetalning genom annuiteter. Det är nu denna underdåniga anhållan, Kongl. Maj:t uti nådig proposition af den 9 Januari föreslagit Riksdagen att bifalla, men Stats-Utskottet funnit sig böra tillråda att *afslå*, särskildt i anseende dertill att domkyrkoförsamlingarnes årliga bidrag till domkyrkans underhållande vore ringa och borde ökas.

I detta hänseende gör Utskottet, bland annat, äfven den hemställan, att undersökas måtte, huruvida icke dessa församlingar, "*jör bibehållande af rättigheten att begagna samma kyrka*", nemligen domkyrkan, må kunna åläggas större uppoffringar än hittills, och om ej domkyrkan sålunda kunde sättas i tillfälle att för framtiden bekosta sitt underhåll utan statens mellankomst. Det är detta uti de anförda orden liggande hot om förlust af en genom sekler fortgående rättighet, som här i alla afseenden måste anses obehagadt. Domkyrkorna, dessa åt den kristliga andakten helgade monumentala byggnader, hafva i vårt land, likasom i andra kristna länder, tillkommit, icke på statens föranstaltande eller genom omedelbart från statsverket bestridda kostnader, utan genom användande af medel dertill från de fonder, som dels såsom frivilliga bidrag, dels såsom afkastning från kyrkans egendomar och kapital årligen inflöto, sedan Constantin den store förklarad den kristna kyrkan, hvarhelst hon hade sina utgreningar, kunna, betraktad såsom korporation, sammaledes som andra korporationer och enskilda personer, genom borgerliga fäng förvärfva och besitta egendom. Den kristna medeltidens historia, äfven hos oss, öfverflödar af bevis, huruledes i synnerhet gåfvor och testamenten blefvo rika källor för ökandet af den kristna kyrkans förmögenhet öfverallt i de länder, der hon herrskade, och härtill kom *tienden*, på hvilken kyrkan, med stöd af hvad derom i Moseböckerna förekommer, gjorde och lyckades tillvinna sig erkända anspråk. Stora blefvo under tidernas lopp de inkomstkällor, från hvilka kyrkan sålunda sattes i tillfälle att hemta medlen till betäckande af sina äfvenså ganska stora utgifter. I det ena såväl som i det andra afseendet tillhörde förvaltningen uteslutande kyrkan, och utöfvades inom de särskilda länderna och stiftet derinom af kyrkostyrelserna derstädes efter vissa, under tidernas gång allt mer utvecklade ordningar och föreskrifter. Till dessa hörde ock inkomsternas fördelning under vissa huvudrubriker, bland hvilka särskildt förekommer en *kyrkobyggnadsfond* (*fabrica ecclesie*), hvilken i synnerhet afsåg de stora kyrkorna, eller s. k. domkyrkor och katedraler, medan de små sockenkyrkorna, såsom äfven, hvad oss angår, våra kyrkobalkar visa, byggdes och underhöllos af församlingarne, hvar för sig. Att särskildt lemna bidrag till kyrkobyggnadsfonden var för öfrigt för den kristliga fromheten under katolicismens tidevarf en särdeles berömlig gerning, hvilken presterne icke försummade att under mångfaldiga rubriker taga i anspråk, och härigenom förklaras, hvarför de stora

domkyrkorna och katedralerna ansågos i afseende å eganderätten tillhöra hvarken staten eller församlingarne. utan kyrkan ur synpunkten af korporation vare sig i allmänhet eller stiftsvis.

Ehuru *efter reformationen* den evangeliska kyrkans författning i många afseenden undergick många väsentliga förändringar, och ehuru i Sverige reformationen begynte med reduktionen af en ganska betydlig del af kyrkogodsens, finner man dock här, lika litet som i andra protestantiska länder, den grundsats hafva blifvit uttalad, att de kyrkogods af olika slag, som förblefvo under kyrkans och stiftens disposition, skulle vara att betrakta såsom statsegendom. Reformatorerne sjelfva förklarade deremot uttryckligen, att, der öfverheten afskaffade den orätta gudstjensten, förblifva dock godsens den rätta kyrkans tillhörighet, och innehar alltså kyrkan eganderätten (dominium) till dem, men den världsliga öfverheten är beskyddare öfver dessa gods och kan beställa öfver dem, såsom öfver annan offentlig egendom, för ändamål som ligga under kyrkans vård. Så ungefär yttrar sig Melancthon derom i ett af sina betänkanden, och ur samma synpunkter betraktas ock frågan uti de bestämmelser, som i de s. k. prestprivilegierna hos oss finnas upptagna rörande orubbligheten af kyrkogodsens såsom kyrkans tillhörighet.

Under domkyrkorna, belägna i de städer der inom stiftens biskoparne hade eller hafva sitt säte, lydte emellertid, fördelad i församlingar, der omständigheterna dertill föranledde, den der boende befolkning, såsom ock, allt efter omständigheterna, befolkningens deromkring; och ankom det på särskilda öfverenskommelser och bestämmelser, huruvida och i hvilken mån dessa församlingar, som sälunda undgingo nödvändigheten att för egen räkning bygga kyrka, skulle bidraga till underhållet af domkyrkorna och till betäckande af kostnaderna för gudstjensten derstädes: och sådant har väl ock förhållandet varit med domkyrkan i Westerås och derunder lydande församlingar. De, ehuru ej detaljerade, upplysningar, som derom förekomma i de Riksdagen nu delgifna handlingar, innehålla bevis derpå. Det är likväl möjligt, att bidragen för ändamålet med skäl kunde ökas, i betraktande af den jemförelsevis fördelaktiga ställning dessa församlingar, såsom icke skyldiga att för sig bygga och underhålla egen kyrka, i detta afseende ega, och att således skäl vore att derom i vederbörlig ordning inleda erforderliga öfverenskommelser och beslut; men att fordra att de derpå skola ingå, vid äfventyr att de eljest skola förlora sin urgamla rätt att för sin andakt begagna domkyrkan, sådant innefattar, åtminstone efter mitt omdöme, en orimlighet.

Om emellertid nu ifrågavarande församlingar icke förmådde eller icke ville åtaga sig de ökade bidrag till domkyrkans kassa, som domkyrkoförvaltningen, med stöd af det af Riksdagen tillstyrkta hot, derest det af Kongl. Maj:t godkändes, kunde göra anspråk uppå, hvad blefve då följden? Skola de utdrifvas från domkyrkan, då de der infinna sig för att begå sin andakt? Skall domkyrkan stängas och lemnas öde? Skall den hittills der öfliga gudstjensten få förfalla och församlingarne, tvärt emot hvad svenska kyrkans lag så allvarligt stadgar, öfverlemnas åt ett fortgående messfall och andelig vanvårdnad? Må hända kunde de, efter råd och lägenhet, småningom för

sig uppföra en egen kyrka; men dertill fordras dock förberedelser och tid, och huru skall under denna tid med deras själavård förhållas? Och dessutom, hvad vunde domkyrkan i ekonomiskt afseende på utförandet af detta hot? Intet, så vidt man kan förstå. Det föreslagna hotet eller äfventyret synes af allt detta vara ett i alla afseenden illa öfvervägdt förslag, äfven i anseende dertill, att det förutsätter hos staten en egendomsrätt, som saknar stöd af historiska förhållanden och positiv lag, under det att, på andra sidan, församlingarnes rätt, med hänseende till domkyrkans begagnande, stöder sig på historisk rätt och urminnes häfd.

Vore nu förhållandet sådant, att vid reduktionen i 16:de seklet af de till Westerås stift hörande kyrkogods en större del indrogs från kyrkan under kronan, än den förras ekonomi med dertill hörande förbindelser i verkligheten kunde tåla, så synes intet vara naturligare, än att kronan lemna kyrkan behöflig hjälp, för att den senare må kunna uppfylla sina förbindelser, till hvilka äfven bestridande af kostnaderna för domkyrkans i stiftet underhåll höra; och som uti nu förevarande fall hvad domkyrkoförvaltningen begärt endast går ut på, att det lån, densamma, för verkställande af nödiga reparationer å domkyrkobyggnaden, af kronan mot ränta och årlig kapitalafbetalning erhållit, måtte, i anseende till nödvändigheten af nya reparationer, få inestå räntefritt och utan amortering några år, eller till dess kyrkans finanser kunde komma i något bättre skick, så måste man medgifva, att denna begäran är både väl befogad och ganska måttlig.

I betraktande af allt detta hemställer jag, för min del, att Kammararen, med förkastande af Utskottets förslag, måtte bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att som särskilda yrkanden blifvit gjorda i afseende å förra och senare delen af Utskottets hemställan, dessa delar komme att göras till föremål för särskilda propositioner; och hade, hvad beträffade den första delen, yrkats såväl bifall till densamma som ock afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till förevarande del af Utskottets hemställan, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts framställning, då svaren likaledes utföllo med blandade ja och nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

“Den, som bifaller förra delen af Stats-Utskottets hemställan i utlåtandet N:o 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren ifrågavarande del af Utskottets hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda nådiga framställning“.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37.

Nej—36.

Härefter gjordes proposition på bifall till senare delen af Utskottets hemställan och besvarades med ja.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 14 och 17 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsändring af jord från jägmästarebostället Anderbäck; och

N:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående utbyte af kronans tomt i Moskwa mot de till ryska regeringen öfverlåtna magasinier i det inom Stockholm belägna Stadshuset.

Föredrogos ånyo och biföllos Lag-Utskottets den 14 och 17 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 15, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden rörande skyldighet att bygga och underhålla kyrka, prestgård och tiondelada; samt

N:o 16, i anledning af väckt motion om inställande tills vidare af inmutningar enligt nu gällande grufvestadga inom Norrbottens län.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.